

Літаратурная Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 41 (2567)
ПЯТНІЦА
8
кастрычніка 1971 г.

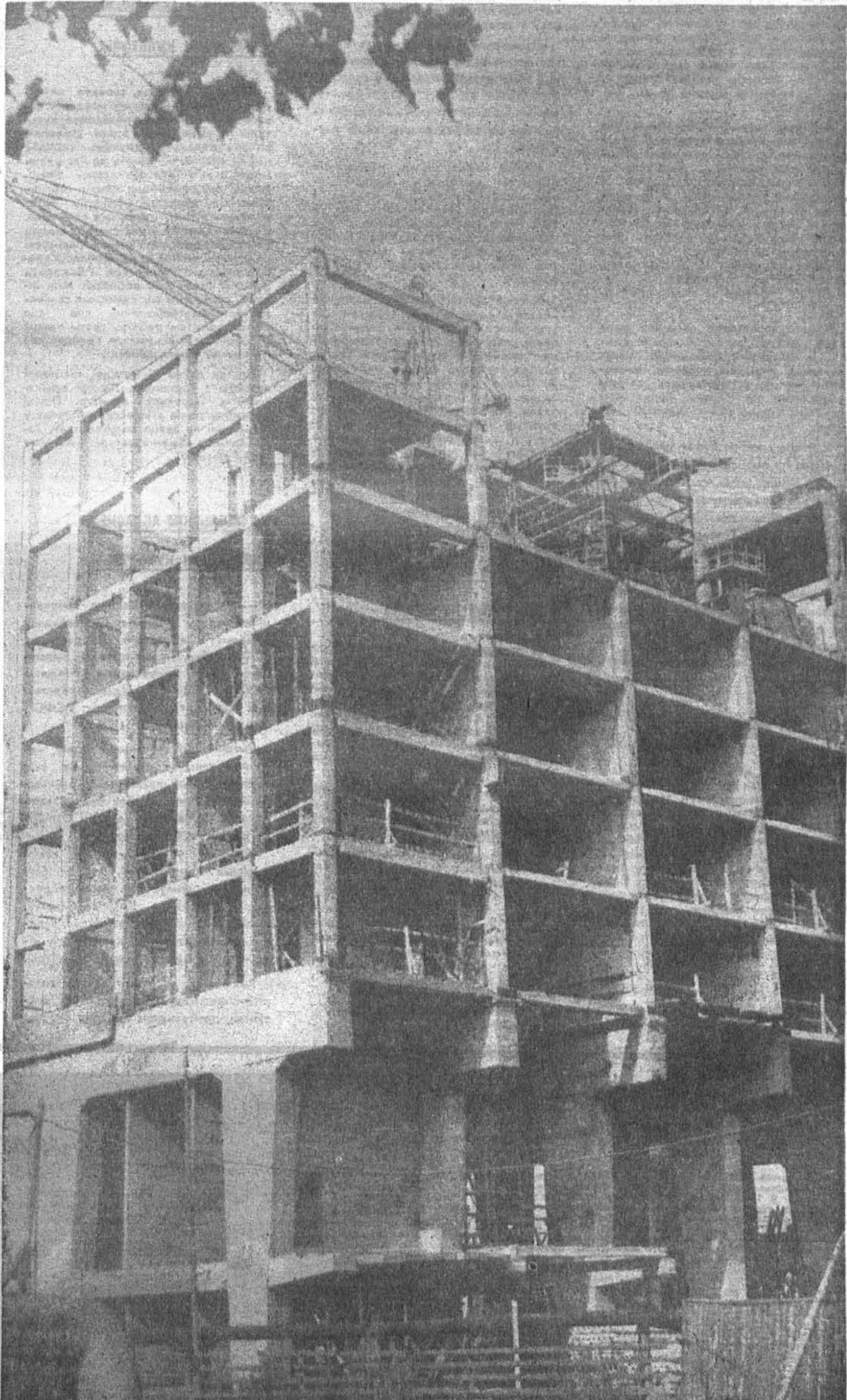
ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

ПРОЙДЗЕ ГОД-ДВА,
і на Паркавай магістралі,
побач з гасцініцай «Юбі-
лейнай», узнімецца высо-
кі прыгажун-гмах — тры-
наццаціпавярховы Дом
кнігі. Гэты палац стане
аднолькава дарагі выдаў-
цам і кнігалюбам — тут
кніга будзе і стварацца, і
прадавацца.

Набыць кнігу можна
будзе ў двухпавярховай
фірменнай кнігарні, па-
знаёміцца з навінкамі,
прыняць удзел у іх абмер-
каванні — у канферэнц-
зале; пачытаць захацаю-
ца — да вашых паслуг
бібліятэка. Сюды, у Дом
кнігі, чытачы змогуць
прыйсці на цэлы дзень —
ім прапануюць абед у
двухпавярховым кафэ.

**У НУМАРЫ
ЧЫТАЙЦЕ:**

**НАСУСТРАЧ
50-годдзю СССР**
Стар. 2.

**У СЕСАЮЗНАЕ
ТЭЛЕВІЗІЙНАЕ СВЯТА**
Стар. 4—5.

**ЭНТУЗІЯЗМ —
ЛЕПШЫ ПАМОЧНІК
КУЛЬТАСВЕТРАБОТНІКА**
Стар. 6.

**ПАЭТЫЧНЫЯ ГАЛАСЫ
БРЭСТЧЫНЫ**
У літаратурных аб'яднаннях
Стар. 7.

**ЧАСОПІС
ВЫЙШАЎ У СВЕТ**
Стар. 8—9.

**МУЗЫЧНЫ СЕЗОН
1971—1972**
Стар. 10—11.

**МІНСК
БУДУЕЦЦА**
Роздум архітэктара
Стар. 12—13.

ПРА СЯБЕ, ПРА ЧАС
Гутарка з М. Савіцкім
Стар. 12—13.

АДЫХОДНІКІ
Стар. 14.

У СЯМ'І АДЗІНАЙ

Працягваем друкаваць інтэрв'ю нашага карэспандэнта з кіраўнікмі творчых саюзаў і арганізацый аб тым, як грамадзкая рэспубліка збіраецца адзначыць вялікае свята народаў нашай краіны — 50-годдзе СССР. Нам паведамаюць:

У СЯЗЕ КАМПАЗИТАРАУ БССР

— Працягваючы традыцыі знаёмства з музычнай творчасцю братніх народаў (а мы ўжо сустракаліся з малдаўскімі, літоўскімі і чувашскімі калегамі), мяркуем гэтай з'ездзі наладзіць сустрэчы з кампазітарамі Украіны і Латвіі, — расказвае адказны сакратар праўлення Саюза кампазітараў БССР Генрых Вагнер. — Пазнаёмімся з іх здабыткамі і планамі, паслухаем новыя творы. Акрамя таго, наладзім некалькі вечароў, дзе будзе гучаць музыка розных народаў СССР.

Аматары музыкі і прафесіяналы краіны пазнаёміцца з творамі беларускіх кампазітараў дзякуючы зборнікам, якія рыхтуюць праз леныградскія выдавецтвы «Музыка» і «Советский композитор». У іх увайдзе кантата А. Багатырова «Беларускія песні», вэрторыя Д. Смольскага «Мая Радзіма», канцэрт для фартэпіяна з аркестрам С. Картэса «Капрычас», творы П. Падкавырва, Л. Абелівіча, Я. Глебава, Э. Тырманд, К. Цесакова і іншых кампазітараў.

Сёлета наш народ адзначае яшчэ адну важную дату ў гісторыі краіны — 50-годдзе арганізацыі юных ленинцаў. Мяркуем правесці некалькі канцэртаў у піянерскім лагеры «Зубронка» на Нарачы. Нашы кампазітары будуць там частымі гасцямі.

У пачатку вясны будзе праведзены пленум, на якім прагучаць творы маладых кампазітараў — як членаў саюза, так і навучэнцаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. На ім будуць выкананы і творы, прысвечаныя 50-годдзю СССР.

Усталюем самыя цесныя сувязі з кіраўніцтвам опернага тэатра, музычных рэдакцый радыё і тэлебачання для сумеснай прапаганды лепшых дасягненняў беларускай музыкі і музыкі братніх народаў нашай краіны.

НА БЕЛАРУСІМ РАДЫЕ

— Самымі актыўнымі ўдзельнікамі нашых перадач будуць сёлета беларускія пісьменнікі, — паведамляе галоўны рэдактар літаратурна-драматычнай рэдакцыі Беларускага радыё Анатоль Залеўскі. — Рыгор Няхай падзеліцца ўспамінамі пра партызанскі рух на Украіне, Мікола Ткачоў расказае пра творчыя сувязі нашага Саюза пісьменнікаў з саюзамі іншых рэспублік, Павел Кавалёў — пра незабыўныя сустрэчы ў Малдавіі, Іван Мележ — пра сваіх латышскіх сяброў, Еўдакія Лось — пра ўзбекскіх.

Мы ўжо знаёмлі нашых радыёслухачоў з прататыпамі рамана Петруся Броўкі «Калі зліваюцца рэкі» — будаўніцтва электрастанцыі «Дружба

народаў». Сёлета вернемся да гэтай перадачы, пашырышы і паглыбішы яе. Думаем таксама пабываць у Грузіі, у тых мясцінах, якія натхнілі Эдуарда Самуйлёнка на стварэнне яго рамана «Будучыня». Будзем пастаянна перадаваць вершы, апавяданні і ўрыўкі з буйных празічных твораў пісьменнікаў братніх народаў. Асобныя перадачы прысвяцім калмыцкаму пісьменніку Мікалаю Ханінаву і татарскаму Закі Нуры.

«Прызнанне ў любові» — так будзе называцца цыкл перадач, прысвечаных тэме дружбы народаў у сучаснай беларускай паэзіі. І сустрэчная тэма — «Табе, Беларусь!» — радыёкампанізіцыя па творах паэтаў іншых рэспублік.

Асобнае месца зойме кампазіцыя «Дарогамі дружбы» з выкарыстаннем вершаў і паэм Янкі Купалы і Якуба Коласа. Асобнае, таму што ў 1972 годзе спяўнаецца 90 год з дня нараджэння абадвух вялікіх песняроў, і рэдакцыя кожны тыдзень будзе прысвячаць іх творчасці адну з перадач.

Важныя этапы ў гісторыі Савецкай Беларусі адлюструюць нашы радыё-спектаклі. Рэжысёр Ул. Багалеўскі пачаў работу над інсцэніроўкай рамана Платона Галавача «Праз гадзі», С. Гурчы будзе ставіць радыёп'есу А. Шлега «Праўда адна», якая расказвае пра барацьбу за Савецкую ўладу ў Беларусі. Над п'есай «Жнівеньскія навалніцы» пра жыццё сучаснай беларускай вёскі працуе А. Пётух. Як заўсёды, ажыццявіць задуму нам дапамогуць артысты мінскіх тэатраў і асабліва купалаўцы, якіх мы актыўна прыцягваем да ўдзелу ў рабоце рэдакцыі.

У МІНСКІМ АБЛАСНЫМ

УПРАУЛЕННІ КУЛЬТУРЫ

Як паведаміў нашаму карэспандэнту старшы інспектар Х. Унук, у вобласці ідзе дзейная падрыхтоўка да 50-годдзя ўтварэння СССР. Паўсюдна прайшлі семінары клубных і бібліятэчных работнікаў, прысвечаныя юбілею. Днямі адбудзецца нарада загадчыкаў раённых аддзелаў культуры аб задачах па падрыхтоўцы да знамянальнай даты.

У бібліятэках арганізуюцца выстайкі, якія расказваюць пра дасягненні братніх літаратур і культур народаў нашай шматнацыянальнай краіны.

Агітвалектывы рыхтуюць спецыяльныя канцэртныя праграмы, прысвечаныя дружбе народаў. Ва ўсіх раённых цэнтрах будуць праведзены вечары на тэму: «У сусор і братніх рэспублік краіны». У Маладзечне і Барысаве такія вечары ўжо рыхтуюцца. Пра дасягненні вобласці за пяцьдзят гадоў расказае тэлепраграма з цыкла тэлеконкурсу абласцей рэспублікі, якую рыхтуе Беларускае тэлебачанне да 50-годдзя Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Сёння ў Маладзечанскім гарадскім ДOME культуры адбудзецца вялікі вечар на тэму «Саюз непарушны рэспублік свабодных». У ім прымуць удзел ветэраны працы, знатныя людзі горада. Тэматычны рэпертуар рыхтуе Маладзечанскі ансамбль танца. Такія ж вечары будуць праведзены ў іншых раённых цэнтрах вобласці.

Усю работу па падрыхтоўцы да 50-годдзя ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік мы спалучаем з прапагандай рашэнняў XXIV з'езда КПСС.

У БРЭСЦІМ АБЛАСНЫМ

УПРАУЛЕННІ КУЛЬТУРЫ

— Брэсцкая зямля, аваяная неўміручай славай, — сказаў намеснік начальніка абласнога ўпраўлення культуры М. Лукашук, — стала сімвалам інтэрнацыянальнай дружбы народаў нашай краіны. Штодзень да нас едуць людзі з усіх канцоў нашай зямлі. Едуць, каб пакланіцца памяці герояў-абаронцаў крэпасці, наведваць Беларускае пушчу, музей імя Суворова. Асабліва цесныя ў нас сувязі з нашай суседкай-братняй Украінай. Іванаўскі і Столінскі раёны нашай вобласці спаборнічаюць з Ратненскім і Высоцкім раёнамі Ровенскай вобласці. Між іншым, праводзім мы сумесныя семінары культасветработнікаў, дзе ідзе абмен вопытам работы, святы працы і песні, абменьваемся канцэртамі мастацкай самадзейнасці.

Не так даўно ў Брэсце гасцявалі артысты з Тарнопалля. Да нас прыязджаў іх Тырольскі аркестр. Пінскі ансамбль танца «Палессе» выступаў у Тарнопалі на свяце жывёлаводства. Така ўзвемны абмен культуры ўзбагачае нашу дружбу.

У ГОМЕЛЬСКИМ АБЛАСНЫМ

УПРАУЛЕННІ КУЛЬТУРЫ

— 23 верасня ў Палацы чыгуначнікаў імя У. І. Леніна, — паведаміў метадыст абласнога ўпраўлення Л. Штайнбук, — мы правялі народныя чытання, прысвечаныя 50-годдзю СССР. У іх прынялі ўдзел прадстаўнікі трох братніх рэспублік: РСФСР, Украіны і Беларусі.

Чытання, прысвечаныя юбілею, намечана таксама правесці ва ўсіх раённых дамах культуры. У раённых дамах культуры, клубах будуць праведзены кінавечары на тэму «Широка страна моя родная».

Адбыўся ў нас семінар самадзейных кампазітараў, на ім былі аб'яўлены конкурс на лепшую песню да 50-годдзя Краіны Саветаў. Прайшлі семінары кіраўнікоў харавых і танцавальных калектываў, кіраўнікоў раённых дамоў культуры.

Рыхтуем да правядзення аглядаў і фестываляў самадзейнага мастацтва, прысвечаных юбілею.

СУСВЕТНЫ ФОРУМ МУЗЫКІ

У сталіцы нашай Радзімы Маскве пачалася генеральная асамблея Міжнароднага музычнага савета ЮНЕСКА, на якую з'ехаліся прадстаўнікі пяцідзесяці краін свету. Пасля асамблеі адбудзецца Міжнародны кангрэс музыкантаў. Яго тэма — «Музычныя культуры народаў: традыцыі і сучаснасць». Упершыню ў такіх маштабах будуць абмеркаваныя праблемы развіцця сучасных музычных культур, узамадзянення культур Усходу і Захаду.

У прадстаўнічым форуме музыкантаў ад Беларусі ўдзельнічаюць народныя артысты СССР Р. Шырма і Г. Цітовіч, народны артыст БССР А. Багатыроў, кандыдат мастацтвазнаўства Л. Мухарынская.

УНІКАЛЬНЫ ДАР

Экспазіцыя Дзяржаўнага мастацкага музея БССР папоўнілася унікальнымі экспанатамі. Гэта дар французскай мастачкі Н. Лежэ — керамічныя вырабы з роспісам па малюнках П. Пікаса, створаныя ў майстэрні славутага мастака. Гэта не першы падарунак, што атрымаў музей ад нашай зямлячкі Н. Лежэ. Раней яна падарыла калекцыю каштоўных мастацкіх рэпрадукцый ручной работы.

БЕЛАРУСКАЯ ПАЭЗІЯ НА УКРАІНЕ

Творчасць беларускіх пісьменнікаў выклікае вялікую цікавасць чытацкай грамадзкасці Савецкай Украіны. Зараз рыхтуюцца да святкавання пяцідзесяцігоддзя ўтварэння СССР, рэспубліканскае выдавецтва «Дніпро» выпускае даўжтомнік паэзіі савецкіх пісьменнікаў Беларусі.

У першым томе гэтага выдання ўкраінскі чытач знойдзе паэмы Янкі Купалы «Тарасова доля», «Безназоўнае», вершы «Госці», «Алеся» і іншыя. Тут жа творы Якуба Коласа — «Боглас зямлі», «Суд у лесе».

Шырока прадстаўлена творчасць народных пісьменнікаў Беларусі Петруся Броўкі, Аркадзя Куляшова, Кацядзата Крапівы, а таксама Пятра Глебкі, Уладзіміра Дубоўкі, Андрэя Александровіча, Максіма Жукавіча, Анатоля Астрэйкі, Аляксея Зарышкага.

Другі том адкрываецца творамі народнага паэта Максіма Танка. Творчасць яго прадстаўлена паэмай «Антон Нябаба», вершамі з кнігі «Нарачанскія сосны» і некаторымі іншымі.

Сярод аўтараў другога тома — Пётр Панчанка, Міхась Калачынскі, Антон Бялевіч, Рыгор Няхай, Мікола Аўрамчык, Пятро Прыходзька, Аляксей Пысін, Валянцін Таўлай, Алег Бацька, а таксама прадстаўнікі маладзейшага пакалення беларускіх паэтаў — Рыгор Бардулін, Генадзь Бураўкін, Хведар Жычка, Анатоль Вярцінскі, Анатоль Грачанікаў і многія іншыя. БЕЛТА.

ПІСЬМЕННІКІ-ГОСЦІ РАБОЧЫХ

Паэты Пятро Прыходзька і Іосіф Васілеўскі навідуна наведвалі Кобрынскі раён. Цікава прайшла іх сустрэча з рабочымі Кобрынскай швейнай фабрыкі. П. Прыходзька расказаў пра свой творчы шлях, пра баявыя паходы — ад Курска да Берліна — у гады мінулай вайны, прачытаў некалькі новых вершаў і ўрываў з паэмы «Вішнёвы агонь». Спадабаліся слухачам і вершы І. Васілеўскага.

Паэты выступілі таксама перад вучнямі і настаўнікамі Гарадзецкай школы-інтэрната, рабочымі Кобрынскага рамонтнага завода, наведвалі ваенна-гістарычны музей імя А. В. Суворова. Б. ЗІНКЕВІЧ.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

Упершыню БДТ-1, як тады называўся Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы, паставіў камедыю «Без віны вінаватыя» А. Астроўскага ў 1938 годзе. У панядзелак, 4 кастрычніка, праз трыццаць тры гады, рэжысёр, народны артыст СССР Л. Рахленка пазнаёміў мінчан з новай рэдакцыяй пастановкі. Галоўныя ролі выконвалі народная артыстка СССР Л. Рэжысёр, народны артыст БССР М. Яроменка, заслужаныя артысты БССР Т. Аляксеева, Г. Арлова, Б. Уладзімірскі, артысты А. Мазлоўскі і М. Казінін. Дэкарацыя выкананая па эскізах мастака Б. Герлавана, музыку напісаў кампазітар С. Картэс. На здымку вы бачыце Л. Рахленку ў ролі Ніла Стратоніча Дудукіна і Т. Аляксееву ў ролі Алены Кручыннай.

Лірычную драму «Білет у мяккі вагон» А. Маўзона паказвае Дзяржаўны рускі тэатр БССР імя М. Горкага ў пастановцы рэжысёра А. Смелякова. Аформіў спектакль мастак А. Салаўёў. У галоўных ролях — народныя артысты БССР Г. Абуховіч і Р. Яніноўскі, артысты Л. Арцабасева, Л. Былінская і іншыя. На здымку: І. Ражба (Багун) і В. Шур (Сцяпан).

НАШ ВЯЛІКІ АБАВЯЗАК

ДРУГІ З'ЕЗД ТАВАРЫСТВА

Хутка і магутная плынь нашага жыцця. Здаецца, усім нядаўна ў Маскве на XXIV з'ездзе КПСС прымаўся захапляючы наш народ і здзіўляючы свет рашэнні. Минула ўсяго паўгода, і ўжо радуецца нас першыя вынікі барацьбы працоўных нашай краіны за ажыццяўленне рашэнняў з'езда. Прамысловасць нашай рэспублікі датармінава выканала дзесяцімесячны план па рэалізацыі прадукцыі. У гэтым годзе работнікі сельскай гаспадаркі Беларусі ўпершыню сабралі па 22 з лішнім цэнтнера збожжа з гектара.

Творы літаратуры і мастацтва не ствараюцца так хутка, і ўсё ж мы можам парадавацца і ўкладам дзеячоў літаратуры і мастацтва ў духоўнае жыццё народа. За пасляз'ездаўскі час у літаратурных часопісах надрукавана нямала цікавых мастацкіх твораў, нарысаў, крытычных артыкулаў. На сценах тэатраў адбыліся прэм'еры новых п'ес. На экраны кіно і тэлебачання з'явіліся новыя фільмы, на выстаўках—новыя творы выяўленчага мастацтва, у канцэртах—творы кампазітараў. Можна назваць некаторыя творы, якія з цікавасцю і хваляваннем чыталіся, глядзеліся, слухаліся. Назавём тут надрукаваныя ў «Полымі» роман Алеся Асіпенкі «Непрыкаяны маладзік», роман Івана Пташнікава «Мсціжы», роман Алеся Якімовіча «Кастусь Каліноўскі», дакументальную аповесць Алеся Савіцкага «След пакаідае першы», паэму Аркадзя Куляшова «Далека да акіяна», паэму Аляксея Русоцкага «Маналог зямлі», паэму Васіля Зубіна «Сяліба», цыклы вершаў Пётруся Броўкі, Максіма Танка, Кастуся Кірзенкі, Васіля Віткі, Міколы Аўрамчыка, Аляксея Пысіна, творы, надрукаваныя ў «Маладосці»: роман «Плач перапёлкі» Івана Чырынава, аповесці Васіля Быкава «Абеліск», У. Паўлава—«Нас поле не засеяна». З поспехам ідуць на сцэне п'есы Андрэя Макаёнка «Трыбунал» і «Закіяваны апостал», «Начное дзюжурства» Анатоля Дзялендзіка, «Амністыя» Міколы Матукоўскага, «Білет у мяккі вагон» Аркадзя Маўзона. На экраны з'явіліся фільмы «Паланез Агінскага» рэжысёра Льва Голуба і сцэнарыста Кастуся Губарэвіча, дакументальны фільм «Бронзавы салдат» рэжысёра Барыса Сарахатнава. На блакітным экране тэлебачання ўбачылі фільм «Уся каралеўская раця» па рамане Роберта П. Уорэна, спектакль па творах народнага паэта Беларусі Які Купалы «Па шчасце, па сонца...», радыёспектакль па кнізе Івана Шамякіна «Першы генерал». Парадавалі слухачоў новыя музычныя творы Анатоля Багатырова, Юрыя Семіянікі, Генрыха Вагнера, Яўгена Глебава, Ігара Лучанка. Адкрыццё мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой», створанага калектывам скульптараў і архітэктараў на чале з А. Кібальнікавым, А. Бембелем і У. Каралём, таксама адбылося ў пасляз'ездаўскія дні. Хоць тут і няпоўны пералік, але, як бачыце, зроблена нямала.

Творчая інтэлігенцыя не можа пакуль што пахваліцца сваімі 22 цэнтнерамі духоўнай прадукцыі з гектара, але штодзёны ўдзел яе ў жыцці, духоўны і ідэйны ўплыў адчуваемы. З кожным днём толькі на экраны кіно рэспублікі скіроўваецца зрок 350—400 тысяч глядачоў. А дадаць сюды экраны тэлевізараў, тэатральныя і клубныя сцэны. Хатыня наведвала каля трох мільёнаў людзей. У Палацы культуры, калгасныя клубы, заводскія цэхі штодзённа прыходзяць і сустракаюцца з рабочымі, калгаснікамі, інтэлігенцыяй літаратары, артысты, рэжысёры, кінарботнікі, мастакі. Пасля з'езда Бюро прапаганды літаратуры СП наладзіла каля пяці тысяч сустрэч пісьменнікаў з чытачамі. За гэты час сустракаліся вядомыя ў рэспубліцы пісьменнікі Кандрат Крапіва, Максім Танк, Іван Шамякін, Іван Мележ, Піліп Пестрак, Максім Уладзімір Карпаў, Мікола Ткачоў, Станіслаў Шушкевіч і іншыя.

Партыя высока цэніць рупліваю творчую і грамадскую працу дзеячоў літаратуры і мастацтва, ролю іх твораў у камуністычным выхаванні савецкага чалавека. У той жа час ні партыю, ні саміх твораў не можа задаволіць сённяшні стан, калі так можна сказаць, вытворчасці духоўнай прадукцыі, яе колькасці і асабліва якасці. Аб гэтым ішла гаворка ў святле рашэнняў XXIV з'езда КПСС на рэспубліканскай нарадзе-семінары ідэалагічных работнікаў, якая адбылася нядаўна ў Мінску. У дакладзе сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін адзначыў ўзрастаючую ролю літаратуры і мастацтва ў фарміраванні светапогляду савецкага чалавека, яго маральных перакананняў, духоўнай культуры, зрыбіў і сур'ёзныя крытычныя заўвагі.

«Тэатр імя Які Купалы,—сказаў А. Т. Кузьмін,—за апошнія гады абнавіў рэпертуар, яго спектаклі карыстаюцца поспехам. Але, на жаль, мы не можам назваць у рэпертуары вядучага тэатра рэспублікі значны і яркі твор на сучасную тэму, які працягваў бы і развіваў лепшыя традыцыі купалаўцаў. Няма ў гэтага калектыву і глыбокага па думцы, наватарскага па ўвасабленні спектакля аб рабочым класе, аб сённяшнім дні беларускай вёскі. Наўрад ці ў Міністэрстве культуры змогуць назваць такія творы і ў рэпертуары іншых тэатраў».

Гэтая справядлівая крытыка датычыць не толькі творчых калектываў тэатраў рэспублікі. Без актыўнага творчага ўдзелу пісьменнікаў, драматургаў тэатры не ўзбагацяць і не пашыраць рэпертуарныя далеглыя сучаснай тэматыкай. Тут патрэбны агульны творчы намаганні і, відаць, арганізацыйныя захады. Стварыць значны, маштабны твор на сучасную тэму аб рабочым класе, жыцці сучаснай вёскі для тэатраў і тэлебачання, можа, пакуль што і не пад сілу аднаму, нават таленавітаму аўтару. Варта было б гэтую праблему абмеркаваць на секцыях драматургаў, празаікаў Саюза пісьменнікаў Беларусі разам з рэжысёрамі тэатраў. Можа, такая творчая гаворка аб тым, як увасобіць у мастацкі твор тыя галоўныя праблемы, якія сёння хваляюць грамадства, наблізіць нас да стварэння значнага твора на сучасную тэму, якога чакае партыя і народ. Пара ад прызнання слухнасці крытыкі, разумення свайго абавязку перад народам перайсці да практычнага вырашэння гэтай важнай праблемы.

Вялікі і пачэсны абавязак ускладае партыя на дзеячоў літаратуры і мастацтва,—трапным і вострым словам, вобразам натхняць працоўных на вырашэнне велічных задач нашага часу, выхоўваць у савецкіх людзей сапраўды грамадзянскую непрымырмасць да ўсякага роду антыграмадскіх п'яўленняў, да носьбітаў чужых нам нормаў. У дакладзе А. Т. Кузьміна і ў выступленнях ідэалагічных работнікаў рэспублікі прыводзіўся рад прыкрых фактаў парушэння норм грамадскага жыцця з боку асобных людзей. Цярпімасць да такіх з'яў, абывацельскія адносіны да амаральных учынкаў, маўляў, мая хата з краю—інакш не назавеш, як «пошласце бяздзеяння» (У. І. Ленін). Мы жывём у савецкай краіне і за ўсё ў адказе. Абавязак кожнага пісьменніка сваёй творчасцю змагацца з такімі з'явамі.

Нельга мірыцца і з правамі парушэння норм жыцця ў творчым асяроддзі. Партыйная і грамадзянская патрабавальнасць да творцы павінны спалучацца з уважлівымі і беражлівымі адносінамі да кожнага творчага таленту.

Народ любіць і глыбока паважае сваіх пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў, рэжысёраў, акцёраў, і гэта ўскладае вялікі абавязак на кожнага творцу—быць дастойным гэтай любові і даверу.

Выступае І. Ф. Клімаў.

4—5 настрэчніка г. г. у Мінску праводзіў другі з'езд Беларускага добраахвотнага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры.

У гледзельнай зале Рэспубліканскага Палаца прафсаюза сабралася больш як дзвесце дэлегатаў з усіх куткоў Беларусі. Яны абмеркавалі справядлівы даклад старшыні прэзідыума Цэнтральнага савета таварыства І. Клімава і справядліва цэнтральнай рэвізійнай камісіі, якую зрабіла старшыня камісіі А. Кандыцвал.

З'езд абмеркаваў таксама пытанне аб заменах і дадатках у статуте таварыства.

Быў абраны новы склад Цэнтральнага савета таварыства і яго прэзідыума.

Старшыня прэзідыума зноў абраны намеснік старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Клімаў.

Са справядлівым дакладам на з'ездзе выступае старшыня прэзідыума таварыства І. Клімаў.

Падрабязна пра з'езд чытайце ў наступных нумарах газеты.

ФІЛЬМЫ ПРА РАБОЧАГА ЧАЛАВЕКА

Два дні ў Мінску праходзіў рэспубліканскі агляд-конкурс аматарскіх фільмаў, арганізаваны Беларускай рэспубліканскай саветам прафесійных саюзаў і Саюзам кінематографістаў БССР. На конкурсе былі навукова-пазнавальныя, дакументальныя і сюжэтныя кінастужкі аб жыцці прамысловых прадпрыемстваў, аб людзях працы.

У аглядзе прымаў ўдзел аматарскія кінастудыі прадпрыемстваў усіх абласцей. Першай прэмія ўдасцёна кінамагарты Магілёўскага завода «Электрарухавік» за фільмы «Побач з табой» і «Тэхнічная вытворчасць». Дзве другія прэміі журы прысудзіла кінастудыя Гомельскага палатна пінераў за фільм «Прананова» і Магілёўскаму заводу «Строммашына» за фільм «Завод і тэхнічны прагрэс». Трцію прэмію атрымаў Мінскі аўтазавод за кінафільметон «Зубру на рогі».

ДЭКАДА КНІГІ ГДР

У мінскім магазіне «Дружба» 5 настрэчніка адкрылася дэкада кнігі ГДР. З Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі для беларускіх кнігалюбаў паступіла звыш 500 назваў рознай літаратуры — прадукцыя 50 выдавецтваў братаў краіны.

Мінскіх чытачоў, напэўна, зацікавіць кніга «Буслы над балотамі», дзе сабраны апавяданні Я. Коласа, К. Крапівы, Я. Брыля, І. Шамякіна, В. Быкава і іншых беларускіх аўтараў у перакладзе нямецкіх пісьменнікаў.

Дэкаду нямецкай кнігі кароткім уступным словам адкрыў намеснік старшыні Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку А. Ф. Барушка. Цудоўна выданыя мастацкія і палітычныя творы аўтараў ГДР, кнігі па розных галінах навукі і тэхнікі, мастацтва вельмі папулярныя ў працоўных Беларусі.

На адкрыцці дэкады кнігі ГДР у Мінску прысутнічалі артысты цырка ГДР, нямецкія інжынеры і студэнты, якія знаходзяцца ў сталіцы Беларусі.

ГОСЦІ МІНСКА

ПЕРШАЕ ЗНАЁМСТВА

Па афішах — новыя для мінскіх слухачоў імёны: Райманд Коўэн і Антыя Разьлі. Два дні гэтыя музыканты гастралюваў у сталіцы Беларусі. Сотні мінчан назнаёміліся з вытанчаным майстэрствам таленавітага англійскага скрыпача і здольнай піяністкі. У першы дзень Райманд Коўэн з вялікім поспехам выканаў Канцэрт для скрыпкі з аркестрам І. Брамса ў суправаджэнні Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра БССР пад кіраўніцтвам Юрыя Яфімава. А ў панядзелак англійскі скрыпач разам з піяністкай Антыяй Разьлі выступіў з сольным канцэртам. Яны выканалі санаты Бетховена, Раўэля, Шумана, Пракоф'ева. Англійскіх музыкантаў вылучае высокая тэхніка, дакладнасць музычных вобразаў, сталае майстэрства.

ша, дзе атрымаў першую прэмію. (Дарэчы, гэта быў адзін з першых конкурсаў Карал Флэца, а пачаў ён праводзіцца ў 1945 годзе). З таго часу я быў салістам у многіх англійскіх аркестрах. Даводзілася і гастралюваць. Набываў у ФРГ, Іспаніі, ЗША, Аўстраліі, Скандынавіі. Цяпер выступаю са сваёй жонкай піяністкай Антыяй Разьлі.

— Гэта ваш першы прыезд у нашу краіну?

— Не, я ўжо бываў у Маскве ў

Англійскі скрыпач Райманд Коўэн.

1959 годзе ў складзе Каралеўскага філарманічнага аркестра, канцэртмайстрам якога я ў той час працаваў.

— Цяпер часта гавораць пра розныя скрыпачыя школы...

— О, у вас сапраўды ёсць такая школа! У нас вельмі багатыя традыцыі. А ў нас, на жаль, ёсць толькі некалькі педагогаў высокай кваліфікацыі, дарэчы, у большасці, іназемцы, і невялікая група скрыпачоў параўнальна высокага класа. Аб традыцыях і казаць няма чаго — іх амаль няма. А калі няма традыцый, то няма і школы. Што датычыць наогул музычнага жыцця Англіі, мушу сказаць так. Яе цэнтрам з'яўляецца Лондан. Тут працую пяць сімфанічных аркестраў. Добрыя аркестры ёсць у Манчэстэры, Ліверпулі, Глазга і іншых гарадах. У Лондане на-ранейшаму праводзіцца штогадовы «Праменад-канцэрт», вечары ў Зале каралевы Лізаветы. І, як заўсёды, летам у Англіі многа гастралёраў — гэта музыканты самых розных краін.

— У праграме, з якой мы знаёмім вашых слухачоў, няма твораў сучасных англійскіх кампазітараў. Мы з Антыяй Разьлі доўга выбіралі, якія сучасныя англійскія творы паказаць вашаму дасведчанаму слухачу. І... не знайшлі нічога, вартага ўвагі. Вядучыя кампазітары сучаснай Англіі, такія, скажам, як Б. Брытэн, больш захапляюцца музыкой для аркестра, хору, камернага ансамбля і амаль нічога не пішуць для скрыпкі і фартэпіяна. Творы ж менш вядомых англійскіх кампазітараў былі б для вашага слухача не вельмі цікавыя.

— І апошняе пытанне. Каго вы лічыце найвялікім скрыпачом сучаснасці?

— Давіда Ойстраха! Не палічыце гэта «дыпламатычным» адказам. Гэта сапраўды вялікі музыкант!

Першае знаёмства мінчан з рапай невядомымі ім англійскімі музыкантамі адбылося. Пажадаем жа артыстам удалых гастролёў у іншых гарадах нашай краіны.

Мінск TV—экрэн краіны

Хлеб-солі ад гаспадароў фестывальнага горада прымае старшыня Дзяржаўнага камітэта па тэлебачанні і радыёвяшчанні Савета Міністраў СССР С. Лапін.

Штодня ў эфір у 14 гадзін 30 мінут перадаецца інфармацыйны бюлетэнь прэс-цэнтра фестывалю. Сёння на бланкітых экранях прадстаўнікі Украінскай ССР і Ленінграда.

Госці фестывалю (алева направа): кандыдат тэхнічных навук В. Бензар, акадэмік, лаўрэат Ленінскай прэміі А. Красін і заслужаны ўрач ВССР В. Харына.

Дыктар Беларускага тэлебачання і радыё Уладзімір Шалякін прадстаўляе глядачам вядомага рэжысёра-дакументаліста Ігара Бялява (Масква).

Мінск — горад IV Усе-саюзнага фестывалю тэлевізійных фільмаў. Такі агляд самага маладога мастацтва праводзіцца ў нашай краіне чацвёрты раз. Першы фестываль праходзіў у Кіеве, другі — у Маскве, трэці — у Ленінградзе.

На фестывалі ў Мінску прадстаўлена 94 стужкі: 23 мастацкія, 52 дакументальныя, 19 фільмаў-канцэртаў. З большасцю іх нашы тэлегледачы ўжо мелі магчымасць пазнаёміцца. Дарэчы, па ўмовах фестывалю ў ім могуць удзельнічаць толькі стужкі, якія ўжо дэманстраваліся. Тры журы, створаныя для вынясення «прысуду» лепшым мастацкім, дакументальным і музычным фільмам, праз два дні скажуць сваё слова. А пакуль што паслухаем, што гавораць тэлегледачы.

— Такія фільмы, як «Быў месяц май», бадай, могуць замяніць дзесяткі лекцый і тэлеперадач. Для мяне ён быў адкрыццём, як кажуць, нумар адзін. На экране не прагучала ніводнага стрэлу, акрамя як у хранікальных кадрах у пачатку стужкі. У ім не загінуў ні адзін з герояў. Але фільм гэты вучыць ненавідзець фашызм, вайну. Стужка захоплівае, прымушае думаць, думаць, думаць...

Гэтую вусную рэцэнзію зрабіла ўрач Мінскай чыгуначнай бальніцы **Фаіна ПАЛЯКОВА**.

— Канечне, у гэтыя дні можна пабачыць на экране адразу некалькі добрых фільмаў. Самае глыбокае ўражанне пакідае стужка «Быў месяц май» рэжысёра М. Хуцыева, якога мы палюбілі за фільмы «Вясна на Зэрэчнай вуліцы», «Мне дваццаць гадоў» і «Ліпеньскі дождж». Шчыры, чалавечны твор паказалі нам леныградцы «Прыстань на тым беразе», якую па сцэнарыі Ю. Нагібіна паставіў Ф. Шустар. Таксама спадабаліся мне дакументальныя стужкі «Тры дзякуй у дзень» рэжысёра Я. Луцінай і «Гісторыя адной ідэі» харкаўчанина А. Каравява.

На фестывалі сабралася лепшае. А ў звычайныя дні часцей за ўсё ідуць аднастайныя, падобныя адна на адну, малавыразныя ў мастацкіх адносінах кінастужкі. Так, так... Нават тэлевізар уключаць не хочацца. Вы пытаеце, чаго я чакаю ад фестывалю? Сур'ёзных змен на маім асабістым «блакітным экране». Вось, думаю я, збяруцца рэжысёры, апэратары, сцэнарысты, розныя кіраўнікі, усе, хто хварэе за наша тэлебачанне, і вырашаць: не рабіць шэрых фільмаў, а калі атрымаўся такі, дык не выпускаць яго на экран...

Так гаворыць студэнтка

Беларускага політэхнічнага інстытута **Галя КРАСНОВА**.

На фестываль у Мінск прыехалі госці з усіх куткоў нашай неабсяжнай краіны. У ім удзельнічаюць прадстаўнікі ўсіх рэспубліканскіх камітэтаў па тэлебачанні і радыё, буйнейшых абласных камітэтаў Расійскай Федэрацыі, а таксама кінастудый краіны, якія выконваюць заказы Цэнтральнага тэлебачання. На свята блакітнага экрану прыехалі і нашы сябры з Балгарыі, Польшчы, Венгрыі, Румыніі, Чэхаславакіі, ГДР. Нашы карэспандэнты звярнуліся да некаторых з іх з просьбай падзяліцца сваімі ўражаннямі аб фестывалі.

Аміран ЧЫЧЫНАДЗЕ, галоўны рэдактар Грузінскай студыі тэлебачання.

— Пра мастацкія фільмы не пытайцеся, бо я член журы і павінен маўчаць. І буду маўчаць... Мы прывезлі на фестываль дзве мастацкія стужкі — «Гладыш» і «Мужычынскі хор». Адзін дакументальны — «Футбол без мяча». Яго добра ведаюць, шмат разоў ён дэманстравалася па Цэнтральным тэлебачанні і паспеў атрымаць некалькі прызоў, у тым ліку і на конкурсе спартыўных фільмаў. Аўтары фільма Г. Кандэлакі і Л. Сіхарулідзе, мне здаецца, вельмі цікава расказалі пра псіхалагічныя і эстэтычныя праблемы такой папулярнай гульні, як футбол.

Не баюся здацца нясціплым (відаць, больш нясціпла прыехаць на фестываль і не атрымаць нічога), калі выкажу думку, што мы павінны павесці з фестывалю ў наш дзёсны, лепшы на свеце горад Тбілісі некалькі чужоўных прызоў, зробленых на вашым шклозаводзе «Неман». Гэта будзе і карысна, бо чароўныя гранёны крышталі, які ззяе ўсімі колерамі прыроды, будзе заўсёды нагадваць нам, што мастацтва таксама павінна ўбіраць у сябе ўсе колеры жыцця.

Жырайр АВЕЦІЯН, рэжысёр студыі тэлевізійных фільмаў «Ерэван».

— Фестываль добра арганізаваны. Шмат сустрач, разнастайная праграма. Я лічу, што мы збіраемся не столькі для таго, каб атрымаць прызы, а больш, каб павучыцца, як трэба рабіць фільмы (дарэчы, і як не трэба іх рабіць).

Калі гаварыць пра розніцу паміж кінафільмам і фільмам тэлевізійным, то яна, мне здаецца, заключаецца ў тым, што кінафільм адрасаваны вялікай аўдыторыі, тэлефільм — непасрэдна аднаму глядачу, які сядзіць ля экрану. Гэта дае нам дадатковыя магчымасці сказаць нешта больш і

па-свойму, чым з вялікага экрану.

Некалькі слоў пра фільмы, якія мы прывезлі на фестываль. Нам прыемна пабываць на радзіме магутных «БелАЗаў», якія разам з людзьмі сталі героямі нашага дакументальнага фільма «Вадзіцелі». Аўтары яго — Г. Аракелян, Р. Саркісян, Э. Вартамян. Малады рэжысёр Р. Геваркянц у сваёй стужцы «Танец гор» расказвае пра старадаўнюю спартыўную народную гульню.

Мастацкі фільм «Ля калодзежа» я здымаў па апавяданні аднаго з буйнейшых майстроў армянскай прозы Стэфана Эрапана. Калі фільм прайшоў па Цэнтральным тэлебачанні, мы атрымалі шмат пісьмаў. Сярод іх былі і лісты з Беларусі, якія нас вельмі ўсхвалявалі. Таму я з асаблівай прыемнасцю прыняў запрашэнне ўдзельнічаць у рабоце фестывалю, першы раз пабываць на беларускай зямлі, пра якую чуў столькі добрага і якая — упэўнена магу сказаць — спраўдзіла найлепшыя нашы чаканні.

Георгій КАРАЙАРДАНАУ, апэратар, старшыня апэратарскай калегіі Балгарскага тэлебачання.

— На адкрыцці фестывалю мяне прыемна ўразаваў адсутнасць афіцыйнасці. Мне здаецца, што адбылася маленькая рэвалюцыя ў арганізацыі фестывалю. У залу ў нацыянальным адзёні ўвайшлі дзяўчаты з хлебам, соллю, і пачаўся канцэрт. Вельмі спадабаліся «Песняры» — іх сцэнічная свабода, пластыка, самабытны рэпертуар, музычная сталасць. Кожны ўдзельнік ансамбля мае сваё артыстычнае аблічча. На эстрадзе гэта неабходна... Калі вярнуцца на радзіму, абавязкова раскажу таварышам з нашай філармоніі пра «Песняроў». Хай запрасяць да нас на гастролі.

Мае ўражанні ад беларускіх фільмаў на фестывалі? Галоўнае ў нашай апэратарскай рабоце, каб не адчувалася кінакамера. У тэлевізійнай дакументальнай стужцы «Яшчэ гарыць Хатынь» мой калега Хайцін гэтага дасягнуў. Вельмі арганічна ў карціну ўведзены фільмацэльныя кадры. Бліскуча зняты партрэты, расказы сведкаў трагедыі. І зусім чужым, непатрэбным здаецца тут голас дыктара. Фільм мне здаўся трохі раскіданым, дзе-нідзе парушаецца яго рытм.

Прабачце толькі, што я кажу адкрыта — калі ідзе сяброўская размова, нельга ж інакш? У карціне «Чырвоны агітатар Трафім Глушкоў» дакладная атмасфера часу: на пероне вакзала, у вагоне — усё абжыта і апе-

Тэлевізійныя рэжысёры Уладзімір Карасёў (Мінск) і Марлен Хуцыёў (Масква).

ратарам, і выканаўцамі. Вобраз галоўнага героя — гэта драматургічная і акцёрская знаходка. Вельмі пераканаўча знята сцэна, калі Каця на хату цягне адчэплены вагон. Ведаю, як цяжка, складана здымаць такія кадры. Таму віншую рэжысёра і апэратара! Спадабаліся сцэны, у якіх паказана першае знаёмства герояў, пачатак іх кахання. І яшчэ ўразлівы кадры, калі ўражаныя стралюць у экран, на якім праносіцца чырвоная армейская конніца. Колькі ні стралюць — яна імчыцца і імчыцца. Выдатны сімвал! Не згодзен з музычнай часткай фільма. Чаму, калі Глушкоў дэманструе дарэвалюцыйныя фільмы, іх суправаджаюць гукі бразільскага танга ў выкананні вялікага сучаснага оркестра? Тут больш падыходзіць бы грамафон. Надпісы — гэта добрая знаходка, але што дае, напрыклад, такая: «Блукаючы вагон»? Усё і так зразумела. Лепшая акцёрская сцэна карціны — смерць Глушкова. І ў мям толькі што знятым фільме гэтак жа памірае стары, расстраляны фашыстамі, абдымае дрэва, ніяк не можа з ім развітацца...

Херберт Хары ХОРНІГ, рэжысёр студыі ДЭФА (Германская Дэмакратычная Рэспубліка).

— Мне, дакументалісту, хочацца вылучыць фільмы Ленінградскага тэлебачання з цыкла «Ленінскі альбом». Як многа могуць сказаць ажыўшыя дакументы, фатаграфіі. І ў вас, і ў нас у ГДР, у гледача абвостраное імкненне да праўды — вось чаму і дакумент, і хроніка ўсё больш уваходзяць у ігравое кіно. Мне здаецца, сутнасць сацыялізма лепш за ўсё можна раскрыць у дакументальна-мастацкім кінатворы. Вось так, як гэта выдатна зрабіў рэжысёр Марлен Хуцыёў у конкурсным фільме «Быў месяц май». На маю думку, тэлебачанне павіна спалучаць сур'езнасць і лёгкасць. Кантакт з гледачом — самае галоўнае. Дарчы, гэта адметная рыса вашых «Песняроў».

Хаваю і тое, што мы пабачылі не на экране, а на вашай зямлі. Незабытае ўражанне ад Хатыні. Надпісы, што мы там прачыталі, застаюцца ў памяці і сэрцы. І званы, званы...

Ілона ГАТНЕР, ініцыятарка, супрацоўніца прафсаюзнай газеты «Народнае слова».

Іштван КАТКО, кіраўнік літаратурнай студыі Венгерскага тэлебачання.

— Вялікае месца займае тэлебачанне ў жыцці сучаснага чалавека. Асабліва, калі ён працуе на адной з яе студыяў. І ўздыхнуць бывае некалі. Укладзеш у перадачу ўсе сілы, лічыш, што глядач высока яе ацэніць, але ён

Галоўныя прызы фестывалю зрабілі ўмелыя славутага шклозавода «Нёман». Фота А. ДЗІТЛАВА і Р. КРАКАВА.

усё ж больш і лепш ацэньвае пакуль футбольны матч... Яшчэ некалькі год назад нашы пісьменнікі рэдка пісалі для тэлебачання. Цяпер самыя буйныя венгерскія літаратары актыўна працуюць на студыі. Як удалося іх прывабіць? Па-першае, самі зразумелі, якое вялікае значэнне мае тэлебачанне ў жыцці народа. Па-другое, мы значна павысілі гонарары. Як гэта ў вас гаворыцца — матэрыяльная зацікаўленасць?..

Чаму на вашым фестывалі нельга адразу заключыць кантракт на закупку фільма, які спадабаўся? У нас, на штогадовым тэлевізійным фестывалі гэта робіцца — запрашаюцца прадстаўнікі з усіх краін. Конкурсныя фільмы «Быў месяц май», «Дарога ў Парыж» і «Начны званок» зроблены на вельмі высокім мастацкім узроўні. І ў нас яны мелі б вялікі поспех.

Марлен ХУЦЬІЕУ, рэжысёр.

— Я бачыў далёка не ўсё, што паказваюць на гэтым фестывалі. Таму магу гаварыць толькі пра некаторыя фільмы. Вельмі цікавымі, зробленымі на высокім мастацкім і прафесійным узроўні здаюцца мне стужкі Грынскага тэлебачання «Мужчынскі хор» рэжысёра Л. Эмава і «Гладшы» І. Квірыкадзе. Добрае ўражанне пакідае і фільм «Уся каралеўская рэч», зняты ў вас, у Беларусі. Расказваюць, што ў ролі Гаспадара спачатку здымаўся незабыўны Луспекаеў, але тое, што зрабіў на экране Жжонаў, таксама ўражае.

Цяпер шмат спрачаюцца пра аднакі тэлевізійнасці альбо нетэлевізійнасці таго ці іншага фільма. Гэтыя спрэчкі мне здаюцца схаластычнымі.

І на вялікім, і на маленькім экране можна рабіць сапраўднае кіно. Усё залежыць ад таленту...

Звярніце ўвагу на тое, што добры фільм, зроблены для «сапраўднага» кіно, захоплівае і на экране тэлевізара. Справа, відаць, у іншым. У настроі гледача. Чалавек, які прыйшоў глядзець карціну ў кіно, настроены на пэўную хвалю. Ён ужо выкраіў дзве гадзіны дарагога часу. Той, хто глядзіць фільм па тэлебачанні, дазваляе сабе адыходзіць ад тэлевізара, перакідаюцца словамі з хатнімі, гартаць часопіс, курыць і г. д. Ён можа, будзе, а можа, яшчэ і не будзе глядзець прапанаваны фільм. Канечне, успрыняць ё яго іншае. Тут, відаць, можна гаварыць аб культуры, якая яшчэ будзе расці, калі тэлеглядчы да сягне ўзроўню кінагледача.

Калі я здымаў свой фільм «Быў месяц май», імкнуўся зрабіць цікавую стужку і не думаў, дзе яна пойдзе — на вялікім экране ў кінатэатры або на маленькім, тэлевізійным. І мне здаецца, што такі падыход «ўтараў правільны».

Восьмы дзень ідзе фестываль. У фае і залах Мінскага акруговага Дома афіцэраў да позняй ночы гараць блакітныя экраны. На іх жывуць творы, дзе перамагаюць, любяць, ненавідзяць, змагаюцца людзі.

Успыхваюць і заціхаюць спрэчкі, камусьці паціскаюць руку...

Шчоўкаюць фотаапараты, гудуць і падміргаюць то зялёнымі, то чырвонымі вочкамі кінаі тэлекамеры.

Газетчыкі спяшаюцца ў рэдакцыі, каб пісаць справаздачы...

Ідзе IV Усесаюзны тэлефестываль.

П'ятычняя паверка

Еўдакія ЛОСЬ

МОРАНЫ ДУБ

Няўжо на дрэве мораным раджалася жальба?.. Мне з словам неакораным там лепей, дзе вярба сваімі кацяняткамі аблашчыць, як свая. Дзе самалёты статкамі, дзе ўчую салаўя... Дзе рум, дзе ў хату сені, — там мой пісьмовы стол... Уласныя калені і шчытак, мой сакол...

Усё на свеце прывітаю: пясчаны бераг і ваду, усіх, каго ні сустракаю, — а паўз цябе маўчком прайду.

На помсту велічную права ты даў мне колькі год назад... Была гатова на няславу, абы з табою ладзіць лад...

А ты караў няўвагай чыннай, ішоў са мною — паўз мяне... Што сэрца секла чарацінай, цяпер самога не міне.

Я бачу гэта, разумею, а не магу пашкадаваць... Дык не пільнуйся майго рэю, не пракладай па сушы гаць.

Іду сама сваім парадкам, усмешку свету аддаю. ...Я беласнежным чаяняткам сваё вітанне праляю!

МАК

Не ўгледзела, калі адцавіў... А ў ім жа вогнішча трашчала, яго сарочку раздзірала; і выйшла — сам сябе спаліў?.. Дзеля макавага зярняці!..

Бліжэй да ран, бліжэй да мук, бліжэй да спрацаваных рук.

Бліжэй да схіленых плячэй, да заклапочаных вачэй... Тады для кожнага, да рыскі, ты не набліжаны, а блізкі!..

Будзе хмарна, дажджы будуць з раніцы ліць... Ні блукаць, ні чакаць, ні цяпельца паліць. Толькі думаць — на хмарнасці думкі ясней. Шкадаваць — шкадаванне ў глушы

выразней... Кроплі коцяцца з ліпы на волкі пясок, зажурыўся мой кветнік, мой шумны лясок. Сціхла песня, аглух даляглад да пары. Блізка неба, далёка яму да зары...

НА ВЯСЕЛІ СЯБРОЎКІ

Пахарашэла ў вэлюме галоўка, паглыбіў вочы натуральны грим... Даруй за слёзы, мілая сяброўка, на свяце белакіпенным тваім!

Я не хацела — падвялі музыкі, ім хоць бы што, абы гула дуда. А што кагосьці жаль узяў вялікі, дык гэта на вяселлі не бяда!

Зашкадавала я наіўных вочак, твай пасцелі роднасную гладзь... Зашкадавала банцікаў дзявочых, якіх ужо табе не завязяць...

Была даніна добраму і злomu, што на ўспамін пад музыку прыйшло, і быў тут жаль па ўласнаму былому, якое ад пачатку падвяло...

Не падвяло б цябе, мая пяюха! Малодшая, ты мне нібы дачка... Глядзі, ужо заплакала сваякруха, шкадууючы для прышлага сына...

А мы бадзёра скажам: гэта шчасце пачуцці выяўляе на людзях! І хай жыве ружовае прычасце, а месца жалю — на маіх шыпах!

БЕЗ СКІДАК НА ПРАВІНЦЫЯЛЬНЫ ГУСТ

Прыезд прафесійнага тэатра ў раённы цэнтр — вялікае свята для яго жыхароў. На жаль, такія свята ў Ашмянках бываюць рэдка. Як ні дзіўна, мы час ад часу яшчэ бачым спектаклі ўкраінскіх і літоўскіх тэатраў, а вась з Мінска да нас прыязджалі толькі адзін раз — тэатр імя Купалы ставіў «Дзесяць сутак за каханне». Гродзенскія ж артысты наогул ніяк не звяваюць да нас.

Многае, зразумела,

залежыць і ад мясцовых аддзелаў культуры. У нас, напрыклад, сарваўся спектакль Рускага драматычнага тэатра імя М. Горкага з-за дрэннай арганізацыі.

Калі жыхар вялікага горада мае магчымасць выбіраць сабе спектакль на свой густ, то ў нас такога выбару няма. Глядзім усё, што прапануюць. А прыво-

зляць чамусьці ўсё больш лёгкія або меладраматычныя спектаклі, мабыць, лічаць, што да сур'ёзнага мастацтва раённы глядач не дарос. Аддаючы належнае майстэрству артыстаў-купалаўцаў, мунгу сказаць, што спектакль іх не прынес нам жада-нага задавальнення.

Хацелася б, каб спектаклі прафесійных тэатраў адбываліся не ад выпадку да выпадку, а рэгулярна. І каб планаваліся яны без крыўднага скідна на правінцыяльны густ.

Л. ГАРШЭВА, літработніца Ашмянскай раённай газеты «Чырвоны сцяг».

Першы маршрут удзельнікаў фестывалю па беларускай зямлі — Хатынь...

СЕЛЕТНІ год — поўны асаблівага зместу. Адбыўся XXIV з'езд КПСС. Ён паставіў перад народам новыя задачы. Новыя пачэсныя клопаты ўзялі на сябе і работнікі культуры.

Але вядома, якія б новыя і вялікія задачы мы ні вырашалі сёння і заўтра, якія б высокія патрабаванні ні прад'яўляла да нас жыццё, мы заўсёды і ва ўсім стаім на грунце ўчарашняга і сённяшняга, ужо здабытага, вопыту. Нашым культуравестуановам мінулы вопыт таксама дае багатую і глыбокую аснову для такой важнай, першачарговай задачы, як прапаганда гістарычных рашэнняў партыйнага з'езда, раскрыццё перад народам перспектывы развіцця народнай гаспадаркі ў дзевятай пяцігодцы.

Што ж гэта за вопыт? Што ён дае культуравестуановам сёння?

Формы прапаганды культуры і ведаў сталі настолькі разнастайнымі, што па любой праблеме яны даволі эфектыўна звязваюць сёння нас, прапагандыстаў, з народам. У культуры праца — гэта тэматычныя сустрачкі і вечары, тэатралізаваныя свята, народныя чытанні, эстафеты культуры, выставкі, выезды мастацкіх агітбрыгад, абмеркаванні кніг, выступленні дэлегатаў партыйнага з'езда, лекцыі, даклады, кінафестывалі, канцэрты. Як толькі мы ўзяліся за прапаганду рашэнняў з'езда, то першым эстафетным крокам у гэтым напрамку зрабілі тэматычны вечар «Ленін з намі» ў Віцебскім гарадскім Доме культуры. На гэтым вечары з цікавымі ўспамінамі выступілі старыя камуністы Павел Іванавіч Яўсееў і Сямён Маркавіч Палічанскі. Багаце жыццё ў гэтых людзей. Яны прымаюць актыўны ўдзел у рэвалюцыі, бачылі Уладзіміра Ільіча, шмат перажылі, шмат добрага зрабілі для людзей, для дзяржавы, для партыі, і не дзіўна, што расказы іх былі цікавыя. Выступіў народны артыст БССР Фёдар Іванавіч Шамакаў. Ён выконваў ролю Леніна ў спектаклях драматычнага тэатра імя Якуба Коласа і натуральна, што падыход у яго да тэмы быў свой, напоўнены ўласным артыстычным волятам, уласнымі перажываннямі, думкамі, назіраннямі.

У любой справе галоўнае — гэта ўдалы пачатак. Важна ўзяць правільны напрамак, пачаць працу з добрым размахам. Вечар «Ленін з намі» — адказаў такім вострым пачаткам эстафеты. Для яго былі характэрныя багацце зместу, пошук новага ў пазначаным факце. І калі пачалі працаваць над наступным мерапрыемствам эстафеты — трымаліся ўжо таго рэчышча, таго пошуку, які апраўдаў сябе.

Гэтым другім мерапрыемствам стаў вечар: «Свет вачыма віцэблянаў».

Зразумела, наш чалавек жыве сёння трыюганам і радасцямі ўсяго свету. Справа не толькі ў тым, што мы часта ездзім за мяжу і дастаткова ясна разбіраемся, што там да чаго; не таму, што на кожным кроку ў нашым жыцці цяпер радыё, газеты, тэлебачанне; справа яшчэ і ў тым, што сумленне савецкага чалавека, яго душэўны дыяпазон не дазваляюць яму жыць толькі клопатамі свайго дома. Ды і паздзікі. Яны, безумоўна, шмат значаць для фарміравання погляду на свет. І востры на гэтым вечары мы далі магчымасць выступіць віцэблянам, якія ездзілі за мяжу, на свае вочы бачылі тамашняе жыццё. Разлік быў просты: з першых вуснаў непасрэдна ўражання паслухаць заўсёды цікавей. Наш разлік апраўдаўся. Цікавае да выступленняў было выключнае, пытанне — многа, актыўна чалі ўсе — і выступаючыя, і слухачы.

Прыблізна з такім жа энтузіязмам

за прапаганду рашэнняў з'езда ўзяліся і па раёнах. Немагчыма пералічыць усе мерапрыемствы, што адбыліся ў вобласці. Недзе працавалі лепей, недзе горш, а ўвогуле ва ўсіх раёнах зрабілі нямала. Лепей — там, дзе ўжо выпрацаваны добрыя традыцыі ў культурна-асветнай рабоце, дзе ёсць трывалыя кадры прапагандыстаў, мастакоў, дзе плённа развіваецца мастацкая самадзейнасць — аздаба любівага мерапрыемства.

У Полацку, напрыклад, аддзел культуры і грамадскі савет творчай інтэлігенцыі размеркавалі мастацкія калектывы па летніх агітпляцоўках, якія сталі вельмі актыўнымі ачагамі масавай работы. Лекцыі, канцэрты мастацкай самадзейнасці, конкурс пад дэвізам «Лепшыя галасы горада» — тут было шмат чаго цікавага, но-

быўнай узніскасці саўчасным свяце. Але і за асобнымі радкамі мы выразаем бачым, колькі сапраўднай творчасці праявілі арганізатары мерапрыемства, колькі сапраўднай радасці і велічы было ў гэтым свяце.

Усім іначай эстафета культуры пачыналася ў Грыгароўшчынскім клубе Шаркаўшчынскага раёна, іначай — у Малабахавіцкім клубе Дзвінскага раёна. Ды і ўсюды гэтае свята праходзіла па-свойму, цікава.

Эстафета «Рашэнні XXIV з'езда КПСС — у жыццё» адрэз пачала набіраць сілу, уцягваючы ў сваё рэчышча ўсё новыя ўстановы культуры, новых і новых спевакоў, танцораў, гарманістаў, самых розных клубных актывістаў. У дамах культуры, клубах, бібліятэках створаны грамадскія клубы па захапленнях, КВЗ, аматарскія аб-

ні час ансамбль пачаў выконваць многія новыя танцы, як «Калінка» і «Казка журавоў», нават цэлыя кампазіцыі. Калектывы спрабуюць свае сілы ў развучванні вальсна-харэаграфічных карцін, сюжэтных і характэрных танцаў, багаце рэпертуар народных песень і песень савецкіх кампазітараў.

За апошнія гады творча значна вырастаюць танцавальныя калектывы Віцебскага гарадскога Дома культуры. Цяпер ён дыпламант не толькі абласных, але і многіх рэспубліканскіх аглядаў, дэкада. Сёлета калектывы па праве ўдасцелены звання «Народны». Якая вялікая гэта ўзнагарода і які вялікі стымул яго ўдзельнікам для далейшага творчага росту!

Павышэнню агульнага ўзроўню нашай мастацкай самадзейнасці, выяў-

М. ШМАТКОЎ,

намеснік начальніка ўпраўлення культуры Віцебскага аблвыканкома

ПАТРЭБНЫ ЭНТУЗІЯСТЫ

вага. Дом культуры наладзіў работу школы масавікоў-зацейнікаў, дзе маладыя людзі вучыліся быць арганізатарамі масавага адпачынку. Набыўшы ў гэтай школе багатыя навыкі, яны сталі сапраўднымі запяваламі карысных пачыненняў у сваіх клубах і чырвоных кутках. Расшырыўся актыў-

Эстафета культуры, абвешчаная пад дэвізам «Рашэнні XXIV з'езда КПСС — у жыццё», пайшла па ўсіх раёнах, захапіла ў сваю арбіту ўсе сельскія ўстановы культуры. Заведзены прыгожыя аформленыя альбомы добрых спраў. Туды запісваюцца цікавыя мерапрыемствы, творчыя навінкі ў рабоце. Альбомы перадаюцца з клуба ў клуб, праглядаюцца, вывучаюцца, многія здабыткі калектыву робяцца здабыткамі іншых калектываў — людзі вучацца працаваць адзін у аднаго.

Давайце заглянем, напрыклад, у альбом Баброўскага сельскага Дома культуры Лепельскага раёна. Што там?..

Вясна. Заўтра — пачатак сябу.

У Доме культуры сабраліся рабочыя саўгаса, кіраўніцтва, моладзь. Выступалі хлебаробы, даяркі, цялятніцы, сакратар партыйнага бюро В. Пудай. Гаварылі аб з'ездзе партыі, яго рашэннях, аб вясне, аб тым, як лепей правесці сябу. А потым пачаўся канцэрт мастацкай самадзейнасці... Так эстафета культуры пачалася ў Баброўцах.

Назаўтра ля майстэрня механізатараў адбыўся мітынг. Прышоў і дырэктар саўгаса М. Падалінскі. Ён павіншаваў механізатараў, усіх рабочых саўгаса з пачаткам веснавых палявых работ. Пад адкрытым небам зрабілі імправізаваную сцэну — на кузавах дзвюх аўтамашын. На сцэну пачалі выходзіць саўгасныя спевакі, чытальнікі, музыканты: мастацкім словам, песнямі яны віншавалі сваіх аднавяскоўцаў з прыходам веснавай сябы. Кончыўся канцэрт — і ланцужок трактараў рушыў на поле пракладаць першыя барозны.

А ўвечары ў канторы саўгаса запалілі «Зорку маяка» — у гонар першых пераможцаў на сябе. У клубе ішоў кінафільм...

Радкі з альбома. Яны каротка, нават скупа расказваюць аб такім цудоўным, поўным паззі і нейкай неза-

яднанні, клубы вучняў старэйшых класаў «Я і час», фотагалерэі аб перадавіках вытворчасці, вядуцца фотаальбомы, пішуцца летапісы. У некаторых гаспадарках у гонар перадавікоў вытворчасці запальваюцца электрычныя зоркі. Сёння амаль у кожным вясковым клубе можна трапіць на цікавыя вечары. Назвы іх самыя розныя: «Этапы вялікага шляху», «Працаю славім Радзіму сваю», «Шчасце і праца побач ідуць», «Мы справе Леніна і партыі адданыя», «Мая прафесія — мой гонар», «Гонар тым рукам, што вырошчваюць хлеб» і многія іншыя. Каштоўным з'яўляецца тое, што праводзяцца не асобныя вечары, а цыклы тэматычных вечараў і сустрач, вусных часопісаў. Да іх рыхтуюцца спецыяльныя дыяграмы, стэндды, схемы.

Цяпер вельмі часта бываюць на вёсцы і актывісты раённых дамоў культуры. Звычайна, мастацкія агітбрыгады выязджаюць загадзя, знаёмяцца ў вёсцы з працоўнымі справамі, мастацкі агітбрыгад даламагаюць у выпуску насценных газет, маланак, бюлетэняў, мясцовыя пазты тут жа складаюць прылеўкі, якія адрэз і выконваюцца спевакамі агітбрыгад. Цяпер у вобласці працуюць 227 агітбрыгад, 14 самастойных аўтаклубаў. Ёсць нават аўтапаезды, у склад якіх заўсёды ўваходзяць канцэртная брыгада, фатограф, мастак, машына камбіната бытавой абслугі. Аддзелы культуры выпраўляюць такія паезды часцей за ўсё ў далёкія вёскі, брыгады, на аб'екты меліярацыйнага будаўніцтва.

Калі гаварыць пра развіццё ў вобласці мастацкай самадзейнасці, дык перш-наперш варта сказаць добрае слова ў адрас нашых вядучых калектываў, такіх, як народны ансамбль «Малодосць». Калектыву «Малодосць» адчувае, што ён вельмі патрэбен не толькі нашым гледачам, але і маладзёвым, слабейшым пакуль што калектывам самадзейных артыстаў, якія вучацца майстэрству ад яго, бяруць прыклад і няхтэнне ў рабоце. І добра, што рэпертуар гэтага калектыву пастаянна абнаўляецца. У апош-

ленню маладых талентаў спрыяюць масавыя мерапрыемствы, якія альбо праведзены, альбо будуць праведзены сёлета ў вобласці. Гэта — і абласны конкурс на лепшае выкананне героіка-патрыятычнай песні, і конкурс самадзейных кампазітараў і паэтаў, і конкурс фотааматараў, кінааматараў, і некаторыя іншыя. Вялікі поспех у вобласці мелі сёлета «Тэатральная вясна» — свята народных тэатраў і драматычных гурткоў. Пачаўшы сваё шасце з калгасаў, саўгасаў, прадпрыемстваў, свята ахапіла дзесяткі мастацкіх калектываў. Толькі на раённых сцэнах выступіла 93 калектывы. Пятнаццаць лепшых спектакляў былі пазказаны на абласной сцэне ў час заключнага этапу «Вясны». Пераможцамі сталі народныя тэатры Пастаўскага і Браслаўскага раённых дамоў культуры. Першы пазказаў спектакль «Цудоўны спляў» У. Кіршона, другі — «Галасеўскі лес» В. Сабко. З драматычных гурткоў лепшым быў калектыв Талачынскага РДК, які змог паставіць складаны спектакль па п'есе А. Макаёнка «Трыбунал». Безумоўна, вялікая заслуга ў гэтым кіраўнік калектыву А. Славіка і кансультанта, заслужанага артыста рэспублікі Б. Левіна.

Вялікую ўвагу мы ўдзяляем мастацкаму выхаванню моладзі, дзяцей. Сёння ў вобласці працуе 37 дзіцячых і вясчэрніх музычных школ, у якіх вучыцца пяць тысяч шасцісот маладых людзей, школьнікаў. Па ініцыятыве самога насельніцтва ў гэтым годзе адкрыты музычныя школы ў саўгасах «Селюты» Віцебскага раёна і «Бягомльскі» Докшыцкага раёна, два філіялы дзіцячых музычных школ. Перспектыва развіцця дзіцячай музычнай адукацыі вызначана рашэннем аблвыканкома. Прадугледжана адкрыць у пяцігодцы яшчэ дзесяць музычных школ і трынаццаць філіялаў, пераважна — у сельскай мясцовасці.

Культурнае жыццё вобласці — панама вельмі багатая і разнастайная. Можна многа цікавага расказаць пра наш вопыт у рабоце масавых бібліятэк, музеяў і іншых устаноў. Колькі цудоўных людзей, сапраўдных энтузіястаў працуе тут!

ПАДГЛЕДЖАНА ў ПРЫРОДЗЕ

Барыс Міхайлавіч Васількоў часта бывае ў лесе. Больш за ўсё ён любіць навабеліцкія старыя бары, бо ў пошуме баравых дрэў заўсёды ўлоўлівае песню, якой жыве душа.

Золатам загарэўся малады бярэзнік і тут жа акопы — напамінак аб вайне. Пойдзеш далей — сустранеш зайца, лася, вавёрку, паслушаеш птушыныя галасы.

А яшчэ Васількоў прыкмячае тое, што іншага чалавека не цікавіць: сухое галлё. У ім ён знаходзіць цудоўныя стварэнні прыроды — фігуры звяроў, птушак. — Я хачу ўкладваць

у свае работы тую пазтыку, якой поўніцца лес ва ўсе пары года. Звярніце сюды ўвагу, — Барыс Міхайлавіч паказвае галінку.

— Ды гэта ж касуля! — перабіваю разьбяра.

— Яна. І якая грацыёзная...

Касуля, ласяня, жорнава можна ўбачыць у кватэры Васількова — у яго своеасаблівым хатнім музеі. Тут жа фігуркі звяроў, птушак, выразаныя з дрэва. А на самым відавочна стаяць ганарлівы певень. Так і здаецца, што заспявае вась-вось. Як жывы.

Барыс Міхайлавіч заў-

важыў маё захапленне, кажа:

— Прыгожае тое, што робіцца ад душы. А разьба па дрэве дае вялікую радасць...

Ад душы — у гэтым сутнасць творчасці майстра, яго глыбокага і тонкага пранікнення ў вобразны свет прыроды.

У рабоце Васількова выкарыстоўвае ліпу, чорныя мораны дуб. Ужо сама выбраная тэкстура дрэва спрыяе перадачы пэўнага пазтычнага маляўніцтва. Бусла, напрыклад, цудоўна зрабіў з ліпы. Вобраз Мішкі зазірае яму даламага вырашыць тэкстура мора-

рысь. Як выразна выяўлена сутнасць драпежніцы: звер у руху, напружаны, здаецца, вась-вось кінецца на ахвяру.

— У маленстве я так сама маляваў, выразаў з дрэва лыжкі. Маляваў

Лось. Фота П. БЕЛАВУСА.

МАЛАДАЯ, ПЕСЕННАЯ БРЭСТЧЫНА

Ніна ЗАГОРСКАЯ

Восень, багатая на золата, наладавала столькі мяхоў... Ды трох залатовак не хапіла, каб адкупіцца у зімы. Добра, што не згледзела іх на маёй бярозе. І гарыць, трапечацца золата пад аўчынаю нізкага неба і пад зорным Вялікім каўшом.

Добра, што не знайшла восень тых трох залатовак...

Вусны твае так блізка... Такія жаданыя вусны, што я адчуваю нават тваё дыханне... Але паспрабуй дацягнуцца... Гэтыя два сантыметры, як дзве тысячы кіламетраў... Як мне іх прайсці... Але колькі мне не ісці, я пайду у дарогу, я прыйду да жывой крыніцы... Я прыйду, каб напіцца...

Ніна ГАРАГЛЯД

Дай маім вуснам, рабінанька, Чырвані-жару. Маім вачам дай, рабінанька,

Пра што б ні гаварылі мы сёння ў культурна-масавай рабоце, размова сыходзіцца яшчэ на адным пытанні — на стварэнні матэрыяльнай базы для ўстаноў культуры. За апошнія гады нямаюць зроблена і ў гэтым. У кожным раёне па прапановах калгасоў і саўгасаў райвыканкомы зацвердзілі планы будаўніцтва клубаў на сродкі саміх гаспадарак. За гады пяцігодкі іх будзе пабудавана 380. Сёлета пачалі працаваць дзесяць новых клубаў. У бліжэйшы час адкрыюцца — у калгасах «Запаветы Ільіча» і «Дружба» Віцебскага раёна. Адкрываецца клуб — набываюцца музычныя інструменты, інвентар, абсталяванне.

Я захапіўся поспехамі ўстаноў культуры нашай вобласці. Але гэта не азначае, што ў нас няма недахопаў або што мы не бачым свае недахопы, не дбаем аб палепшэнні многіх спраў. Недахопы ёсць. Мы ведаем пра іх. Не пра ўсе? Магчыма. Але... Не так даўно, скажам, мы прааналізавалі работу ўстаноў культуры Расонскага раёна. І выявілі, што там найбольшыя заганы — у арганізацыі развіцця народнай творчасці, народнага мастацтва, у прапагандзе сельскагаспадарчых ведаў. Цяпер гэтыя недахопы ўхіляюцца.

Шмат якія клубы і бібліятэкі пакуль што не наладзілі глыбокай, мэтанакіраванай і пастаяннай работы па прапагандзе важнейшых рашэнняў, дакументаў партыі і ўрада. Работа вядзецца, але недзе — недастаткова цікава, недзе — несістэматычна, недзе — не прыцягваюцца аўтарытэтыныя, маючыя добрыя веды, людзі. Палепшыць гэту справу — наша асобая задача, асобы наш клопат.

А возьмем культработніка. Часам ён без адпаведнай адукацыі, часам і адукацыю мае, а слаба валодае тэхнічнымі сродкамі культасветработы. Магчыма, трэба падумаць аб тым, каб кожны выпускнік культасвету чылішча, які прыходзіць на работу загадчыкам клуба, здаваў неабходны для гэтай работы спецыяльны тэхнічны мінімум. Жыццё падказвае, што гэта магло б прынесці карысць.

І яшчэ — пра работу нашых метадычных цэнтраў. Іх мала. Часта, вельмі часта метадычная работа вядзецца недастаткова кваліфікавана, без энтузіязму. У сябе ў вобласці мы на гэта звяртаем асабліваю ўвагу. Сёлета стварылі шэсць новых метадычных куткоў, чатыры метадычныя кабінеты, дзесяць аддзелаў тэхнічных сродкаў у метадычных кабінетах дамоў культуры. 148 дамоў культуры, клубаў і бібліятэк вобласці з'яўляюцца школам перадавога вопыту, дзе праводзяцца семінары культасветработнікаў, стажыруюцца маладыя бібліятэчнікі і клубныя работнікі. Нам трэба падумаць, каб гэта немалая база, вялікая сіла працавала кваліфікавана, з агеньчыкам. Прынамсі тут, можа, як нідзе яшчэ патрэбны вялікі энтузіязм культуры.

Палац культуры, клуб, бібліятэка... Сюды заўсёды прыходзяць людзі, каб адпачыць, адкрыць для сябе новыя ісціны, далучыцца да палітыкі, культуры, мастацтва. І трэба, каб чалавек знаходзіў тут усё, што шукае для ўзбагачэння душы. За гэта мы, культасветработнікі, нясем сёння надзвычай вялікую адказнасць. У гэтай высокай адказнасці — і наш гонэр.

сваю горыч і радасць. Чаму горыч? Рана застаўся сіратай... Захапіўся казкам.

У апошнія гады ўмелец звяртаецца да жанравай скульптуры, пра-

«А дзе ж піражкі?»

цуе над сцэнамі з жыцця, з мастацкіх твораў. Гэта дазваляе яму больш поўна выказаць свае пачуцці, сваё разуменне жыцця.

Вось адна са скульптурных кампазіцый: мядзведзь узяў у лапы фотаапарат і здымае сваіх лясных сяброў, ганарліва дэманструе перад імі сваё ўмельства. Колькі тут казачнай фантазіі, тонкасці пачуццяў, лірыкі, гумару. Веселее на душы, нельга стрымацца ад смеху, калі глядзіш і на такую работу майстра, як «Зайцы косяць трын-траву». Якія яны важныя і ганарлівыя, гэтыя «касцы»!

З кожным годам сталае творчасць Барыса Міхайлавіча. Гэта вярнула відаць, калі параўноўваеш ранейшыя і цяперашнія яго работы. Вось побач стаіць ранняя — «Алень і алян» і больш позняя — «Рысь». У першай яшчэ не адчуваеш трапяткога жыцця, пачуццяў. Гэта работа значна бяднейшая за «Рысь». Акрамя таго, на гэтым параўнанні бачыш і тое, як майстар удасканальвае мастацкія і тэхнічныя прыёмы. Сухая і плоская разьба саступае месца аб'ёмнай, жывапіснай: мазкі быццам пакрываюць драўляную паверхню фігур, і дрэва набывае мастацкую ўласцівасць.

Творы Барыса Міхайлавіча Васількова экспа-

наваліся на розных выстаўках у Гомелі, Мінску, Маскве і заўсёды выклікалі цікавасць у глядачоў.

Шмат прэміяў, дыпламаў, граматаў атрымаў за свае работы на выстаўках Барыс Міхайлавіч. У кватэры яны захоўваюцца разам з граматамі і дыпламамі, атрыманымі Васільковым на Гомельскім станкабудаўнічым заводзе імя Кірава, дзе ён працуе. Усё гэта — аднак за ўмельства, адданасць той справе, якую чалавек выбраў, палюбіў і робіць сумленна, таленавіта.

А. ШЫНПАРКОВ, мастацтвазнаўца, г. Гомель.

Гадоў сем—дзесяць таму назад можна было пачуць, што маладыя, апошнім часам пабывала на таленты надбугская, брэсцкая зямля. Сёння прыёмна адзначаць, што галасы літаратараў-брэстчан усё больш упэўнена гучаць са старонак не толькі мясцовага, але і рэспубліканскага друку. З'явіліся новыя, адметныя ў сваім стаўленні да жыцця, да літаратурных традыцый пазычаныя індывідуальнасці. Дасм слова маладым паэтам Брэстчыны на старонках нашай газеты.

Патаемных чараў.
Буду вачыма чыстымі
Шлях да людзей шукаці.
Буду гарачымі вуснамі
Сэрцы іх аберагаці.

Васіль ЖУКОВІЧ

Дождж застаў.
Не паспелі,
Вунь набеты ў стажкі паселі.
Я касынку зніму з плячэй,
Хай вадзічка па іх цячэ.
Да каляняў сукенка ліпне...
Сенажаць. Мой дзявочы ліпнець.
Ты з матулінымі граблямі.
І стажкі плывуць караблямі.
Да іх слодыч і прэласць ліпне...
Ах, як пахне вясновым ліпнем!

Віктар ГАРДЗЕЙ

ФАКЕЛЬНАЕ ШЭСЦЕ

У маім раённым гарадку Факельнае шэсце ў юбілей Пачынаецца з тае алеі, Дзе Ільіч у даль прасцёр руку. Клятвы вернасці тады гучаць Перад помнікам у цесным парку І, як сэрцы маладыя, ярка Над зямлёю факелам гараць. Ва ўсёй планеты на віду Вольнае краіны грамадзяне, З маладосцю поплец ганцаўчана У шарэнгах ленінскіх ідуць. Ім за ўсё ярчэй святло калон Вясновага факельнага шэсця, Калі кожны паклянецца несці Да патомкаў гэтае святло. Нездарма ж у нашым гарадку Змена пакаленняў пасталелых Пачынаецца на той алеі, Дзе Ільіч у даль прасцёр руку.

Забыліся надзеі, слёзы матчыны. Чарга на хлеб. Бязладак ля хацін. І даты круглыя ўжо адзначаны У круглых і не круглых сірацін. Як прыйдзеца, раслі, жылі,

І толькі не забыліся яны, карміліся,
Што ў сорок пятым без бацькоў радзіліся —
Нібы за іх прыходзілі з вайны.

ДРЭВЫ

Ты ў роздуме ля дрэў высокіх,
Зайздросны лёс вялікіх дрэў:
Адтуль, дзе крот,—туды, дзе сокол,
Туды, дзе жаваранка спеў.
А прыйдзе буралом здалёку,
Да каранёў ускалыхне—
І дрэвам выстаць нялёгка,
Вялікім—цяжка удваяне.

СВІЦЯЗЬ

Калісьці на возеры Свіцязь
Вясной нам чыталі даклады.
Пра што—я сягоння не помню,
Але не забуду ніколі
Срабрыстую мову хваляў
І гаю зялёную мову —
Там хораша так і напеўна
Гучалі балады, паданні...
І помню яшчэ леснічоўку
У белым бярозавым гаі,
Дзе пасвіўся конь лесніковы
Такі ж, як бярозы, бялюткі.
А гаспадар нам выносіў
Са skleпа літравую кружкя
Халодны-халодны напітак,
Нагбом мы яго пілі...
Мой светлы вянок успамінаў...

Мікола ГОРБА

МАГІЛА ПАРТЫЗАНА

Падаю ў верас,
як у сон.
А зямля гасцінная такая.
Сасны зялёны парасон
За белымі аблокамі спывае.
Не думаў, што натраплю і знайду.
Сэрца расхадзілася ад болю.
Я дык вась устану і пайду.
А нехта ўлаў...
І не падняўся болей.

Рысь

ВЕРАСНЕУСКАЯ кніжка «Полымя»... У ёй — вершы з новай кнігі Кастуся Кірзенкі, раман Алеся Шашкова «Спытай сваб сэрца...», вершаванае апавяданне Ніла Гілевіча «А дзе ж тая крынічанька?», апавяданні Міколы Лупсякова, старонкі малдаўскай паэзіі, нарысы І. Бякоўскага «Балтыец Хведар Сакун»...

Гэтым — вершамі і прозай — мабыць, як звычайна, у першую чаргу зацікавіцца большасць чытачоў. А крытыкай — пасля. І ўпаўне зразумела. У крытыцы — свая спецыфіка, ёй цяжка спаборнічаць у чытабельнасці з паэзіяй і прозай, у яе меншая аўдыторыя чытачоў. Але ж хіба не шкада, што лепшыя, цікавейшыя працы нашых крытыкаў часта застаюцца па-за ўвагай нават многіх тых чытачоў, што стала цікавіцца літаратурай? І часам, чытаючы матэрыялы, змешчаныя ў раздзеле крытыкі «Полымя», хочаш, каб не абміналіся нікім з чытачоў і яны, асабліва, калі артыкулы крытыкаў, даследчыку літаратуры даюць добрыя ўрокі разумення мастацкага слова, паказваюць шляхі развіцця літаратуры, раскрываюць таямніцы красы і творчасці.

Прынамсі, пільнай чытацкай увагі заслугоўваюць надрукаваныя сёлета ў «Полымі» артыкулы Дзмітрыя Бугаева («Андрэй Шэмет, яго сябры і праціўнікі»), Уладзіміра Юрзвіча («Чалавек буйным планам»), Міхася Яроша («Жывыя крыніцы стылю»), Віктара Каваленкі («Праца і паэзія»), а таксама і змястоўныя рэцэнзіі Рыгора Бярозкіна (разгляд кнігі А. Грачанікава «Круглая плошча»), Серафіма Андраюка (размова пра кнігу У. Караткевіча «Чазенія»), Паўла Місько, Сяргея Грахоўскага, Міколы Ермаловіча...

У дзевятым нумары «Полымя» змешчаны артыкул Міколы Ароцкі «Дзень нараджэння — кожны дзень», прысвечаны паэзіі Максіма Танка. Артыкул М. Ароцкі — цікавы, змястоўны, пазначаны свежым падыходам да паэзіі. Прываблівае даходлівасць крытычнай размовы, эмацыянальная насычанасць аналізу, жывая і свабодная кантактнасць унутранага свету крытыка з танкаўскай паэзіяй, прываблівае і ўнутраная сюжэтнасць артыкула — паслядоўнае з'яднанне думак, уражанняў і назіранняў у адзіны дужоўны комплекс, якім характарызуецца паэтычны свет Максіма Танка.

У размове аб стане і задачах крытыкі, што вядзецца зараз на старон-

ках «ЛіМа», гаварылася ўжо — і зусім слушна — аб тым, што ў нас яшчэ слаба распрацоўваюцца многія важныя пытанні мастацкай творчасці, у тым ліку і праблемы стылю. Дык вось: у артыкуле Міколы Ароцкі разглядаецца менавіта стыль Танка.

Як слушна адзначае М. Арочка ў самым пачатку свайго артыкула, «праблема стылю цікавая тым, што яна высвечвае на поўны рост буйную творчую асобу, грані таленту, кут пісьменніцкага бачання жыцця».

Менавіта так, на поўны рост і імкнецца аўтар артыкула паказаць па-

жывання. Асабліва запамінаецца размова пра шэдэўр танкаўскай гуманістычнай лірыкі «Ave Maria», гэты, паводле слоў крытыка, «тонкага разца скульптурна-гранёны кавалак, абламаны з шэрай, цяжкай пароды жыцця». Верш перачытаны ўзнёсла, натхнёна, глыбока.

У артыкуле з розных бакоў разглядаецца танкаўская канцэпцыя свету. Размова ідзе пра грамадзянскае аблічча паэта і гуманістычную накіраванасць яго твораў, пра формы эстэтычнага асэнсавання жыцця ў паэзіі М. Танка, пра яе сувязі з жы-

Ужо адным гэтым аўтар пацвярджае, што ён умее смяяцца, — пярэчыць М. Арочка. Пярэчанне нібыта і правільнае, але ўсё ж нешта пры гэтым спрашчаецца. Нельга, мабыць, унутраны жэст, да таго ж складана адценены іроніяй (ды — і самаіроніяй), што трапіла паказана самім жа аўтарам артыкула, вось так, знешне, «у лоб» праецыраваць на асобу паэта. Часам, хутчэй за ўсё, ненаўмысна, М. Арочка паказвае творчы працэс залішне рацыянальным. «Даа апошнія словы, — піша ён пра канцоўку верша «Ave Maria» — знарок падкрэслены рыфмай (малітва — бітва) — яны вырастаюць тут да аб'ёму цэнтральных паняццяў, у якіх скандэсаваўся ўвесь унутраны драматызм твора». Падкрэслены знарок! Мабыць, дакладней будзе, здаецца, невыпадкова... Або — нібы знарок.

Нарэшце, у артыкуле М. Ароцкі (а ў ім, трэба меркаваць, скандэсавана будучая кніга) творчасць Танка не суадносіцца з іншымі з'явамі сучаснай паэзіі. А супастаўляльны аналіз, безумоўна, узбагаціў бы даследаванне.

У адной тэарэтычнай працы пра стыль ёсць трапіна і цікавае разважанне, якое стасуецца і да артыкула М. Ароцкі пра стыль Максіма Танка: «Мы спасцігам яго (стыль) звычайна пачуццём, або, дакладней, мастацкай думкай, падобнай на тую, якая яго спарадзіла, але толькі не такой актыўнай. Гэта думка дрэмле ў кожным з нас як здольнасць або схільнасць і абуджаецца ўсакі раз, сустракаючыся з сапраўдным творам мастацтва. У гэтым сэнсе стыль» як прывіла, і «захапляе» нас, уцягваючы нас у адзінае мастацкае перажыванне... Наша разумовая здольнасць, рацыяналістычны падыход, безумоўна, таксама ўдзельнічаюць у гэтым успрыняцці, але не ў сваёй уласнай якасці, а разам, сукупна з іншымі здольнасцямі душы, і толькі навуковы разгляд — тэарэтычны аналіз — аддзяляе іх у самастойны інструмент і абавязвае нас зірнуць на гэты прадмет цвяроза, збоку». (П. Паліеўскі, «Пастаяноўка праблемы стылю».)

У артыкуле М. Ароцкі «Дзень нараджэння — кожны дзень» менавіта так і паядналилі пачуцці і думка, погляд на паэзію Танка і знутры, і «збоку», і гэта дало плённыя вынікі.

У перспектыве ўсяго разгляду творчасці Танка, зробленага М. Ароцкам, гэта канцоўка ўспрымаецца як змястоўная і важкая.

Лаўрэн МІГАЙ.

НА ПОЎНЫ РОСТ

зію Танка, даючы ёй абагуленую характарыстыку. Паэзія Танка раскрываецца ў артыкуле як выдатная паэтычная з'ява са складанай і тонкай мастацкай структурай, з шырокімі жыццёвымі і творчымі далеглядамі. Даследчык глыбока разумее яе грамадскую і эстэтычную сутнасць, яе мастацкае значэнне, ён смела і упэўнена пранікае ў свет паэта.

Паэзія М. Танка раскрываецца перад намі ў многіх «вымярэннях». Раскаванасць паэтычнага мыслення, напружанасць думкі і паўната эмоцый, разнастайнасць адлюстраваных жыццёвых з'яў, шырыня погляду на свет, гуманістычны пафас, трывалая сувязь з роднай глебай і народным светаўспрыняццём — усе гэтыя якасці паэзіі Танка паказаны ў артыкуле не ў знешніх адзнаках, а ў глыбіннай сувязі, у сінтэзе натхнення, светапогляду і высокай мастацкай культуры.

М. Арочка перачытвае паэзію М. Танка ва ўсеўзбраенні сучасных дасягненняў літаратуразнаўчай навукі аб тэорыі стылю і набыткаў нашага танказнаўства. Гэта дапамагае яму шмат у чым паглыбіць і дапоўніць як разуменне ўсёй творчасці М. Танка, так і асобных твораў. Плённа засвоіўшы працы У. Калесніка, Р. Бярозкіна, Д. Бугаева і В. Рагойшы пра творчасць Танка, крытык неаднойчы праніклава заглябляецца ў мікраструктуру танкавай вобразнасці і тонкім аналізам даводзіць свае высновы. Гэтая аналітычнасць добра яднаецца з эмацыянальным адносінамі крытыка да твораў М. Танка — у аналізе М. Ароцкі адчуваецца і яго захапленне выдатнай паэзіяй, любоў да яе, і натхнёнасць чытацкага супера-

жывання. Даследчык спыняецца на такіх пытаннях, як змест і характар лірычнага самавыяўлення ў Танка, узаемаадносіны творчай задумкі і псіхалагічнага, жыццёвага вопыту, багацце і разнастайнасць мастацкіх формаў, вызначальныя стылявыя тэндэнцыі, прырода і змест паэтычнай умоўнасці, сучасная метафарыка Танка, танкаўскі верлібр... І амаль заўсёды М. Арочка вядзе размову з добрым разуменнем паэзіі і развітым адчуваннем прыгожага. Ён бачыць вытокі таленту паэта і спрабуе акрэсліць (даволі пераканаўча) перспектывы яго далейшага развіцця, уважліва разглядае цяжкасці, якія даводзіцца адольваць Танку, не абмінае і не ўтойвае патавы няўдачы, творчыя спады.

Большасць высноў даследчыка, як ужо адзначалася, абгрунтоўваецца глыбокім аналізам. Але — не ўсе, не заўсёды. У прыватнасці, не ва ўсім пераканаўчай здаецца размова пра аўтабіяграфізм Танка, пра «тры тыпы лірычнага «я»». І справа не толькі ў агульных тэарэтычных пасылках, якія вымагаюць удкладненняў (як сінтэзуецца ў лірычным «я» сваё і чужое, як лірычны перажыванні «праецыруюцца на асобу аўтара»), але і ў саміх «прыватнасцях» аналізу. Крытык, які на многіх старонках выявіў сваё глыбокае разуменне прыроды паэзіі, раптам пачынае даволі прасталінейна вытлумачаць вершаваны радкі.

Вось цытуе ён, напрыклад, наступныя словы паэта: «Амаль развучыўся смяяцца і пець, узброіў свой нос акулярмі...». «Але ж з паэтам не суадносіцца ні першае, ні другое.

ТЭМА НЕ ДРУГАРАДНАЯ

У ДЗЕВЯТЫМ нумары часопіса «Неман» грунтоўна прадстаўлены проза і паэзія, публіцыстыка і мастацтва... Змешчаны, у прыватнасці, заканчэнне раманаў Івана Мяля «Спакушэнне Гарпіны» і Жоржа Сіменона «Мегрэ і вінагандляр», пераклады вершаў Сяргея Грахоўскага «Усе мы — радня», якімі адкрываецца кніжка.

Адзін хочацца пачаць гаворку менавіта аб тым, што асабліва ўсхвалявала ў часопісе надзеіннасцю ўзнятай праблемы, знайшло найпершы водгук у сэрцы. Прыкладзём таткі вось урывачак з маленькай нататкі Т. Фралоўскай «Па грыбы»:

«Паход за грыбамі — гэта і рамантыка, і паэзія, і радасць удачы, і сустрэча са светам жывым, і ў той жа момант зусім незвычайным... Вярнуўся, а цябе ўжо кліча туды зноў, і ў тваім уяўленні ўзнікне то вялікі бярозавы лясок, то праралодная ціша зарослага кустамі яру, то бойкі хвойнічак на ўзгорку і пошум дрэў, і захапляючы птушыны гоман, і

хваляючы водар грыбных месцаў».

Наўрад ці знойдзецца чалавек, якога пакіне абыякавым прыгажосць асенняга лесу! І, відаць, не так тыя грыбы, як сустрэча з прыродай сам-насам, магчымаць падыхаць настоеным ляснымі пахамі гаючым паветрам, засяродзіцца, паразважаць пад ціці пошум гаю, адпачыць, як кажучы, душой і целам — вось што кліча нас у лес. Ды гэтка бяда — зазірнеш праз год, праз два ў запаветную дуброву і не паверыш вачам: няма яе, пуста, адны вырубкі. Наведаеш часам прыгожы хвойнічак ля горада і абурышся да глыбіні душы: сярод зламаных, знявечаных залатастоўных сабонак — смецце, горы смецця, якое таропка звалена на купкі блакітных звончэчак. І няма таго раўчука, што струменіць у нізінне... А тут жа нядаўна гулялі нашы дзеці, якіх прывозілі з горада на ўлонне прыроды. І само па сабе ўзнікне балючае вострае пытанне: чаму ў нас так не шануюць прыроду, чаму вырастаюць

людзі, чэрствыя да яе? Ці ж не таму, што мы, дарослыя, нярэдка яшчэ праходзім міма гэтай прыгажосці, болей таго, шкодзім ёй, падаём дрэнны прыклад сваім дзецям?

Дарэчы, у гэтай кніжцы часопіса ў артыкуле Веры Вяргігор «Пяцігадовы грамадзянін» прыводзіцца такі пераканаўчы прыклад. На тэрыторыі аднаго дзіцячага сада пасадзілі кветкі. Цудоўныя кветкі: цюльпаны, півоны... І дзеці вельмі бераглі іх. Ні адна кветка не была пашкоджана, абламаная. І як жа былі ўражаны яны, калі ўбачылі, як новая выхавальніца наступае, бяздумна топча гэтыя дарагія для іх кветкі...

Але і гэты выпадок можна лічыць нават бяскрыўдным у параўнанні з многімі іншымі, якія дзеці назіраюць часта ў жыцці... І тут, не паглыбляючыся ў маштабныя пытанні выхавання, мы можам прыгадаць словы Прышвіна аб прыродзе: «абараняць прыроду — значыць абараняць Радзіму».

Мне думаецца, што менавіта з такой грамадзянскай пазіцыі напісаў сваю паэму «Дзорная галінка» («Неман», № 9) Ігар Шклярэўскі. З першых жа радкоў аўтар уводзіць нас у цудоўны знаёмы свет роднай прыроды, са шчырым захапленнем, шчасліва падораным людзям з маленства, расказвае пра квяцісты луг, зачаравана пералічвае назвы розных кветак, кузюрак... Магчыма, гэтак захапленне на першы погляд здасца камусці дзівацтвам, непатрэбшчынай. Што ж, аўтар гатовы паспрачацца, скрыжываць шпэг з чалавекам, цынічна абыякавым да прыроды роднага краю. Голас яго гучыць гнеўна і абурана:

Эй, пшцій, постой на обрыве
і пользу найди в красоте,
равно как в осени, как
в смородине и в лебедь.
Всмотрись в эту дымящую
воду,
пойми ее детскую речь,
оплакивать рано природу,
но самое тремя беречи!

І ўсё ж часам аўтару цяжка стрымаць свае пачуцці, пакутліваю горцы:

И потянуло в детство — в
черный бор,
такой богатый изюшкой
и грибами!
Я перешел ручей и за
холмами
пустое небо глянуло
в упор...
Здесь токовать должны
перепела
и радость белкой прыгать
в поднебесье,
но сократила острая пила
мою главу веселую о лесе...

На вялікі жаль, сярод нас пануе небяспечная думка: прырода вечная і багацці яе невычэрпныя... Але ж ужо ў нашы дні мы становімся сведкамі, як мялеюць і знікаюць рэкі, знішчаюцца стогодковыя дубровы і яе жыхары. Парушаецца так званая раўнавага ў прыродзе. А гэта можа прывесці, па сцвярдженні вучоных, да катастрафічных вынікаў — эрозіі і аб'яднення краю.

Вось чаму недастаткова простага захаплення прыродай, псіхунай сузіральнасці — трэба дзейнічаць, дзейнічаць неадкладна. Так гаворыць паэт.

Какими ж-взвнстойкими
словами,
как передать свою любовь
к лесам
вам — настоящим
и грядущим дням?
Вдруг шорох, голос:
«Передай лесам!»
Откуда голос? Рядом — над
рекой —
маячил бор, пока что не
подсочный,

Кампазіцыя паэмы «Дзорная галінка» лакальная і вельмі простая. Думка, якая прыводзіцца ў ёй, — берагчы родную прыроду — такая агульназразумелая і важкая, што не патрабуе нейкіх асаблівых эмацыянальных дадоў, каб паказаць адказнасць чалавека перад сваімі нашчадкамі за лёс лясоў і рэк, звяроў і птушак.

Пасуе да паэмы Ігара Шклярэўскага і апавяданне Уладзіміра Караткевіча «Былі і ў мяне мядзведзі». Непасрэдны, шчыры і лірычна-мяккі расказ пра асветленае блізкасцю да жыцця дзяцінства, пра тое, як гэта дабротворна адбілася на характары героя апавядання, не можа не ўсхваляваць чытача. Аўтар уздымае страшны голас у абарону зяроў, што «умеюць помніць дабро» — супраць спартыўнага, недарэчнага бяздумнага палявання на іх. Ён нібы далучаецца да слоў вядомага пісьменніка-папулярызатара, кандыдата біялагічных навук Ігара Акімушкіна, які ў кнізе «Трагедыя дзікіх жывёл» піша: «Я ўпэўнены, пройдзе нямаля часу, і ўсё чалавецтва будзе лічыць так званым спартыўна-паляванне ганебнымі забавонамі дзікасці, а забойства без патрэбы жывёл будзе карацца законам амаль гэтак жа строга, як забойства чалавека».

Тэма аховы прыроды — не другарадная... Творы, змешчаныя на старонках часопіса «Неман», прымусяць многіх прызадумвацца: ці ўсё мы робім для таго, каб захаваць прыгожы свет прыроды для нашчадкаў.

Яўген КАРШУКОЎ.

ГЭТАЯ аповесць чытаецца адразу, як кажучы, у адзін прысест. І не таму, што яна невялікая па аб'ёме. Яна бярэ чытача ў палон з першых старонак і не выпускае з нервога, душэўнага напружання да канца. Яна не адпускае цябе нават пасля прачытання, бо трэба яшчэ «шмат у чым разабрацца... адпаведна свайму светапогляду, свайму позірку на вайну, на гераізм, на свой абавязак перад сумленнем і перад гісторыяй...»

Мы маем на ўвазе новую аповесць Васіля Быкава «Абеліск», надрукаваную ў вераснёўскай кніжцы «Малодосці».

Письменнікі тут застаецца верным сам сабе. Нават па знешніх адзнаках «Абеліск» — твор чыста быкаўскі. Аповесць сціслая, маланаселеная, сюжэтна-напружаная і — звычайна для Быкава азначэнне — «ваенная». І гэтак жа, як і яго ранейшыя творы, яна вызначаецца драматычнасцю сітуацыі, высокім напалам пачуццяў і страсцей, абавязку і подзвігу, тонкім псіхалагічным аналізам людскіх учынкаў і спраў, актыўным сцвярдзеннем добра, сумленнасці, справядлівасці, чалавечай годнасці.

У аснову твора пакладзена «гісторыя з вайны». Цяпер, праз шмат гадоў пасля таго, як на нашай зямлі адгримелі апошнія грывомы Вялікай Айчыннай, гэтую гісторыю расказвае журналісту (ад яго імя напісана аповесць) пенсіянер, былы настаўнік Ткачук. Сустрэліся яны на пахаванні знаёмага работніка на ніве народнай асветы Паўла Міклашэвіча ў вёсцы Сяльцо. Па дарозе дадому, у горад, Ткачук і расказвае свайму спадарожніку пра падзеі, якія адбыліся ў Сяльцы ў гады вайны і да якіх меў самае непасрэднае дачыненне настаўнік-набжчык. Што ж гэта за падзеі?

У памятным трыццаці дзевятым прыехаў у заходнебеларускую вёску Сяльцо малады настаўнік Алесь Іванавіч Мароз. Палюбіўся, па душы прыйшоўся ён мясцовым людзям, а найболей — сваім вучням, з якіх «рабіў не выдатнікаў вучобы, не паслухмяных зубрылак, а найперш — чалавекаў». Тады, у перадаваежныя гады, пазнаёміўся і нават падружыўся з Марозам таксама малады загадчык райана Цімох Цітавіч Ткачук. Не ва ўсім пагаджаўся ён з Марозам, але — паважаў яго, падтрымліваў. Падтрымаў і тады, калі сяльцоўскі настаўнік узяў да сябе — ад бацькі-п'яніцы — малага Паўліка Міклашэвіча.

Неўзабаве — вайна. Ужо на трэці дзень у гарадку паявіліся фашысцкія ўсюдоходы. Справаў Ткачук прабрацца на ўсход да сваіх, ды не змог, застаўся ў тыле ворага. Ён не вагаўся, што рабіць — пайшоў у лес. З іх, тутэйшых савецкіх работнікаў, і з групы вайскоўцаў-акружэнцаў, узнік партызанскі атрад. Былы загадчык райана стаў яго камісарам. А Мароз? Мароз па-ранейшаму вучыў дзяцей — з дазволу акупантаў. Не, ён не стаў здраднікам. Ён, як і да вайны, вучыў дзяцей быць «чалавекамі» і адначасова быў партызанскім сувязным і разведчыкам.

Школай Мароза і ім самім пачаў настэрна цікавіцца паліцай Хведар Гагун, па мянушцы Каін, нават учыніў вобыск. Шасцёра хлопцоў-падлеткаў вырашылі заступіцца за свайго настаўніка — знішчыць здрадніка. Уначы яны падпілоўваюць лагі мастка, па якім Каін павінен быў раніцою ехаць ад бацькі ў горад. Аперацыя прайшла не зусім удала, хлопцы трапілі ў лапы ворага. Марозу ўдалося ўцячы ў лес, да партызан. Аднак, даведаўшыся, што акупанты абцягаюць адпусціць хлопцаў, калі з'явіцца іх настаўнік, Мароз самавольна пакідае ўначы лагер і ідзе ў варожае лагава. Праз некалькі дзён падлеткі і іх настаўнік былі павешаны. Цудам уратавацца — цяжка параненаму — удалося (дзякуючы Марозу) аднаму Паўліку Міклашэвічу.

На гэтым «гісторыя з вайны» не канчаецца. Сяльцоўскую школу ўзначаліў пасля вайны Міклашэвіч — дастойны пераемнік Мароза. Непадалёк ад школы па ініцыятыве Міклашэвіча быў збудаваны сціплы абеліск з імёнамі пяці трагічна загінуўшых падлеткаў. А вось імя іх настаўніка

паявілася на абеліску толькі праз многа гадоў. Чаму? У архівах паліцыі і СД знайшоўся рапарт Хведара Гагуна вышэйшаму начальству аб тым, што ў часе аперацыі праследавання паліцыя захапіла «завадатара мясцовай партызанскай банды Алесь Мароза». Гэтак фашысцкаму міфу памаглі і партызаны: камісар Ткачук і камандзір Селязнёў, спешна рыхтуючы рапарт штабу брыгады аб сваіх стратах, супраць прозвішча Мароза напісалі: «Папаў у палон». От таму і ўсчалася тая шарада: вакол сяльцоўскага настаўніка. Толькі дзякуючы намаганням Міклашэвіча імя Мароза паявілася, урэшце, на самаробным шэрым абеліску...

Расказа пра тое, як Алесю Іванавічу Марозу было вернута яго чыстае,

НЕ ТОЛЬКІ ГІСТОРЫЯ З ВАЙНЫ

сумленнае імя, няма ў аповесці, як няма ў ёй, па сутнасці, і таго, хто гэта зрабіў, — Паўла Міклашэвіча. Праўда, на пачатку мы крыху знаёмімся з ім, запамінаем яго столленны, хваравіты твар, хударлявую, з вострымі хлапечымі лапачкамі постаць, але жыццё і справы яго ўгадваюцца ў святле жыцця і спраў ягонага настаўніка Мароза. Зрэшты, гэта мусіць, невыпадкова, бо аповесць, нам думаецца пра іншае.

За апошнія гады, нягледзячы на няўмольнасць часу і нетрываласць чалавечай памяці, адшуканы, выяўлены, узноўлены, высечаны на граніце помнікаў і абеліскаў сотні і тысячы імёнаў безыменных герояў вайны. Аповесць Васіля Быкава — не ілюстрацыя да адной са старонак гэтых пошукаў. Яе змястоўнасць і грамадзянскае гучанне куды большае і шырэйшае. Чытаеш «Абеліск» і неаднойчы вяртаешся ў думках да найвялікшай трагедыі, якую перажыў у гады фашысцкай навалы наш народ, і зноў і зноў спыняешся ў здзіўленні перад веліччу і сілай духу яго лепшых сыноў і дачок; і сплянееш, жахаешся пры сустрэчы з подлай нікчэмнасцю здраднікаў, якая заўсёды вбарочваецца крывавай, звярынай злачыннасцю; і з трывожным, сардэчным непакоем думаеш пра тое, ці ўсё зрабілі мы, жывыя, каб памяць загінуўшых была свяшчэннай, урэшце — ці жывём мы — я, ты, ён — так, як належыць жыць чалавеку, як завяшчалі нам жыць тыя, да каго мы прыходзім ва ўрачыстыя дні, каму кладзём кветкі на іх заўчасна, вядомыя і невядомыя магілы...

Ён быў сапраўдным настаўнікам, Алесь Іванавіч Мароз. Ён ведаў, што не ўратава сваіх любых хлапчукоў, ён нават не прызнаўся ім, што прыйшоў сюды, у рукі ворагаў, сам. «Трэба» — толькі адно слова прамовіў Мароз, калі стараста Бохан шапнуў яму, каб не пачулі паліцэйскія: «Не трэба было, настаўнік». Ён застаўся са сваімі вучнямі да канца, і тое, «што з імі быў іхні настаўнік, іх заўсёды Алесь Іванавіч, вядома, аблягчала незайздросны іх лёс». Хіба ён вучыў іх чаму-небудзь іншаму, а не веры ў чалавека? І хіба не подзвіг здзейсніў гэты, урэшце, звычайны вясковы настаўнік?

Коля Бародзіч, Паўлік Міклашэвіч,

блізняты Астас і Ціма Кажаны, Коля і Яўген Смурныя... Старэйшаму — пад восемнаццаць, малодшаму — трынаццаць. Нямецкі грузавік кульнуўся на падпілаваным імі мосціку, аднаго немца нават задушыла — трапіў пад борт. Больш хлопцы не паспелі зрабіць нічога. Мусіць подзвіг іх вымяраецца куды большымі меркамі, чым той выпадкова загінуўшы адзін гітлераўскі салдат.

Міклашэвіч турбуецца, каб ушанаваць памяць сваіх замучаных сяброў, змагаецца за тое, каб на абеліску значылася і імя іх настаўніка. А Ткачук? Ён жа ўсё ведае. Сам пасылаў у штаб брыгады той рапарт аб палоне. Чаму ж тады ён не прыйшоў на дапамогу Міклашэвічу? Цяпер ён абурэецца, нават парываецца вылезці з машыны, каб не сядзець поруч з гэтым «душэўна слепаватым» загадчыкам райана Ксяндзовым. А колькі гадоў назад! Можна, ён таксама быў «душэўна слепаватым»?

Міклашэвіч у свой час прасіў і журналіста, з чыіх вуснаў мы пачулі сяльцоўскую гісторыю, памагчы разабрацца ў лёсе Мароза. Той абяцаў памагчы, але ў мітульзе будзённых клопатаў забыўся на сваё абяцанне. І вось цяпер Міклашэвіч няма, і ягоная заўчасная, раптоўная смерць моцна ўразіла нашага апавядальніка, ён адчуў раптоўны намер паехаць на пахаванне. «Я спазніўся, адчуваў гэта, перажываў і кляў сябе за ляготу, душэўную чэрствасць. Думалася надзіва пакаянна з нейкай самакрытычнай бескампраміснасцю; ніякія мае ранейшыя прычыны не здаваліся цяпер слушнымі, ды і наогул — ці былі якія прычыны? З такой медзведзаватаю разваротлівасцю нядоўга было дашчэнту пражыць адведзеныя табе тады і нічога не зрабіць з таго, што, можа, толькі і магло скласці гонар твайго жыцця. Дык прападзі яна прападам, тая нікчэмная мітусня дзеля бясконцага, ненажнага дабрабыту, калі праз яе застаецца ўбаку самае важнае. Мусіць, тым самым абіраецца і абсяцэннаецца ўсё жыццё, якое толькі здаецца аўтаномным, адасобленым ад іншых людскіх жыццяў, скіраваным па тваім, асабістым кірунку. На самай жа справе, як гэта не сёння заўважана, калі яно і папаўняецца чымсь значным, дык гэта разумнаю добрасцю і клопатамі аб іншых — блізкіх ці хоць бы далёкіх табе людзях, якія маюць патрэбу ў гэтым тваім клопате. Адацца, а не ўзяць або адчуць задаволенасць аддаючы — як неахвотна і спазнела прыходзіць чалавек да гэтай не новай і такой зайздросна простае высновы...»

Дык, значыць, яшчэ сапраўды трэба «шмат у чым разабрацца...»

Гэтымі словамі заканчваецца аповесць. І чытач, несумненна, разбярэцца. Ён разбярэцца і не ўсё прыме на веру ў разважаннях Ткачука, ад якіх «нясло звычайнай старэчай пахвальбой» і, мы б дадалі, юначай катэгарычнасцю і максімізмам. Выклічуць прычэнне чытача і словы Мароза: «Але каторым патрэбна вінтоўка, каб страляць у немцаў, а каторым — каб перад сваімі выпендрывацца. Але ж перад сваімі збрэяй фарсіць куды больш бяспечна ды і прымяніць яе можна беспакарана, вось і знаходзяцца, што ідуць у паліцыю», — канечне ж, здраднікі-адшчапенцы ішлі ў паліцыю зусім не для таго, каб «перад сваімі збрэяй фарсіць». Што гэтак, пацвярджае і трагічны лёс самога Мароза і ягоных вучняў. Разбярэцца чытач і ў філасофіі Ксяндзова, які «даўно і моцна быў у палоне свае прадурзятасці».

Што ж датычыць письменніцкага бачання, адчування і ўспрыняцця людзей і жыццёвых з'яў (прыгадаем хоць бы сцэны памінак і ў чайной, сустрэчу і гамонку падарожнікаў з будзілавіцкім дзядзькам), дык тут усё надзвычай дакладна, трапна і жывапісна, нішто не выклікае сумнення ў жыццёвай верагоднасці і праўдзівасці. Адзінае, за што можна папракнуць письменніка, дык гэта за тое, што пачатак аповесці, нам падалося, напісаны крыху вялавата, яму нестася характэрнага для письменніка дынамізму і мускулістасці пісьма.

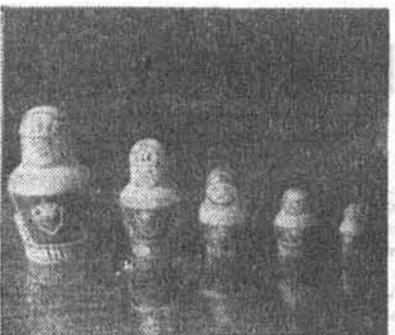
Нягледзячы на гэта, «Абеліск», паўторым, чытаецца з неаслабнай увагай і цікавасцю, дае добры штуршок думцы і пачуццю. Таму яшчэ раз хочацца адаслаць чытача да дзевятга нумара часопіса «Малодосць».

Мікола ГІЛЬ.

БРЭСЦКАЯ
ФАБРЫКА СУВЕНІРАУ
ПРАПАНУЕ

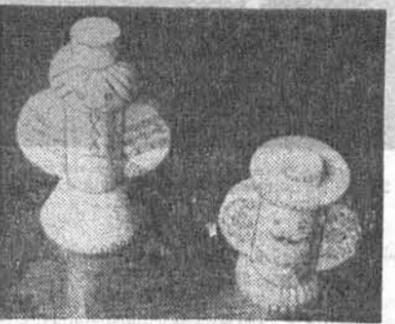
«Вяселле». Аўтар — В. Гаўрылюк.

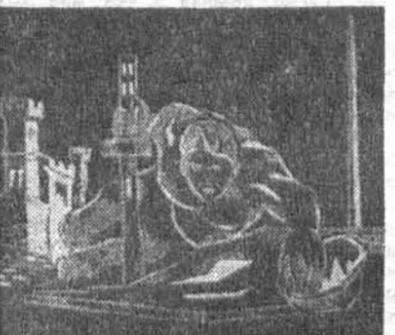
«Халеісты-матрошкі»

«Халеісты»

Падсвечнікі.

«Смага»

Аўтаручні. Аўтар Я. Люблеў.

Фота Э. Трыгубовіча.

ПЕРШАЕ СВЯТА

Праграма двух першых канцэртаў сёлетняга канцэртнага сезона Беларускай дзяржаўнай філармоніі (28 і 29 верасня) складалася з пяці назваў — Дзевятая сімфонія Д. Шастаковіча, Другая сімфонія І. Брамса, Першы канцэрт Ф. Ліста для фартэпіяна і Скрыпачнін канцэрт П. Чайкоўскага, а тансэма кантата «Пам'яці Канстанціна Заслонова» Ю. Семянкі.

Канцэрты пачаліся выкананнем «бясконца радаснага твора мастацтва» — Дзевятая сімфонія Д. Шастаковіча. 25 верасня увесь свет адзначае 65-гадовы юбілей кампазітара, якога Б. Асаф'ев назваў «самым чуйным кампазітарам — сімфаністам нашай рэчаіснасці». У гэты вечар наш сімфанічны аркестр быў на дзіва паслухмяны волі дырыжора Юрыя Яфімава. Не было інтанацыйных і тэхнічных пагрэшнасцей. Пара-

давала суразмернасць гучання асобных груп аркестра, інтанацыйная і тэмбравая стройнасць. Але хацелася б асобна пагаварыць аб мастацтве дырыжора Ю. Яфімава. Яго інтэрпрэтацыя Дзевятай сімфоніі Шастаковіча і Другой сімфоніі Брамса сведчыць, што перад намі, безумоўна, таленавіты і самабытны дырыжор.

Канцэрт Ф. Ліста для фартэпіяна з аркестрам Ул. Крайнеў сыграў з іскрыстым дынамізмам, святлою. Рэальна спяваў паркестраванаму гучна.

Трэба аддаць належнае пластычнасці, з якой была праведзена аркестравал партыя канцэрта. Тут правялася яшчэ адна якасць Юрыя Яфімава — уменне пачуць найтанчэйшыя нюансы і ледзь прыкметны рыт-

мічныя зрухі ў выкананні саліста.

На другі дзень прагучала Другая сімфонія Брамса. Ёю, як і Дзевятая Шастаковіча, Ю. Яфімаў дырыжыраваў напам'яць. Дабрата, альтуізму, пафас жыцця — усе гэтыя ўзвышаныя пачуцці, якія тоіць у сабе твор, дырыжор перадаў з тонкім артыстызмам, са стрыманай высакароднасцю і прастатой.

І, нарэшце, аб Скрыпачнін канцэрте Чайкоўскага, які выканаў лаўрэат міжнароднага конкурсу імя П. Чайкоўскага Віктар Трацякоў. Кожны сустрэча з гэтым скрыпачом прыносіць многа радасці. Яго віртуознасць, глыбіня і ўзнісласць зачароўваюць.

Скрыпачнін канцэрт Чайкоўскага ў выкананні В. Трацякова падкупляе свежасцю інтэрпрэтацыі, шчырасцю душэўных пярываў, бездакорным густам.

Адкрыццё новага канцэртнага сезона адбылося. Наперадзе — новыя сустрэчы.

Данат ЯКАНЮК.

МАСТАК, ЧАС, ГЛЯДАЧ

Учора новай пастаноўкай оперы «Залаты пеўнік» М. Рымскага-Корсакава адкрыў заслону Дзяржаўны тэатр оперы і балета БССР. Зноў да велічнага гмаху на плошчы імя Парыжскай камуны скіраваліся ланцужкі гарачых прыхільнікаў мастацтва музычнай сцэны. Трупа пазнаёміць іх з вядомымі па ранейшых гадах пастаноўкамі, навінкамі рэпертуару, з новымі выканавцамі...

Напярэдадні першага спектакля сёлетняга сезона ў тэатры адбыўся ўрочысты збор трупы. Да калектыву звярнуліся намеснік міністра культуры БССР Ю. Міхневіч, народная артыстка СССР Л. Александровская, дырэктар падшэфнага Мінскага аўтамобільнага завода І. Дзёмін, намеснік сакратара парткома завода Т. Шаўчэнка, намеснік старшыні заўкома

Г. Гурава, сакратар РК КПБ Цэнтральнага раёна Мінска К. Вайтовіч і сакратар камітэта камсамола Беларускай кансерваторыі В. Масленікава. Яны выказалі пажаданні творчаму калектыву ад імя шматлікіх аматараў опернага і балетнага мастацтва, гаварылі пра ўмацаванне сувязі тэатра з гледачом. Ад імя тэатра са словам у адказ выступіў новы дырэктар Беларускага ордэна Леніна Вялікага тэатра оперы і балета М. Шаўчук.

Сезон 1971/72 гадоў пачаўся...

Галоўны рэжысёр тэатра, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Атар Дзідзішкіяні расказаў нашаму карэспандэнту:

— Музычны тэатр у сілу сваёй спецыфікі развіваецца больш марудна, чым драматычны. У ім больш жывучыя штампы, каноны, традыцыі. Але ў наш час, калі жыццё такое імклівае, глядач, які прыйшоў у тэатр, хоча ўбачыць на сцэне творы, сугучныя з яго перажываннямі, перакананнямі. І такія творы, што напісаны шмат гадоў назад, як і «Аіда» і «Рыгалета», і нават такія «самайгральныя» оперы, як «Травіята» і «Чыю Чыю-сан», могуць гучаць сёння надзвычай цікава і сучасна, калі да іх паставіцца творча і ў рабоце не баяцца смелых рашэнняў.

Наогул, час заўсёды вымагае наватарскіх мастацкіх рашэнняў, арыгі-

ПАТРЫЯТЫЧНАЯ ПЕСНЯ

ПЕРШАЕ ВЫКАНАННЕ КАНТАТЫ Ю. СЕМЯНКА «ПАМ'ЯЦІ КАНСТАНЦІНА ЗАСЛОНАВА»

Сёлетні канцэртны сезон Беларускай дзяржаўная філармонія адкрыла выкананнем новага твора — кантаты Юрыя Семянкі «Пам'яці Канстанціна Заслонова» (вершаваны тэкст М. Алтухова).

Зразумела, пасля першага выканання можна гаварыць толькі пра агульнае ўражанне. Якое яно? Скажам шчыра — лепшыя рысы творчасці вядомага кампазітара пазнаеш адразу: Ю. Семянкі і ў гэтым маштабным палатне шчыры, лірычны ў выказваннях, мела-

тыкавецца з дзейнай трэцяй часткай («Гарачы кастры»). Драматызм адлюстраванай у творы рэчаіснасці набывае выразнае музычнае гучанне. Тут, у прыватнасці, яркае ўражанне пакідае інструментальны сярэдні эпізод. Рэпрыза трэцяй часткі кантаты — гэта чатырохгалоснае, гераічнае на характары, фугата.

Нарэшце, заключная частка — «Урачыстая песня» — славіць подзвіг героя. У задуме Ю. Семянкі было — і ён часта дасягае мэты! — даць адзінства

Гучыць кантата «Пам'яці Канстанціна Заслонова». Дзяржаўная харавая капэла БССР на эстрадзе ў час першага выканання.

Фота А. МАСКАЛЕНКІ.

дычны, распеўны. Кантата нацыянальная па духу, і гэта залежыць не ад аднаго выкарыстання народных песень, — гэта адчуваецца ў тэмпераментным напам'яці музыкі.

Кампазітар абраў лаканічную форму — чатыры часткі, кожная з якіх мае выразную задуму. У «Пралогу» разгортваюцца тры кантрастныя тэмы. Распеўна-дынамічная, дзе адчуваеш роздум мастака пра Радзіму, гучыць спачатку ў цёплым тэмбры кларнета, пераходзіць да габоя, потым — да скрыпак. Сюды арганічна ўплецена інтанацыя Беларускай народнай песні «Устану, устану я рэвенька». Лірызм гэтай тэмы як бы «разбурае» другая — вораг, нашэсце. Інтанацыя яна супрацьпастаўлена першай — надакучліва аднастайны, жорсткі марш з элементамі гратэска. А трэцяя тэма «Пралог» па жанры і характары набліжаецца да партызанскай песні.

Своеасаблівым лірычным цэнтрам кантаты стала «Калыханка» (другая частка). Лёс і туга Жыццяны раскрываюцца пранікнёна і ў партытуры, і ў выкананні гэтай часткі салісткай Ганнай Лебедзевай на добрым прафесійным узроўні па вакальнай культуры. Меладызм і задушліва шчодрасць выказванняў мецэспранна тонка падтрыманы суправаджэннем струнных. Кантрастна ўрываецца ў маналагічную спаведзь Жанчыны знаём нам па першай частцы тэма ворага, тэма нашэсця. І непаўторнае характэрнае жанолага свету надзей і трывог на гэтым фоне набывае трывожную афарбоўку.

Зайздросная мастацкая ашчаднасць кампазітара ў першай частцы кантаты, дасягнутая, магчыма, строгім супастаўленнем кантрастных тэм і вобразаў; асабліва ярка «іграе» тады, калі яна су-

зместу і інтанацыйна-тэматычнага развіцця кантаты. Структура гэтага твора даволі традыцыйная — экспазіцыя кантрастных тэм-вобразаў, лірычны цэнтр («Калыханка»), сутыкненне супрацьпастаўленых сіл і фінал-апафеоз. Звычайная схема пабудовы гераічна-драматычнага твора музыкі. Праўда, у творы значна прасталінейна раскрыта канфліктная аснова, і таму, відаць, пераважаюць знешне эфектныя, але не заўсёды дзейсныя музычныя пабудовы-фарбы. Замест паглыбленага раскрыцця — ілюстрацыйнае апавяданне. Ці не таму так многа ўвагі аддадзена аўтарам апафеозным гучанням.

Магчыма, асобны прэтэнзіі ўнікаюць з-за выканання кантаты філарманічным калектывам. І аркестр пад кіраўніцтвам Юрыя Яфімава, і Дзяржаўная харавая капэла (галоўны хормайстар Уладзімір Раговіч) наўрад ці шукалі арыгінальнае творчае вырашэнне кампазітарскай задумы. Яны, як кажуць, «чыталі» тое, што напісана, без паглыблення ў музычны свет кантаты. Эмацыянальныя адценні і нюансы «ад выканаўцаў» былі ледзь улоўныя, мала дыферэнцыраваныя. Не ставала выканаўчай пластычнасці і прафесійна падрыхтаванаму да такой канцэртнай дзейнасці салісту Уладзіміру Ванюліну: ён вымушаны быў фарсіраваць гук, «слаборнічаючы» з хорам і аркестрам. Але тут вінаваты і кампазітар — аркестравана кантата не лепшым чынам, асабліва ў гераічных момантах (трэцяя і чацвёртая часткі), дзе адчуваецца непатрэбная пампэзнасць.

Паўтараю, мае нататкі — першыя ўражанні ад новага твора. Многое ў ім выклікае светлы настрой, хвалюючы ўспамін пра былое. Кантата «Пам'яці Канстанціна Заслонова» з тых твораў, якія адрацаваны шырокай аўдыторыі слухачоў: яе задума дрэходліва, мова выразная і лірычна ўражліва (хоч і не заўсёды і не ўсюды). Таму, відаць, на афішы філармоніі мы яшчэ не раз сустрэнем яе назву.

Ана ВАЛАДКОВІЧ.

П РЭМ'ЕРА оперы «Залаты пеўнік» адбылася ў Маскве ў час гастроліў там тэатра оперы і балета Беларускай ССР. Уздзячнасць і прызнанне мастацтва за гэта зразумелыя, бо Беларускае гасці прывезлі ў сталіцу сапраўды рускую оперу, якая даўно ў Маскве не выконвалася.

Галоўнае ў спектаклі, які паказаў мінчане, бадай, павага да твора Рымскага-Корсакава, разуменне вядучых прынцыпаў сучаснага музычнага тэатра. Музыка Рымскага-Корсакава жывіць фантазію стваральнікаў спектакля (рэжысёр С. Штэйна, дырыжор К. Ціханавіч, мастак Я. Чамадураў, хормайстры А. Карадзееў і Г. Луцэвіч, балетмайстар А. Смаліцкі).

У рабоце С. Штэйна — вельмі патрабавальнага да сябе, як і належыць вучню Б. Пагроўскага — ўяна адчуваецца імкненне зразумець аўтарскую музычную драматургію, адказаць на многія загады, пастаўленыя Рымскім-Корсакавым. Ён творча аналізуе партытуру, уважліва вывучае, супастаўляе, параўноўвае роздм і вывады даследчыкаў оперы, спрачаецца са сваімі напярэднікамі, шукае доказ сваім довадам.

Рамэн Ралан меў рацыю, калі гаварыў, што ў мастацтве трэба «любіць, каб разумець, і разумець, каб любіць». У С. Штэйна сапраўды даследчая работа спалучылася са шчырай і палымнай улюбёнасцю ў оперу «Залаты пеўнік». Імкненне падзяліцца гэтымі ведамі і пачуццямі дапамагае рэжысёру знайсці найбольш правільны шлях іе сцэнічнага ўвасаблення.

Пятарычыны ўмовы, у якіх стваралася опера, — то быў перыяд ліквідацыі пасля рвалюцыі 1905 года — не маглі не адбіцца на іе ідэйнай, грамадзянскай накіраванасці. Рымскі-Корсакаў і яго лібрэтыст Вельскі распрывалі, равалі вобразы і тэмы пуніскай казкі, узмалілі, убагачылі іе сцэнічнае гучанне. Асабліва цікавыя прыклады аналізі з надзеянымі для таго часу падзеямі, смелымі падліччымі намімі і асацыяцыямі. Не дарэчы пасаў тады кампазітар: «... Дадона спадзяецца прысароміць канчаткова». Ранейшая жывая пералічка з сучаснасцю, натуральна, стала цвёрдым гісторыям. Выкрываючы цара, аўтары оперы аталі недарэчнасць самой сістэмы самадзяржаўя, пры якой толькі і магло культывавацца тупое, угодніцае акружэнне. Самадзяржаўе было запінальна ў цэнтры і абмежаванасці народа, бо толькі інерцыя існавання, лігота мыслення маглі спрыяць гэтай прагілій сістэме. Адным словам, выкрываліся не толькі Дадона, але і «дадонаўчына».

Музыка оперы «Залаты пеўнік» — вельмі руская. Кампазітар выкарыстоўвае ў ёй элементы народнай песеннасці. Сатырычная накіраванасць оперы ўносіць у музычную распрацоўку характарныя выкрывальныя насьмешкі, іроніі і нават парадыйнасці. Чагя звартаецца Рымскі-Корсакаў да скамарошніцкай танцавальнай песні. Тое, што ў оперы многа скамарошніцкага «глуму», адзначала большасць даследчыкаў оперы. Асаф'ев свой нарыс пра «Залатого пеўніка» так і назваў «Скамарошніцкае царства».

...Пачынае оперу Звездачот. Па яго загадзе скамарошкі ажыўляюць на сцэне царства Дадона. А потым яны быццам спадцішка, не прымятна арганізуюцца, накіроўваюць падбудоўваюць і тут жа каменціруюць дзеянне, нібы нават спачуваюць таму, што адбываецца. І смяюцца з яго — вяселья і сва-

вольныя, хітрыя і іранічныя, паўпроды аўтараў на сцэне.

Ненадакучліва тактоўна і надзвычай дарэчы выконваюць ролі скамарошаў артысты балета. Пластычна выразнасць, змястоўнасць нараджаюцца тут з чулага стаўлення да музыкі. Харэаграфічная драматургія оперы арганічная і значная.

Для характарыстыкі мірнага звыклага і люблага сэрцу цара жыцця, узаконенай «дзяржаўнай абломанічын» ў царстве соннага царства Дадона напісана калыханка. Шмат разоў паўтараюцца мелодыя стварае атмасферу лянвай дрымоты. Д. Кабалеўскі падмеціў, што ў гэтай калыханцы Рымскі-Корсакаў выкарыстаў «Ваенны марш» Шуберта. Ці выпадкова?

«ЛЮБІЦЬ, КАБ РАЗУМЕЦЬ...»

«ЗАЛАТЫ ПЕУНІК» НА БЕЛАРУСКАЙ ОПЕРНАЙ СЦЭНЕ

Зразумела, не. Такая распрацоўка маршу падае камічны характар усёй сцэне і яе галоўнаму персанажу. Не пралускае гэтую асабліваць у музыцы і рэжысёр.

...Незвычайна адказнасць моманту — у поўдзень, пасля шчодрата абеда, кладуць спаць Дадона. Амаль па-ваеннаму дакладна, арганізавана, пад кіраўніцтвам ключніцы Амелфы выступае стракатае сарафаннае «войства» мамак і нянек. Дзеянне пыннае, па-свойму нават прыгожае, цікавае. Лёгка, спрытна, звыкла царскі трон трансфармуецца ў ложак, яго ўпрыгожваюць вялікія атласныя падушкі, шаўковыя коўдры.

Саладка пазіхаючы, яго прыслужніцы, нібы лялькі-матрошкі на чайнік, паўкрутам садзіцца ахоўваць царскі сон. Сонца, усміхаючыся, шле сваё цяпло на гэту мірную царціну, і сама лянвая бестурботнасць і непарушны спакой нібы разліваюцца па сцэне.

Якая гармонія! У гэтым вялікі майстар цар Дадон!

Іншая справа Дадон-палкаводзец. У сцэне, калі Дадон павінен адправіцца на вайну, кампазітар прыбывае да прыёму дыскрэдытацыі музычнага вобраза. Плх!, пампезны марш, тыповы для бытавой музыкі па рубяжы XIX—XX стагоддзяў, раптам траціць нават прэтэнзію на гераічнасць, робіцца лёгкадумным, марыянэтакным, амаль танцавальным. І разам з Рымскім-Корсакавым весела смяецца тэатр.

...Пасля рэплікі Дадона: «Коль-то смірен?» — «Как корова!» — адказваюць яму. «Нам и надобно такого», — згаджаецца Дадон і ўлазіць на шэрага ў яблык «копніка»... з кардону. І вось ужо ўся сцэна запоўнена войствам, якое

нальных музычных форм. Не сакрэт, што ў глядзельнай зале яшчэ сядзіць слухач, які з цяжкасцю ўспрымае нязвычайна для вуха гукавыя спалучэнні ці «неопераўныя» мізансцэны. Калі працаваць з аглядак на такіх кансерватывіўных слухачоў, не зробіш нічога жывога, па-сапраўднаму цікавага, таго, што чакае ад нас большасць у зале—людзі 70-х гадоў нашага стагоддзя, са складанымі характарамі і глыбокімі эстэтычнымі патрабаваннямі.

Пра многія з гэтых праблем наш калектыў пасля сёлетніх гастрольў у Маскве думае вельмі сур'ёзна, робячы практычныя высновы для сваёй дзейнасці.

Натуральна, новы твор амаль заўсёды выклікае спрэчку, розныя, часам супрацьлеглыя думкі, ацэнкі. І гэта вельмі добра, бо дапамагае ў далейшай дзейнасці. Дапамагае і творчаму развіццю, росту.

Пад словамі «сучасны оперны спектакль» мы, рэжысёры і артысты, маем на ўвазе той выпадак, калі опера хвалюе нас не толькі надзённай тэмай, а і сучаснасцю яе тэатраўкі, калі грамадзянскі пафас, ідэйна-мастацкі змест твора не ілюструюць, а раскрываюць дух сваёй эпохі і ўнутраны свет чалавека гэтай эпохі.

Некалькі слоў пра нашы бліжэйшыя прэм'еры. Тэатр пазнаёміць глядачоў са спектаклямі «Пікавая дама»

і «Фаўст» — творамі, якія заўсёды застаюцца сучаснымі. Зразумела, усё залежыць ад таго, з якіх філасофскіх і эстэтычных пазіцый падыходзіць да іх сцэнічнага вырашэння. Работа над гэтымі операмі надзвычай сур'ёзная і адказная. І нялёгка. Хаця б таму, што іх сцэнічная гісторыя «абрасла» традыцыямі, штампамі. Сапраўды, цяжка назваць оперны тэатр, у рэпертуары якога няма гэтых твораў. Безліч пастановак, безліч пастановачых канцэпцый... І, разам з тым, кожны раз з хваляваннем бяры ў рукі партытуры гэтых опер—кожны раз іх музыка падказвае новыя нязвычайныя шляхі.

Наш калектыў працуе, як і заўсёды, у садружнасці з беларускімі кампазітарамі. Галоўны дырыжор тэатра Кірыл Ціханаў і рэжысёр Сямён Штэйн разам з Яўгенам Глебавым шукаюць найбольш яркую рэдакцыю яго новай оперы «Твая вясна», прысвечанай жыццю савецкай моладзі. Яўген Аляксандравіч — кампазітар сучаснага творчага почырку. Работа з ім прыносіць шмат цікавага.

Рашэнні XXIV з'езда КПСС у галіне ідэалогіі ўскладаюць на савецкае мастацтва адказныя і высакародныя задачы. Наш тэатр будзе прыкладнаць намаганні, каб сродкамі опернага і балетнага мастацтва дапамагчы партыі ў ідэйна-эстэтычным выхаванні нашага сучасніка.

Сцэна са спектакля: цар Дадон (В. Чарнабаеў) і ключніца Амелфа (Л. Галушкіна).
Фота Ул. КРУКА.

гарцуе на цацкавых коніках. Смешнае бутафорскае войска выпраўляецца ў паход... Так канчаецца першы акт.

Парадыійны музычны прыём дыскрэдытацыі вобразаў і сітуацый дасціпна трактуецца ў сцэнічным вырашэнні оперы мастацтвам і рэжысёрам: мы ўпаміналі ўжо аб царскім троне, ператвораным у ложак... Гарматы Дадонавай арміі (II акт); павернутыя на шацёр царыцы, таксама ператвараюцца ў зручную пасцель-капапу.

Здэкуючыся з Дадона, Шамаханская царыца завязвае яму, як бабэ, хустачку, прыгаворваючы:

Шлем долой, а по височкам
Мы подвяжемся платочком...

І як жа недарэчна выглядаюць дзяпер ратнікі Дадонавага войска, якія ўсе безагаворачна памяншалі шлемы на бабскія хустачкі...

Амаль царыцай у адсутнасці Дадона паводзіць сябе з народам ключніца Амелфа. Але гэта вельмі важная і пыхлівая «амаль царыца» спрытна лускае семкі, час ад часу выплёўваючы шалупінне цераз плячо...

Масавыя сцэны ў спектаклі ўнікаюць вельмі натуральна. Шматгранныя па адценнях настрою, гэтыя сцэны ствараюць вельмі музычную атмасферу спектакля. Рэжысёр амаль заўсёды вылучае саеасаблівага запявалу або дух з найбольш выразных удзельнікаў хору.

Узаемаўраўненне паміж рэжысёрам і артыстамі хору—поўнае. У «Залатым пеўніку» чудовы харавы калектыў мінскага тэатра дэманструе высокае прафесійнае майстэрства. Менавіта хор пад кіраваннем хормайстраў А. Кагадзеева і Г. Луцэвічу ў тонкім, разумным і чуйным пранікненні ў музыку, у ваякальным гучанні і сцэнічных паводзінах цалкам дапоўняе ўсе адценні фарбы стылізаваных асаблівасцей оперы. Часам нават аркестру хор задае патрэбны тон, інтанацыю, часам супакойвае яго імкненне насыціць гучнасцю харавыя нумары, прапануе больш дакладную інтэрпрэтацыю музыкі.

Дырыжор К. Ціханаў, дабіваючыся выдатнай прафесійнай дысцыпліны ў рабоце з аркестрам, мог бы вырашаць дзяпер і больш складаныя задачы, у прыватнасці, яшчэ больш канкрэтна падкрэсліць мелодыка-гарманічны асаблівасці музычнага свету Шамаханскай царыцы, якія супрацьстаяць іранічным тэмам Дадоні, больш шчодро выкарыстаць тэмбральныя перавагі інструментаў аркестра. Вядома,

хацелася б, каб Шамаханская царыца прадстала ў спектаклі больш шматпланова. У музыцы гэтага складанага, часткова нават супярэчлівага вобраза многа граіў і адценняў. Ён на дзіва шчодро, віртуозна, вытанчана распрацаваны фантазіяй кампазітара.

Шамаханская царыца ў оперы—гэта чараўніца з краю каханья, таямніца і загадкавая, як мара аб Прыгожым, недаступная тупому свету Дадона, несумяшчальная з ім. Рамантычны вобраз гэты надзелены і сапраўднымі чалавечымі рысамі. У спектаклі Шамаханская царыца (артыстка Л. Златава) прадстае чараўнай, какетлівай, крыху капрызнай і ўзбаламучанай. Праўда, часам вобраз успрымаецца як драбнейшы, больш сціплы, чым у музыцы оперы.

«Сваляка» Шамаханскай царыцы па музычнай сфэры—Звездачота В. Глушакоў і Л. Іванкоў выковвалі пераканаўча, з добрым пачуццём стылю. Аднак, на наш погляд, Л. Іванкову ўдалося паўней падкрэсліць ваякальна-таямнічую значнасць вобраза Звездачота.

Са складаным гукалісам партыі Пеўніка выдатна справілася Л. Шаўчэнка.

Не простыя мастацкія задачы ўзніклі ў гэтай рабоце перад салістамі—выканаўцамі вядучых характэрных, парадыійных партый. Не ўсе і не адразу здолелі адчуць саеасаблівую атмасферу спектакля і сваё месца ў ім. Лепш за іншых, бадай, «акліматызаваліся» ў Дадоні Амелфа—Л. Галушкіна. Актрыса з задавальненнем, свабодна ваякальна і пластычна, літаральна купаецца ў забаўнай характэрнасці ролі.

Выканаўцы іншых партый: Дадон (В. Чарнабаеў, М. Дружына), Гвідон (В. Гур'еў), Афроў (В. Ганчарніка, Ю. Басурькаў), Ваявода Палкан (А. Ланшы) — прынялі і здолелі перадаць характэрнасці хутчэй пластычных, чым ваякальных інтанацый. На жаль, многа дасціпнага тэксту ў гэтых партыях прапала з-за дыктыўных пагрэшнасцяў салістаў.

БЕЛАРУСКІ «Залаты пеўнік» прынес радасць масківічам. І хочацца верыць, што тэатр захаве надойга ў сваім рэпертуары гэту жамчужыну рускай класічнай снадчыцы.

Э. ШУМІЛАВА,
кандыдат мастацтвазнаўства,
Масква.

ЮНЫЯ ГАЛАСЫ У ЭФІРЫ

Школьнікі, якіх вы бачыце на нашым здымку, — са студыі юных дыктараў пры Беларускай радыё. Мы ўзялі ў іх кароткія інтэрв'ю — чым вабіць іх студыя, кім яны хочуць стаць, калі скончаць школу?

Наташа РАБАЯ (першая злева). Мне падабаецца тут літаральна ўсё: напружаная творчая атмасфера, якая пануе на радыё, заняткі з Галінай Фёдарэўнай Малумавай, урачыстая цішыня ў студыі запісу, хваляванне, якое адчуваеш кожны раз, набліжаючыся да мікрафона, ну, і вядома, захапленне родных і сяброў, калі яны чуюць твой голас у радыёперадачы. Больш за ўсё хачу стаць сапраўдным дыктарам, а калі не ўдасца, усё роўна знайду якую-небудзь работу, звязаную з радыёстудыяй, бо без яе ўжо не ўяўляю сабе жыцця.

Аня ГОЛУБ. Больш за ўсё мяне цікавіць творчасць маіх аднагодкаў, з якой я знаёмлюся тут сама і маю магчымасць пазнаёміць радыёслухачоў. Бываюць такія цікавыя апавяданні, вершы. Хочацца як мага лепш перадаць тыя пачуцці, якія хвалявалі аўтараў. А зразумеўшы іх, я нейкі глыбей разумею і ўсё маё пакаленне. Калі скончу школу, буду паступаць на журналісцкі факультэт.

Віталі МАЛЬЧЫКАЎ. Мне падабаецца ўсё тое, пра што казалі Аня і Наташа. Проста вы іх першых спыталі. Кім бу-

ду, яшчэ дакладна не ведаю, але ўсё больш схіляюся да думкі пра тэатральны інстытут...

Калі планы студыйцаў здзейсняцца, кожнаму з іх, безумоўна, прыдасца вопыт, набыты ў студыі, якой кіруе Г. Малумава, выхаванка Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута. Юныя дыктары — назва ўмоўная, бо абавязкі іх шырэйшыя, чым простае даясенне да слухачоў той ці іншай інфармацыі. Удзельнічаючы ў перадачах дзіцячай рэдакцыі «Крылы», «Жывое слова», «Рамантыкі», «Верасок» і іншых, яны чытаюць апавяданні, вершы, пісьмы аднагодкаў. Тут патрабуюцца, акрамя добрага тэхнічнага, і пэўная эмацыянальнасць, і артыстычныя навыкі.

Зараз у студыі займаецца сорок чалавек. Частка дзяцей, пэўна, налета зменіцца, як гэта заўсёды бывае, але ўжо тыя, хто ходзіць сюды год у год, прырастаюць душой да студыі, і яна аказвае ўплыў на іх све-

таўспрыманне, фарміраванне густаў і звычак, на планы далейшага жыцця.

Лена Лазарэнка ўжо скончыла школу і зараз вучыцца на гістарычным факультэце ўніверсітэта. Але яна па-ранейшаму ходзіць у студыю і вядзе перадачу «Вясёлая пошта». Юныя радыёслухачы так прывыклі да яго галасу, што і Лена, і кіраўніцтва дзіцячай рэдакцыі шкада пазбаўляць іх Марынікі, урэальнае існаванне якой яны паверылі, якой прысылаюць самыя шчырыя пісьмы.

Многія выхаванцы студыі мараць аб тэатральным інстытуте. І сапраўды, туды паступілі Валя Кернажыцкая, Тацяна Ненарокава, Саша Вавілаў, Валодзя Курган. Але няякка ўявіць, як прыдасца і педагогу, і журналісту, і лектару ўменне перадаваць свае думкі дакладна, даходліва, эмацыянальна.

С. КЛІМОВІЧ.
Фота Ул. КРУКА.

У БІБЛІЯТЭЦЫ ЯГО ІМЯ

У Віцебску, на вуліцы Беларускай, знаходзіцца масавая бібліятэка імя Янкі Купалы. Тут з пашанай адносіцца да народнага песняра, чыё імя носіць бібліятэка. Зараз калектыў супрацоўнікаў бібліятэкі рыхтуецца да юбілею народнага паэта рэспублікі. У бібліятэцы арганізавана пастаянная дзюэчая ініцыяльная выстаўка «Любімы паэт беларускага народа». На абанемнеце аформлена спецыяльная паліца «Да юбілею Янкі Купалы». Толькі ў апошні час тут адбыліся тэматычныя літаратурныя вечары «Партызаны, партызаны — беларускія сыны».

У Бягомльскім музеі народнай славы яна трапіла толькі праз дваццаць сем гадоў — невялічкая, у зялёнай вокладцы кніжачка. У ёй сабраны вершы партызанаў брыгады «Жалезнік» Віктара Смаржана. Кніжачка выдана ў маі 1944 года рэдакцыяй газеты Бягомльскага падпольнага райкома партыі «Савецкі патрыёт». Зборнічак надрукаваны на пішучай машыне, пабываў у сотнях і тысячх рук, пра што сведчаць заламаныя, зашмалцаваныя, памоўленыя старонкі.

Цяпер кніжачка вершаў байца-партызана — адзін з экспанатаў музея. А калісьці... А калісьці яна была добрай памочніцай народных

КНІГА-ПАРТЫЗАНКА

мсціўцаў у іх бялітасным змаганні з ворагам, таючым жа балювай зброй, як аўтамат і вінтоўка. У верхах яскрава праводзіцца думка аб еднасці партыі і народа, якая з'яўляецца крыніцай нашай сілы і непераможнасці, яны прасянуты глыбокай верай у канчатковую перамогу над азярзлымі фашысцкімі акупантамі. Амаль конныя вершы — гэта палымныя заклікі да беларускага народа ўзняцца на свяшчэнную барацьбу з ворагам, хутчэй наблізіць дзень вызвалення ад фашысцкага націсці.

Зараз Віктар Іванавіч Смаржон працуе настаўнікам у Бярэзінскай сярэдняй школе. Ён выхоўвае юнакоў і дзяўчат, вучыць іх быць патрыятамі Радзімы, любіць свой родны край, за свабоду і шчасце якога ён змагаўся ў партызанскай брыгадзе «Жалезнік».

Р. МАРОЗАУ,
дырэктар Бягомльскага музея народнай славы.

Я. ЛУКАШЭВІЧ,
супрацоўнік Дошчыцкай раённай газеты «Ленінскі трыбуна».

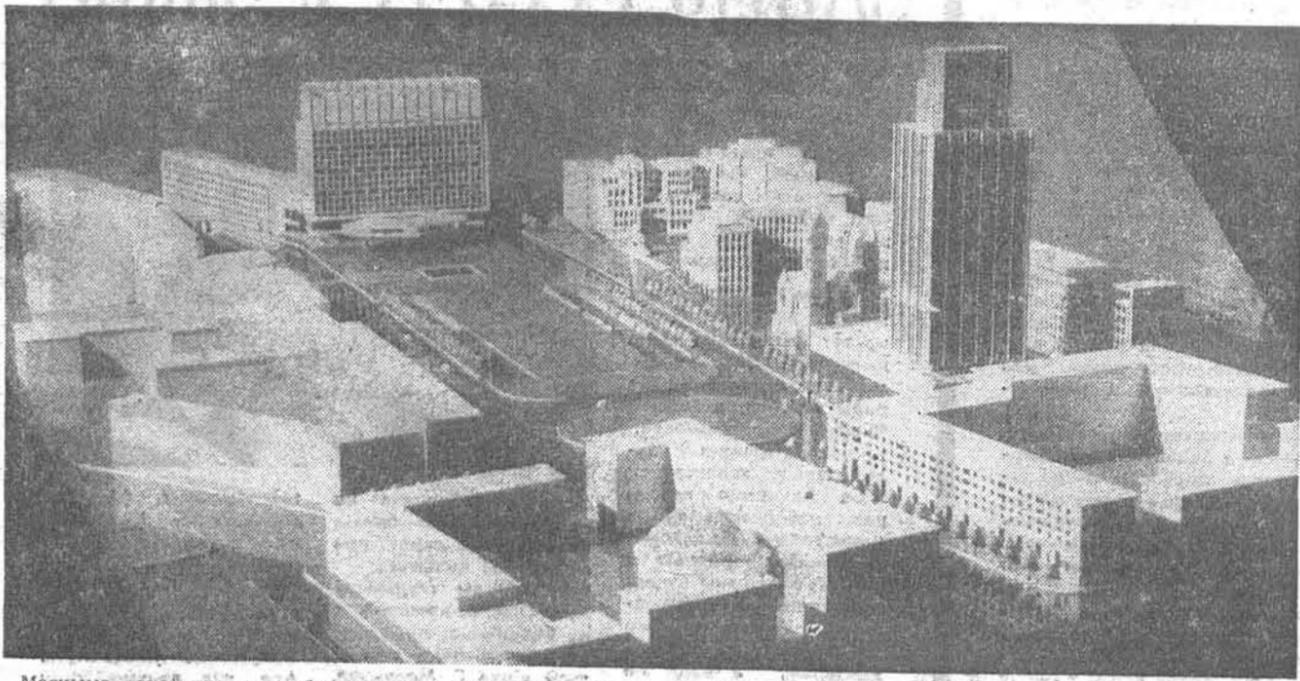
ПРА ТЫХ, ХТО ЛЕГЕНДАЙ АВЕЯНЫ

Васемнаццаць буклетаў пра Герояў Савецкага Саюза выпусціла творчая студыя «Фота і жывіць» Саюза журналістаў БССР. У гэтых выданнях расказваецца пра нашых землякоў — генерала Льва Даватара, баястрашнага лётчыка Аляксандра Гараўца, снайпера Феадосія Смаржачова, медыка-тэрапеўта Зінаіду Тусналобава-Марчанка і іншых франтавікоў, чыі ратны подзвіг высока ацаніла Радзіма.

Многа цікавых звестак знойдуць чытачы ў буклетах, прысвечаных арганізатарам партызанскага руху ў Беларусі Кірылу Арлоўскаму, Мінаю Шмырову, Канстанціну Засланову, Васілю Коржу, юным народным

мсціўцам Марату Казею і Зіне Партынай. Легендай авеяны імямі прафесійнай рэвалюцыянеркі і падпольшчыцы Веры Харужай, мінскіх падпольшчыкаў Ісая Казіна, Уладзіміра Амелянюка, Мікалая Кядышкі. Пра іх гераічнае жыццё і барацьбу з нямецка-фашысцкімі захопнікамі цікава расказалі ў тэматычнай серыі выданняў навуковыя супрацоўнікі Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны.

Ул. ВАЛОДЗІН.

Магчыма, такой праз гады будзе плошча Мінска, якая носіць імя Леніна.

3. РЭКАНСТРУКЦЫЯ ЦЭНТРА МІНСКА

Тры гады назад на старонках «Літаратуры і мастацтва» у артыкуле «Будучае гарадскіх цэнтраў» я дзяліўся сваімі думкамі, што былі наважны тагачасныя пленыма Саюза архітэктараў СССР, прысвечаным праблемам гарадскіх цэнтраў. Што ж новага адбылося за гэты час у развіцці цэнтра беларускай сталіцы, яе магістралю, плошчаў? Якія канкрэтныя вынікі дасягнуты і якія праблемы трэба вырашыць?

Сучасны цэнтр ужо не можа ў поўнай меры задаволяць патрэбы сталіцы. У ім амаль вычарпаны тэрытарыяльны рэзервы для цэлага раду неабходных грамадскіх будынкаў і комплексаў. Не вырашаны яшчэ пытанні разгрузкі цэнтра ад гарадскога транспарту, арганізацыі беспечных пешаходных зон. З-за недаацэнкі перспектыв развіцця індывідуальнага аўта транспарту яшчэ не так даўно горадабудаўнічыя нарматыўныя ў гарадах прадугледжвалася лічба 12 машын на 1 000 жыхароў, якая зараз павялічылася, прыкладна, у 15 разоў. Таму ў пасляваенным цэнтры Мінска, як і ў іншых гарадох, аказаліся невырашанымі пытанні арганізацыі даволі развітай сістэмы гарадскіх магістралю, буйных аўтастанак, аўтапаркаў.

У новым генеральным плане Мінска, зацверджаным у 1965 годзе, у асноўным вызначаны прынцыпы далейшай рэканструкцыі і развіцця цэнтра мільённага горада. Агульнагарадскі цэнтр разглядаецца як складанае планіровачнае ўтварэнне з цэнтральнага ядра горада і цэнтраў планіровачных (адміністрацыйных) раёнаў. У цэнтральным ядры горада, акаймаваным з усходу, поўдня і паўднёвага

Артыкулы першы і другі — у №№ 38, 39.

захаду чыгункай, а з поўначы — вуліцамі Казлова, Варашэні, развіццё прадугледжана ў паўночна-заходнім і паўднёва-ўсходнім напрамках уздоўж Паркавай магістралі і Свіслачы. Для разгрузкі цэнтра ад інтэнсіўных патокаў гарадскога і транзітнага транспарту будучы створаны ўсходні і заходні дублёры Ленінскага праспекта па напрамках вуліц Першамайскай і Нямігі — Мяснікова.

Сістэма транспартных дублёраў дапаўняецца гарадскімі дарогамі, якія намячаюцца ўздоўж трас чыгуначных дарог. Гарадскія дарогі, такім чынам, ахопляць цэнтр паўкальцом з усходу, поўдня і захаду. Гэтыя транспартныя артэрыі павінны перасякацца з іншымі гарадскімі магістралямі ў розных узроўнях. У межах цэнтра тэмпінама намечана прапусціць вуліцу Свядлова пад плошчай Леніна, прадоўжыць вуліцу Леніна да Партизанскага праспекта.

Для лепшага архітэктурна-планіровачнага і аб'ёмна-просторавага развіцця цэнтра Мінска Дзяржбуд СССР разам з Дзяржбудам БССР, Мінскім гарвыканкам і Саюзам архітэктараў правёў усесаюзны конкурс, у якім прынялі ўдзел аўтарскія калектывы Мінскпраекта, Белдзяржпраекта, інстытута горадабудаўніцтва (Масква) і Маскоўскага архітэктурнага інстытута.

Нагледзячы на разнастайнасць архітэктурна-планіровачных прапаноў, ва ўсіх праектах прынцыпы далейшай рэканструкцыі і развіцця цэнтра падобныя.

Гэтыя прынцыпы пацвярджаюць мэтазгоднасць развіцця цэнтра ўздоўж водназьялёнага дыяметра горада, што дазваляе надаць цэнтру Мінска ўнікальны архітэктурны выгляд: прадуг-

Я. ЗАСЛАЎСКІ,
кандыдат архітэтуры,
намеснік галоўнага архітэктара
г. Мінска

КРАСУЙ.

гляджаюць заніраванне цэнтра па функцыянальных прыкметах; намячаюць максімальнае выкарыстанне тэрыторыі для размяшчэння комплексаў грамадскага прызначэння з улікам патрэб будучых гадоў, у сувязі з чым жыллёвае будаўніцтва абмяжоўваецца і рэзервуюцца тэрыторыі для перспектывнай грамадскай забудовы; захоўваюць дамінуючае архітэктурнае значэнне ансамбля цэнтральнай плошчы ў будове цэнтра; ствараюць вялікія пешаходныя зоны і развіваюць ідэю аховы цэнтра ад патокаў транспарту з магчымай арганізацыяй руху ў розных узроўнях. Новая забудова арганічна звязваецца з забудовай існуючага цэнтра. Збудова цэнтра ажыццяўляецца па індывідуальных арыгінальных праектах. Фарміруецца новы сілуэт з галоўнай дамінантай на Цэнтральнай плошчы.

Ёсць прынцыпова новыя прапановы для цэнтра горада.

Раней ён замыкаўся цэнтральным ядром горада, у новых прапановах цэнтр набывае развітую структуру. Элементы агульнагарадскога цэнтра становяцца цэнтрамі планіровачных (адміністрацыйных) раёнаў, кампазіцыйна звязаныя з цэнтральным ядром горада радыяльнымі магістралямі, якія самі з'яўляюцца элементамі гэтага складанага цэнтра.

Прадугледжаны рад спецыялізаваных цэнтраў. Так, на працягу Паркавай магістралі і вуліцы Саўгаснай (у раёне Драздоў) унікае комплекс вышэйшых навучальных устаноў, у раёне Азяршча сфарміруецца навуковы цэнтр і г. д. Такім чынам, паступова будзе створана развітая архітэктур-

на-планіровачная структура грамадскага цэнтра горада, якая, впраца вырашэння функцыянальных задач абслугі насельніцтва, з'явіцца цэментуючай асновай усяго плана горада і будзе ўплываць на яго мастацкую выразнасць.

Мінскпраект, на падставе вынікаў праведзенага конкурсу, зараз складае канчатковы праект дэталёвай планіроўкі і забудовы цэнтра Мінска. Архітэктарам трэба ў сціслы тэрмін распрацаваць праекты забудовы раду магістраляў і асобных архітэктурных ансамбляў. Асабліва адказная задача — рэканструкцыя раёна Цэнтральнай плошчы і плошчы Свабоды, дзе ва ўсіх праектах прадугледжваецца стварэнне галоўнага архітэктурнага ансамбля горада.

Для выяўлення аптымальнага варыянта забудовы ансамбля Цэнтральнай плошчы і плошчы Свабоды быў праведзены спецыяльны конкурс, у якім прынялі ўдзел аўтарскія калектывы Мінскпраекта, Белдзяржпраекта, філіяла Цэнтральнага навукова-даследчага інстытута эксперыментальнага праектавання горадабудаўніцтва, калектыву майстэрні Саюза архітэктараў БССР, Беларускага полі-

тэхнічнага інстытута.

На жаль, і гэты конкурс не даў канчатковага рашэння забудовы, аднак ён аказаўся карысным, бо дазволіў вызначыць рад прынцыповых пазіцый, якімі трэба кіравацца пры далейшым праектаванні. Яны заклучаюцца ў наступным.

Па-першае, пацверджана неабходнасць размяшчэння на Цэнтральнай плошчы буйнага грамадскага комплексу. Прапановы, у якіх прастора Цэнтральнай плошчы цалкам раскрылася ў бок поймы ракі, не былі падтрыманы.

Усе згадзіліся з тым, што на Цэнтральнай плошчы не павінна быць адміністрацыйных будынкаў, устаноў, што гэта плошча павінна быць галоўным чынам, культурна-асветнага прызначэння.

Як вядома, урад прыняў рашэнне аб узвядзенні ў горадзе Мінску манумента ў гонар 50-годдзя Савецкай улады. Такі манумент было вырашана размясціць у раёне Цэнтральнай плошчы горада. Аднак канкрэтнае размяшчэнне манумента непарыўна звязана з горадабудаўнічым рашэннем ансамбля плошчы. Манумент і плошча — справядная непарыўная тэма. Кожная спроба лакальнага рашэння тут да поспеху ніколі не прыводзіла. Так здарылася і ў нас. Спроба аўтарскіх калектываў распрацаваць праект манумента пры адсутнасці канчатковага горадабудаўнічага рашэння плошчы не дала вынікаў.

Пры распрацоўцы праектных варыянтаў па будове раёна Цэнтральнай плошчы адной з умоў было складанне прапаноў па размяшчэнні

ЦЕПЛІНЯ яго блакітнаватых вачэй, русыя, з лёгкай сівізнай, валасы, мяккасць усмешкі — быццам даўно знаёмыя. А тонкі, аскетичныя абрысаў твар, высокая хударлявая фігура робяць яго падобным на чалавека хутэй раманскага тыпу. Я кажу яму пра гэта і чую ў адказ:

— У гады вайны, у Германіі, уцякаючы з канцлагера, я і спрабаваў выдаваць сябе за француза...

Міхась Андрэвіч скупа ўсміхаецца.

— Да нас, савецкіх, адносіны былі ў фашыстаў найбольш жорсткія. Ды вось жа не памог, як вы кажаце, мой «романскі тып». Зноў злавілі. За неаднаразова ўцёкі накіравалі ў лагер для нелапраўных. Бухенвальд... А потым гэткай жа сумнай вядомасці лагер — Дахаў...

Зрэшты, мне гэта ўжо вядома. Як і тое, пра што на гэты раз мы з Міхасём Андрэвічам не гаварылі: вогненнае хрышчэнне дваццацігадовага пяхацінца Вялікай Айчыннай вайны Савіцкага праходзіла на палаючых парапетах Севастопалю, дзе ў спякотныя дні ліпеня 1942 года абаронцы горада біліся да апошняга патрона, да апошняга транспарту з Вялікай зямлі...

У МАЙСТЭРНЯХ МАСТАКОЎ

Ці не таму і большасць палотнаў мастака Савіцкага — пра вайну і пра мужнасць на вайне. Ці не з векапомных дарог памяці і глыбокай пвагі да подзвігу народа пачынаўся і шырока вядомы цяпер цыкл карцін мастака на партызанскую тэму?..

Дыялог з Міхасём Савіцкім

— Памяць для мастака наогул уяўляецца мне пачаткам усяго, — зазначае Савіцкі. — Вось, скажам, уражанні дзяцінства. Гэта вялікі арсенал мастакоўскай «зброі», зыходнае ва ўсім фарміраванні мастака.

Я стараюся скіраваць наш дыялог з Міхасём Савіцкім на галоўнае ў творчасці мастака — на спосабы ўвасаблення задум, на спосабы мастакоўскага асаваення перажытага.

— Родная глеба... Яна памагае ўвасабляць задуманае... У 1957, завяршаючы навучанне ў мастацкім інстытуце імя Сурыкава, я напісаў «Песню». Выставілі ў Манежы. Хвалілі... Прапанавалі застацца ў Маскве — жыві, маўляў, працуй!.. Ну хіба мог я застацца там? Зразумела, праўса ў Беларусь, да герояў сваіх твораў, сваіх задум, якія мроіліся, не давалі спакою... Хацелася стварыць сапраўды значнае. І, вярнуўшыся ў Мінск, я напісаў «Гонар абавязку» — пра пахаванне партызана. Карціну хвалілі, але сам я застаўся незадаволены. Можна сказаць, адчуў: трэба скончыць яшчэ адзін «інстытут», унутраны. Трэба знайсці сябе... Я адчуваю, што я мастак традыцый, але форма іх выяўлення... Форма выяўлення традыцый кожным мастаком шукаецца для сябе сваёй. Вось я і шукаў сваё ў

традыцыйным, калі так можна сказаць. Шчыра кажучы, толькі ў канцы 1962 года рызыкнуў выставіць на суд гледача запаветнае — сваіх «Партызан»...

Слухаю Савіцкага і прыгадваю: «На мой погляд, пошукі ў жывапісе не маюць ніякага значэння. Важныя толькі знаходкі». Вось і на мастацкіх выстаўках так часта прыгадваюцца гэтыя нязпаконеныя сказаныя, але поўныя важкага і бязлітаснага сэнсу словы Пабло Пікасо!.. Сапраўды, самым шчырым намерам, самым пакутлівым пошукам цана — нуль, калі яны не знайшлі сваё глыбокае мастацкае ўвасаблення. Калі ж знайшлі — знойдуць і прызнанне. Нешта падобнае здарылася і з палотнамі Міхасы Савіцкага. Яго карціны, асабліва работы нядаўніх гадоў, атрымалі шырокую вядомасць і шырокае прызнанне. Аб іх, праўда, не пераставалі і не перастаюць спрачацца знаўцы жывапісу і аматары. Мастацкая форма палотнаў Савіцкага не ўсім да спадабы. Не ўсе прымаюць шматпласнасць і сімволіку ў такім выглядзе, як яны ўсталёўваюцца ў сюжэты Савіцкага. Многае, зразумела, залежыць ад разнастайнасці густаў. Мастацтва ж не ведае апошняй кропкі — яно скончылася б, калі б такая кропка знайшлася...

манумента. На жаль, канчатковага рашэння прыняць не ўдалося. Разам з тым былі прызнаны магчымымі два варыянты такога размяшчэння: на самой Цэнтральнай плошчы на фоне будучага галоўнага грамадскага комплексу, або на броўцы плошчы Свабоды, дзе манумент можа замыкаць перспектыву Паркавай магістралі.

Нарэшце, яшчэ адна важная акалічнасць. Пры разглядзе прадстаўленых праектаў было прызнана мэтазгодным актыўна выкарыстаць спрыяльны рэльеф для арганізацыі ў падземных узроўнях розных абслугоўваючых устаноў, а таксама аўтастаянак.

Асабліва востра стаяла пытанне аб размяшчэнні нацыянальнага тэатра імя Янкі Купалы. У праектных распрацоўках быў шэраг прапаноў. Пасля праведзенага конкурсу аўтарскі калектыў Мінскпраекта (галоўныя архітэктары Ю. Градаў, Л. Левін) прадаўжыў работу на гэту тэму. У выніку горадабудаўнічы савет Мінска адобрыў праектную прапанову па размяшчэнні тэатра імя Янкі Купалы на Цэнтральнай плошчы ў адзіным комплексе з залай універсальнага прызначэння на 2 500 месцаў, залай та-

Вопыт паказвае, што канкрэтныя праектныя распрацоўкі ў цэнтры патрабуюць многа часу і сродкаў. Таму важна арганізаваць перспектывнае праектаванне будынкаў у цэнтры, каб да моманту атрымання сродкаў на будаўніцтва меліся праекты. На жаль, існуючы парадак фінансавання, калі сродкі на праектаванне выдзяляюцца за кошт капітальных укладанняў, не дазваляе своечасова і якасна рыхтаваць праектную дакументацыю. Таму нам здаецца, што наспела патрэба выдзяляць спецыяльныя сродкі на перспектывнае праектаванне аб'ектаў будовы цэнтры. Толькі ў такім выпадку мы здолеем без лішняй паспешлівасці атрымаць высакаякасныя праекты унікальных будынкаў.

Многія задаюць пытанне—калі ж пачнецца інтэнсіўная будова цэнтры сталіцы?

Інтэнсіўная будова цэнтры беларускай сталіцы пачнецца ўжо ў гэтай пяцігодцы. Сёлета Мінскпраект абавязаны закончыць праект дэтальнай планіроўкі будовы цэнтры.

Адначасова выконваецца рад канкрэтных праектаў будовы, частка з якіх ужо ажыццяўляецца. Зараз распрацоўваецца праектная дакумента-

цыя па будове Паркавай магістралі на ўсім працягу ад плошчы Свабоды да завода халадзільнікаў. Тут ужо ўзводзіцца комплекс 12-павярховых адміністрацыйных будынкаў інстытута тэхнічнай інфармацыі, Дома кнігі, будынак Белкаапсаюза, у першых паверхах якіх уздоўж магістралі размешчаны ўстановы гандлю, грамадскага харчавання і бытавой абслугі.

Працягнецца інтэнсіўная рэканструкцыя раёна вуліцы Пуліхава, Захарава, раёна вуліцы В. Харужай, вуліцы Маякоўскага. Пачата рэканструкцыя вуліцы Нямігі.

У цэнтры Мінска побач з грамадскімі комплексамі размешчаны два жылыя раёны, якія рэканструююцца, раён, што прылягае да вуліцы Пуліхава і раён у межах вуліц Нямігі—Клары Цэткін. Тут, у межах другога гарадскога кальца на працягу 1971—1975 гг. павінна быць размешчана да 50 працэнтаў агульнага аб'ёму жыллага будаўніцтва ў горадзе.

У сувязі з гэтым выключна важнае значэнне набывае праблема паляпшэння горадабудаўнічых якасцей жылога будаўніцтва ў цэлым і архітэктурны асобных будынкаў у прыватнасці.

У першую чаргу павінны ўзводзіцца дамы павышанай павярховасці—12—15 паверхаў. Паўторнае ўжыванне аднытыхных праектаў такіх будынкаў у розных раёнах можа нанесці неплаўняныя страты архітэктурнаму абліччу горада.

У 50-я гады, калі ў будову дырэктыву ўкараняліся разрозненыя тыпавыя праекты, пазбаўленыя дастатковай архітэктурнай выразнасці, а галоўнае—ансамблевых якасцей, было ўзведзена шмат нецікавых будынкаў у раёне Партызанскага праспекта, вуліц Горкага, Якуба Коласа. За апошнія гады прынятыя рашучыя меры для ліквідацыі гэтых памылак.

На наш погляд, асабліва ярка гэта відаць на прыкладзе будовы Партызанскага праспекта. Пяць-шэсць гадоў назад аблічча магістралі вызначалася невыразнымі 5-павярховымі тыпавымі будынкамі, якія кепска ставаліся з вялікай шырынёй магістралі. Сёння архітэктурны тон у будове гэтай магістралі задаюць будынк павышанай павярховасці, рытмічна размешчаныя ўздоўж праспекта.

Вельмі важна, што работа па карэнным паляпшэнні аблічча Партызанскага праспекта ажыццяўляецца на аснове папярэдняе распрацаванага агульнага праекта будовы. Тут трэба яшчэ ажыццявіць рад збудаванняў на магістралі, завяршыць будову плошчаў, ажыццявіць рад канструктыўных мерапрыемстваў (у прыватнасці пажадана было б хутчэй рэканструяваць двухпавярховыя дамы, размешчаныя супраць мотавелазавода). Аблічча магістралі значна паляпшылася дзякуючы праведзеным работам па добраўпарадкаванні і азелененні.

Прайдзе яшчэ некалькі гадоў, і непазнавальна зменіцца аблічча вуліцы Якуба Коласа.

На ўсю даўжыню магістралі складзены праект будовы, што дазваляе планамерна весці рэканструкцыю і новае будаўніцтва. Так, напрыклад, рэканструюецца фронт магістралі ўздоўж політэхнічнага інстытута. Тут ужо будуюцца выразны будынак аўтааўтарнага факультэта. Паміж існуючымі карпусамі будуць узведзены некалькі высокіх аб'ёмаў. З супрацьлеглага боку фронт вуліцы ўзбагачаецца другім планам будовы мікрараёна па вуліцы Цянскай, што надае яму больш сучаснае гучанне. На адрэзку ад вуліцы Друкарскай да вуліцы Валгаградскай уздоўж магістралі ўзведзена група 9-ці павярховых будынкаў, а на перасячэнні вуліцы Якуба Коласа з Друкарскай узводзіцца 12-ці павярховы будынак інтэрната радыётэхнічнага інстытута.

Цалкам зменіцца аблічча будовы магістралі на адрэзку ад вуліцы Валгаградскай да кальцавой магістралі. Гэты раён з заходняга боку быў збудаваны 2-х павярховымі дамамі. Таму было прынята рашэнне перанесці праездную частку на ўсход, каб наперадзе 2-х павярховых будынкаў пабудова комплекс 9-ці павярховых будынкаў. Прыём правільны і арыгінальны. Зразумела, эфект рэканструкцыі патрабуе многа часу, горадабудаўнічай вытрымкі і вялікіх работ па будове і добраўпарадкаванні.

Важна, каб новая будова ажыццяўлялася якасна. Для гэтага, перш за ўсё, неабходна далейшае ўдасканаленне архітэктурнага майстэрства нашых доўладцаў, вялікае ўвага да дасягнення ансамблевасці будовы, умённе пачынаць сваё творчае «я» інтарэсам фарміравання ансамбля.

Вельмі важна пашырыць палітру аддзелачных матэрыялаў. Аб гэтым ужо ішла гаворка, калі мелі на ўвазе якасць жыллага будаўніцтва. Інтэрэсы паляпшэння аблічча магістралі сталіцы патрабуюць хутчэйшага вырашэння пытанняў забеспячэння будоўляў дастатковай колькасцю сучасных абліччавых матэрыялаў—алюмініем, натуральным каменем. Задача заключаецца і ў тым, каб рашуча палепшыць аблічча будынкаў, якія ўжо ўзводзяцца.

Пытанні рэканструкцыі і развіцця цэнтры Мінска шматгранныя і складаныя. У гэтым артыкуле ў мяне была магчымасць асвятліць галоўным чынам, горадабудаўнічыя аспекты праблемы. Астатнія пытанні патрабуюць спецыяльнай размовы.

МАЯ СТАЛІЦА!

варыства «Веды» і шэрагам іншых устаноў абслугі ў надземных узроўнях. Толькі ў такім спалучэнні ўяўляецца магчымасць стварыць на плошчы даволі маштабны аб'ём.

Канечне, шкада, што творчыя пошукі зацягнуліся. Але дзеля справядлівасці хацелася б сказаць, што ў даным выпадку гаворка ідзе аб фарміраванні галоўнага архітэктурнага ансамбля плошчы, які ствараецца на вякі. Памылкі тут недапушчальныя. Успомнім, колькі гадоў вырашалася пытанне аб размяшчэнні Палаца Саветаў у Маскве, колькі конкурсаў было праведзена, а ў выніку... пачата будаўніцтва Палаца было прыпынена, ад ідэі размяшчэння Палаца ў паўднёва-заходнім раёне Масквы адмовіліся (хоць канкрэтнае праектаванне на аснове праведзеных конкурсаў ужо вялося) і было вырашана стварыць Палац з'ездаў у гістарычна складзеным цэнтры—Крамлі, што з'явілася адзіна правільным жыццёвым рашэннем.

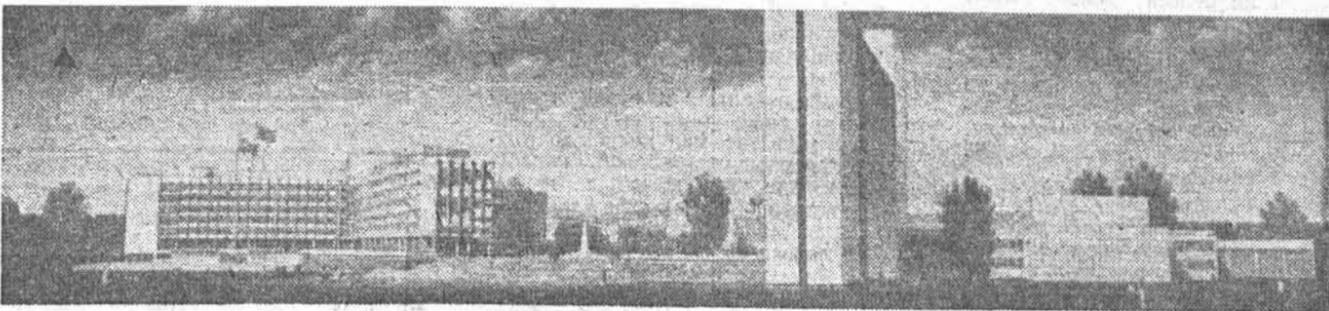
Я гэтым зусім не хачу впраўдваць нашых доўладцаў. Хочацца толькі падкрэсліць тую складанасць і адказнасць, якія звязаны з фарміраваннем галоўнага ансамбля горада.

Гэта датычыць і рашэння раду іншых архітэктурных ансамбляў цэнтры, перш за ўсё будовы вуліц Нямігі—Мяснікова і раёна Паркавай магістралі. Тут ідуць актыўныя творчыя пошукі. Так, напрыклад, у Мінскпраекце праведзены спецыяльны ўнутрыінстытутскі конкурс будовы Нямігі. Конкурс даў рад цікавых праектных прапаноў, якія павінны быць улічаны ў другім туры праектавання, што зараз вядзецца.

цыя па будове Паркавай магістралі на ўсім працягу ад плошчы Свабоды да завода халадзільнікаў. Тут ужо ўзводзіцца комплекс 12-павярховых адміністрацыйных будынкаў інстытута тэхнічнай інфармацыі, Дома кнігі, будынак Белкаапсаюза, у першых паверхах якіх уздоўж магістралі размешчаны ўстановы гандлю, грамадскага харчавання і бытавой абслугі.

Побач з гасцініцай «Юбілейная» сёлета пачнецца ўзвядзенне новага будынка Белдзяржпраекта, там жа пачата будаўніцтва і новай гасцініцы «Інтурыст» на 600 месцаў, у агульнай частцы завода халадзільнікаў пачата ўзвядзенне высокага інжынернага корпуса, да архітэктурнага вырашэння якога прад'яўлены павышаныя патрабаванні.

Працягнецца інтэнсіўная рэканструкцыя вуліцы Рэспубліканскай, Апанскага. Уздоўж вуліцы Танкавай на ўсім працягу ў бліжэйшыя гады пачнецца будаўніцтва аднаго з буйней-

Так будзе выглядаць Беларусі Інстытут фізічнай культуры на Паркавай магістралі.

Карціны Міхася Савіцкага, якія глыбока перадаюць горды дух і свабодалюбнасць беларускага народа, пазбаўлены прыкмет прагматычнага адлюстравання факта, падзеі. Яны выклікаюць на роздум і аб жыцці, і аб мастацтве. У іх—высокі ідэйны і эмацыянальны напел.

Вось, напрыклад, «Партызанская мадонна» (дарэчы, яна цяпер—на выстаўцы твораў мастакоў краін басейну Балтыйскага мора ў Ростакі, у ГДР, дзе ёй прысуджана першая прэмія). Мы начыталіся пра гэтую карціну і наслухаліся самых розных водгукаў. Таму цікава, як жа інтэрпрэтуе яе сам мастак...

— Перш чым стварыць карціну, мастак павінен ведаць, што ён такое вызначыць ёю ў сваіх творчых і чалавечых пазіцыях. Для мяне вобраз партызанскай мадонны—сімвал Беларусі. Дзея карціны адбываецца ў суровыя ваенныя часы, у абставінах драматычных. І палатно павінна мець акрэсленую колькасць кампанентаў драматычнай насычанасці. Але драматызм павінен быць і ўнесены драматычным вобразам: нельга ж было прайсці міма лёсу Беларусі ў цэлым. Мадонна—вечнае жыццё ва ўмовах вайны, барацьбы, пакут. Старая побач—сімвалічная перадагісторыя краіны і народа, якія праходзілі ўжо раней праз гады вайны і выпрабаванняў...

Савіцкі з тых мастакоў, якія не любяць загадзя абяцаць, за-

гадзя раскрываць тое, аб чым трэба яшчэ шмат думаць.

І ўсё ж—мне пашанцавала—ён устае, адсоўвае ўбок заслону з палатна...

Так, сапраўды, карціна пакуль далёка ад завяршэння.

...Людзі ў полі... Заклапочаныя, выразныя абліччы на светлым фоне іржышча.

— Я—з сялян... Люблю іржышча. А карціну назаву—«Пара сяўбы азім'яны» або «Перад сяўбой»... Наўрад ці паспею завяршыць сёлета. А вось другую работу, мабыць, скончу. У лютым наступнага года ў Манежы адбудзецца занальная выстаўка работ мастакоў Беларусі, Украіны, Малдавіі—вось для гэтай выстаўкі і ствараюся...

Другая карціна—пра подзвіг народны ў гады ваенных выпрабаванняў.

Так, мастак працягвае распрацоўку сваіх карэнных тэм—працы і барацьбы.

І вось бачу гэтую, другую, карціну.

Звычайна пра подзвіг народны Савіцкі выбірае драматычныя сюжэты, часам—трагічныя. І гэтая новая карціна прымушае мацней забіцца сэрца.

...Жалобны фон. Гінуць блізкія, дарагія нам людзі—дзеці, старыя. Але сапраўдная смерць—не тут, а там, адкуль, нябачныя, цяляць забойцы. Іх, забойцаў, няма на палатне. Яны не патрэбны...

— Так, гэта тыя самыя шасцёра заложнікаў—дзеці партызана, сястра яго і цешча,—глуха гучыць голас мастака.—Я цвёрда вырашыў даць новай карціне канкрэтны гістарычны адрас. Так і назаву: «Забойства фашыстамі сям'і Мінаў Шмырова». Як працую!.. Вывучыў усё, што здолеў знайсці пра легендарнага бацьку Мінаў, пра трагедыю яго сям'і. Дарэчы, не захавалася ніводнага фотаздымка загінуўшых блізкіх, родных Мінаў... Але карціна—не фатаграфічны адбітак трагічнай падзеі. Гэта, у першую чаргу, тыповае і адначасова сімвалічнае адлюстраванне высокай стойкасці, нязломнасці савецкіх людзей здольных прыняць пакутлівую смерць з усведамленнем сваёй праваты, праваты справы свайго народа...

Карціна пакуль не завершана. На маю думку, і цяпер можна сказаць, што новая работа мастака сведчыць аб якасна новых зрухах у яго творчасці, можа і не надта відочных, схаваных у глыбіні, ды пры ўсім тым прыняцывых.

...Мы крочым з ім па калідорах Мінскага мастацка-вытворчага камбіната. Выходны дзень. Крокі аддаюцца рэхам у цышні. Міхась Андрэвіч вядзе да вялізнага шматпавярховага пано.

— Шчыра кажучы, на долю мастакоў такая работа выпадае не часта,—гаворыць ён перад пано.—Для Беларускага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны я павінен выканаць кампазіцыю «Вайна на этапе 1944 года».

Трэба адлюстравіць падзеі вызвалення Савецкай Беларусі, велічную місію савецкага салдата, што нясе вызваленне ад гітлераўскага народаў Еўропы... Як бачыце, тэма для мяне не новая... Работа, зразумела ж, складаная. Народная эпапея—гэта не асобная батальная сцэна ці эпізод. Трэба знайсці тыя істотныя кампаненты, якія б глыбока сімвалізавалі подзвіг арміі і народа. Канкрэтна работа будзе выглядаць як роспіс жывалісам на ўсю сцяну восем на сем метраў. Гэтае ж пано—толькі фрагмент усёй работы...

На развітанне не магу ўтрымацца ад непазбежнага ў такіх выпадках пытання: аб «далёкім прычале» ягонага творчага пэндзля—наступных творчых планах.

— Адкажу таксама «непазбежнай» ісцінай: кожны мастак лічыць, што лепшы ягоны твор яшчэ не напісаны—усміхаецца Савіцкі.—Новыя сюжэты, вобразы ўладарна заяўляюць пра сябе. Шчыра скажу: задуманы даўно ўжо цыкл палатнаў аб зварыным абліччы фашызму паводле перажытага асабіста ў гітлераўскіх лагерах знішчэння. Лічу сваім абавязкам сказаць пра гэта сваё слова. Усё вышыць час...

Барыс ФІРШТЭЙН.

РАНИЙ вясной на Драгічыншчыне доўга грываецца густы, цягучы туман. Але толькі падуе ветрык, і рассяваецца застоеная заслона. І паветра, ледзь падагрэтае сонцам, пахне вясновымі сокамі зямлі і пабухлымі пупышкамі вішань.

У адну такую раніцу з новага, зялёнага дома выйшаў мужчына. На ўсім відно было, што сабраўся ён у далёкую дарогу. Спёганка падцяравана армейскім рамянем, штаны запраўлены ў боты, за плечыма рукаок, у руцэ загорнуты ў дарогу цясларскі інструмент. Сышоў з ганка, задаволеным позіркам аглянуў сад, хлеў з бявенняў. Пачуўшы гаспадара, замыкала карова, захрукаў парсюк. Мужчына затрымаў позірк на тэлевізійнай антэне над чарапічным дахам і пайшоў з двара. У вёсцы Суботы яшчэ снедалі, і ён быў рады, што на вуліцы пуста, не трэба ні з кім вітацца, адказваць на пытанні.

Хутка ён апынуўся ў завулку, забудаваным наваёсламі. Падышоў да дома, такога ж дабротнага, як свой, моцна пастукаў у сцяну. Адчыніліся дзверы.

— Іду, Сямён Майсеевіч! — пачулася з сенаў. Дзвігнула жалеза, і той самы голас прагучаў сур'яльна. — Ды хопіць табе, маці. Не на вайну ж... Будзь здарова!

— Зноў шумела, Аляксандр Іванавіч? — спытаў Сямён Майсеевіч, калі яны пайшлі па дарозе.

— Баба... Ёй што?

Хутка да С. Шалеста І.А. Хоміча далучыліся Мікалай Янаўлевіч Саўчук, Васіль Майсеевіч Шалест і яшчэ некалькі чалавек. Ішлі моўчкі, неяк сарамліва, не глядзячы па баках, спыналіся хутчэй мінуць двары аднавяскоўцаў. Але тут, загарымеўшы вёдрамі, выйшла з вёскі жанчына.

— Шабашнікі, — злосна вінула ім услед. — Управы на вас няма! Мужчыны пайшлі хутчэй.

— Якія аліменты мае, а ўсё лютэ, — крутануў галавой Хоміч.

— І будзе лютавань, — пахмура сказаў Шалест. — Трэс дзіцэй у каце. Бёз бацькі.

Сямёну і Васілю Шалестам сустрэча з жанчынай была асабліва перыямна. Адчувалі сябе так, нібы самі накікалі ёй гора, хоць, на іх думку, ва ўсім вінаваты брат Антон і ніхто іншы.

А як усё было? Сем гадоў назад такой жа ранняй вясновай парой яны ўтрох і з ім яшчэ чалавек чыць выправіліся на заробкі ў глыб Расіі. У адным сяле, дзе «гарэда» будаўніцтва жывёлагадоўчай фермы, брыгаду цяслароў з Беларусі прынялі як нельга лепей. Былі і добры харч, і вялікі грошы, можна было і забавіцца. І вольна ўвечень, калі збіраліся дамоў. Антон заявіў, што да жонкі вяртацца не мае намеру. Забраў пакыткі і наўсім перабраўся ў дом маладзіцы, да якой вечарамі заходзіў паніць ядранай сібірскай брашкі...

Вось так кожную вясну з Драгічынскага раёна на паяздах і аўтобусах едуць на адыходныя промыслы сотні дужых, здаровых мужчын. Гэта — цяслары і печнікі, муляры і сталары, страхары і бляхары, адным словам, людзі, чым майстэрствам ганарыўся б любы калгас. Маршруты іх пралягаюць далёка за межы Беларусі, у месцы, дзе да зарэзу патрэбны рабочыя рукі, дзе падціскаюць тэрміны будаўнічых работ. Там, значыць, і начальства памяркоўнае, гатовыя лаяцца на ўсё дазволенае (а часам і недазволенае), толькі б хутчэй здаць у эксплуатацыю запланаваныя аб'екты.

Вось чаму іншыя ставілі калгасаў, кіраўнікі саўгасаў з Расійскай Федэрацыі і Украіны ўжо ў лютым шлюць старым знаёмым пісьмы, запрашаючы зноў прыехаць, дапамагчы, абяцаючы не пакрыўдзіць пры разліку. І нашы беларускія ўмелыцы з ахвотай адгукаюцца на запрашэнні. І там стараюцца, працуюць ад зары і да зары.

Прама скажам, не інтарэсы тамашніх гаспадарак штурхаюць іх на такі працоўны парыв. Іх падклітваюць выгады ўмовы акорднай аплаты. Бо гэтым «багам» хуткаснага будаўніцтва, якіх цяпер з пашанай называюць сезоннікамі, выплачваецца 50—55 працэнтаў каштарыснага кошту аб'екта! Плюс дзесяці цэнтнераў адборнага збожжа. Менавіта такая сістэма і нарадзіла шабашніцтва: «Адгрукаў кароўнік (свінарнік, гараж), атрымаў грошы — і шабаш!»

Адно з такіх брыгад мне ўдалося прайнтэр'ваваць.

Калгаснік сярэдніх гадоў, паважны, які ведае сабе дану:

— Я ў Башкірыю на заробкі першы год еду. Вось і цяпер пісьмо ад знаёмага старшыні калгаса атрымаў. Запрашае аўтанарк будаваць: Аплат, вядома, акордная па вышэйшай шкале. Чаму ж не паехаць? Да восені вярнуся, сына ажаню, дом яму пастаўлю.

Хлапец гадоў трыццаці. Цыгарка ў роце. Нахабна, развязна:

— Мы, можа, вялікі-кію справу робім, па-братэрску дапамагам сваім жа савецкім людзям. А нас за гэта шабашнікамі завуць. Ці справядліва гэта?

Стары — у вачах незалежнасць і выклік — рэжа адкрыта:

дамляў старшыня. — Прышліце нам гэтых несумленных шабашнікаў, няхай пераробяць сваю дрэнную работу».

У райкоме і райвыканкоме паспачувалі даверлівым башкірскім таварышам, «прапятам» шабашнікаў у газете. На тым і скончыўся інцыдэнт. Нават пасля гэтага сігналу кіраўнікі раёна ўсур'ёз не задумаліся, чаму ж у самую тарачую пару, калі трэба і сеяць, і будаваць, і скаціну карміць, вёскі пакідаюць патрэбныя гаспадарцы людзі.

Адзін таварыш у сувязі з гэтай гісторыяй выказаўся ў тым сэнсе, што адыходніцтва, маўляў, проста самадзейны працэс і тут нічога не зробіш. У шабашніка ўжо такая натура: ледзь прыгрэла вясновае со-

Усе, з кім я ні сустракаўся ў Драгічынскім раёне, у адзін голас кажуць, што калі з шабашніцтвам нельга пакончыць зусім, дык трэба хоць кіраваць ім, абмяжоўваць яго, рэгуляваць. Патрэбна планавая дзяржаўная арганізацыя выездаў на сезонныя работы для дапамогі земляробам братніх рэспублік. Гэта будзе цалкам адпавядаць Статуту сельгасарцелі, задачам далейшага ўздыму сельскай гаспадаркі краіны.

Утрыманьне патрэбных нашай вёсцы людзей можна, матэрыяльна зацікавіўшы іх. Трэба, каб работа ў калгасе была круглы год, каб аплывалася яна па прагрэсіўнай сістэме. Тады нават той калгаснік, у якога прытупілася пачуццё адказнасці перад родным сляом, падумае, ці варта яму шукаць заробку на баку.

Проблемы, меркаванні, роздум

М. ГРЫЦАН

ШАБАШНІКІ

— Рыба заўсёды шукае, дзе глыбей. Так і мы. У нас у «Міжккалгасбудзе» як? Першая машына з растворам прыходзіць на будоўню аж у дзевяць раніцы, апошня — калі сонца толькі хлінца на захад пачынае. А мне, каб ад цямя да цямя, на ўсю сілу. Зноў жа, каб добры рубель ішоў...

нейка, як яго цягне з дому, у далёкія краі на шалёныя грошы.

Але ж не пра адпетых шабашнікаў ідзе гаворка! Іх вельмі мала ў саракатысячнай арміі дужых мужчын, якія кожную вясну пакідаюць родныя месцы і прападаюць недзе да позняй восені. Рвач-сезоннік не можа кінуць ценя на палескага селяніна сённяшніх дзён, чалавека, які кроўна звязаны з роднай зямлёй і стаў яе кляпалівым, дбайным гаспадаром. Трывожыць тое, што сумленным работнікам, якія засумавалі па спраўдзенай справе, дома рабіць няма чаго.

Паслухаеш іх, і міжволі задумаешся: дык хто ж яны — шабашнікі, ці паважаныя ўсім майстры-сезоннікі, рвачы, ці сумленныя працаўнікі, якія засумавалі па любімай рабоце ад зары да зары?

А ім бы будаваць дзіцячыя сады і лазні, вадаць трактары і камбайны, пракладаць каналы новай меліярацыйнай сістэмы. І яшчэ многа-многа маглі б зрабіць умелыцы для свайго краю, які з кожным днём багацей. Калі б кіраўнікі зацікавілі іх, скарысталі іх залатыя рукі. Але ці то з прывычкі да старажытнай традыцыі адыходных промыслаў, ці з-за недахопу ініцыятывы дзесьці на баку траціцца працацудоўных работнікаў, і невыпадкова некаторыя з іх, як Антон Шалест, сталі чужымі для сваёй сям'і і роднага сляма.

Цяжка адзначыць адказаць на гэтыя пытанні. Тут усё пераплалася і псіхалогія дэрэвалюцыйнага сямліства, якая засталася нам у спадчыну, і парадкі (або непарадкі) ў некаторых калгасах, дзе не цэніцца праца ўмельцаў, няма матэрыяльнай зацікаўленасці, дзе ў людзей прытупілася пачуццё адказнасці перад калектывам.

Жыва ўяўляю сабе братаў Шалеста і ўсю іх брыгаду за работай. Гарачае сонца ўжо хлінца на захад, а мужчыны, асядаўшы зруб, з ранейшым спрытам арудуюць сякерамі і піламі. Блішчаць голыя загаралыя спіны. Іграюць мускулы. Побач з будоўляй на летняй пліце кукарка зашварвае кулеш. А работнікі нібы не чуюць густога паху апетытнай стравы. Вось яна, работа да сёмага поту!

Адно можна сказаць пэўна, абяпіраючыся на вопыт шматгадовых назіранняў за гэтай з'явай кароткачасовай міграцыі. Вольнасць тых, хто ад'язджае на адыходныя промыслы, — людзі, якім у сябе дома, у родным калгасе няма нуды прыкладзі сваё майстэрства. Хоць кожны калгас мае шырокую праграму культурна-бытавой перабудовы. Але чаму ж гэтыя планы арыентаваны не на свае акордна-аплачваемыя будаўнічыя брыгады? Уся надзея на падрадчыкаў — раённыя ўправы і «Міжккалгасбуда» і перасоўныя механізаваныя калонны Міністэрства сельскага будаўніцтва БССР. А гэтыя арганізацыі яшчэ не могуць пахваліцца ні добрай арганізацыяй працы, ні высокімі заробкамі. Не кожны кваліфікаваны цяслар або муляр, які любіць работу «на ўсю сілу», туды ідзе.

Так, нашы беларускія ўмелыцы пабудавалі ўжо нямала жывёлагадоўчых фермаў, дамоў, розных вытворчых і бытавых памяшканняў. Але гэта дзесьці, а не дома. Масавыя ад'езды выдатных работнікаў падрываюць эканоміку калгасаў, тармозяць перабудову вёскі, дэзарганізуюць сельгасгаспадарчую вытворчасць, зрываюць планы набору рабочых для будоўляў і прадпрыемстваў рэспублікі. Шабашнікі першы, хто сваім выглядам, паводзінамі падрывае працоўную дысцыпліну. Так што ад яго шкоды больш, чым карысці.

Есць сярэдні сезоннікаў і сапраўдны шабашнікі, хапугі.

Я бачыў адзін багаты двор. Ён стаіць на калгаснай зямлі. На дошкіткі гаспадыня выганяе з двара карову з цялём на агульны выпас. Дзеці бягуць у школу, пабудаваную сельгасарцеллю. Часта жанчыны і яе дзіцёны бачаць у калгасным клубе. Іншы раз яна заходзіць у праўленне і патрабуе наця для асабістых патрэб. Ну, што ж, яна член арцелі, выпрацоўвае свой мінімум чалавечадзён, як тут не пайсці ёй на сустрэчу. А дзе ж гаспадар? Як заўсёды, у ад'ездзе, на адыходных промыслах.

Так, нашы беларускія ўмелыцы пабудавалі ўжо нямала жывёлагадоўчых фермаў, дамоў, розных вытворчых і бытавых памяшканняў. Але гэта дзесьці, а не дома. Масавыя ад'езды выдатных работнікаў падрываюць эканоміку калгасаў, тармозяць перабудову вёскі, дэзарганізуюць сельгасгаспадарчую вытворчасць, зрываюць планы набору рабочых для будоўляў і прадпрыемстваў рэспублікі. Шабашнікі першы, хто сваім выглядам, паводзінамі падрывае працоўную дысцыпліну. Так што ад яго шкоды больш, чым карысці.

Хапуга ёсць хапуга. Ён часам не пасаромеецца ўварваць вялікі кавалак і ў гаспадар.

Прама скажам, не інтарэсы тамашніх гаспадарак штурхаюць іх на такі працоўны парыв. Іх падклітваюць выгады ўмовы акорднай аплаты. Бо гэтым «багам» хуткаснага будаўніцтва, якіх цяпер з пашанай называюць сезоннікамі, выплачваецца 50—55 працэнтаў каштарыснага кошту аб'екта! Плюс дзесяці цэнтнераў адборнага збожжа. Менавіта такая сістэма і нарадзіла шабашніцтва: «Адгрукаў кароўнік (свінарнік, гараж), атрымаў грошы — і шабаш!»

У Драгічынскім райкоме КПБ мне расказалі такую гісторыю. Пазалетаў вясной некуды ў Прыуралле паехалі калгаснікі сельгасарцелі «Дружба» Г. Мечнік, І. Шпак, Л. Качан, В. Мануевіч, Д. Міхнюк. Вярнуліся шыкоўна. Яшчэ б! Апрача грошай, прывезлі квітанцыю на 100 цэнтнераў шпаныцы, якую можна атрымаць у любы дзень на мясцовым складзе. А неўзабаве з калгаса імя Ільіча Кушнарыцкага раёна Башкірскі АССР прыйшло ўнеўнае пісьмо: «У непагадзь разваліўся цялятнік, які будавала ваша брыгада, — паве-

Нездарма ў Дырэктывах XXIV з'езда КПСС па пяцігадовым плане развіцця народнай гаспадаркі краіны на 1971—1975 гады падкрэслена неабходнасць разнакавага развіцця калгаснай вытворчасці. «Забяспечыць у калгасах і саўгасах далейшае развіццё падсобных прамысловых вытворчасцей і промыслаў, — гаворыцца ў гэтым праграмным дакуменце, — у першую чаргу, па перапрацоўцы і захаванні сельгасгаспадарчай прадукцыі, вытворчасці будаўнічых матэрыялаў і тавараў народнага ўжытку з мясцовай сыравіны, у мэтах больш поўнага і раўнамернага на працягу года выкарыстання працоўных рэсурсаў у сельскай мясцовасці, умацавання эканомікі гаспадаркі, павышэння вытворчасці працы...»

У Драгічыне дзеля цягавасці схадыў на рынак. Чаго там толькі не было! Горы садаў, радыскі, свежых агуркоў, адкуль, пытаюся, гэткае багацце? Мне адказалі, што гэта — прадукцыя прыватных селянскіх парнікоў з калгаса «Іскра». І падумалася мне, чаму б праўленню калгаса на чале са старшынёй Соф'яй Рыгораўнай Чахоўці, сіламі сельскіх умельцаў не стварыць парніковую гаспадарку, каб узяць у свае рукі гандаль ранняй гароднінай? Выгада ад гэтага несумненна.

Хто не чуў пра давід-гарадоцкіх гандляроў, якія вясной раз'язджаюцца па ўсёй краіне прадаваць насенне кветак? Яшчэ выдатна ў гэтым раёне кветкаводства было лёгкім заробкам барыг. Першым, хто скеміў, што такі «лёгкі заробак» можа ўзбагачаць і калгас, былі члены праўлення сельгасарцелі «17 верасія». Цяпер тут ёсць плантацыя кветак. Цюльпаны, астры, мяцілы, петуніі, гваздзікі адсюль накіроўваюцца ў Маскву, Ленінград і іншыя гарады. Кветкаводствам, як падсобнай даходнай галіной гаспадаркі, зацікавіліся многія калгасы.

Можна назваць цэлы рад перадавых гаспадарак Палесся, дзе для агульнай карысці працуюць усе працаздольныя. Тут на адыходных промыслах моцна б'юць падсобныя промыслы ў саміх калгасах. Матэрыяльна зацікаўленасць у развіцці пачобных вытворчасцей выбівае глебу з-пад шабашнікаў.

Скажам, у сельгасарцелі «Сцяг камунізма» Чачэрскага раёна пабудаваны кансервавы і цагельны заводы. Заробкі тут добрыя, а разнасолы ў бляшанках і каштоўны будаўнічы матэрыял даюць гаспадарцы вялікі прыбытак.

... Даўно мінулі тыя дні, з якіх я пачаў свой расказ. Вось ужо і ўборка ўраджай завяршылася на беларускіх палях. А нашы сезоннік-адыходнікі, як пералётныя птушкі, усё яшчэ там, дзе багацейшы корм...

Драгічынскі раён, Брэсцкая вобласць.

3 МІНУЛАГА

ДЗВЕ СПРАВЫ З АРХІВА

Час нарошчвае ў архівах манбланы дакументы. Яны беранліва захоўваюцца. Тысячы забытых і паўзабытых — варты самага пільнага даследавання.

Сапраўды наласалыныя запасы наштоўнейшых дакументаў у Дзяржаўным гістарычным архіве БССР. Ужо беглае азна-

ямленне з вопісам матэрыялаў, размеркаваных па асноўных фондах, напрыклад, канцільеры Мінскага і Магілёўскага губернатараў і іншых дэпартаментальных аб'ектаў публікацыі дакументаў, у той або іншай меры звязаных з гісторыяй нашага мастацтва і літаратуры.

Праўда, на работу ў ар-

хіве патрэбен час. Але затрачаны час акупаецца знаходкамі. І я нямала перагледзеў папер, пакуль адкрыліся перада мной папкі, самыя звычайныя па выглядзе. Іх назвы, здавалася б, ні пра што асаблівае не гавораць.

Вось адна распахнутая ў 1882 годзе, — «Помнікі старыны на тэрыторыі Мінскай губерні». І як жа я ўсхваляваўся, калі перааналізаваў матэрыялы, што захоўваюцца ў папцы амаль дзевяноста гадоў, маюць самае непазвычайнае дачыненне да бацькі нашага паэта Мясісіма Багдановіча — Адама Ягоравіча, вядомага беларускага літаратара і этнографа. Але ў тую пару, пра якую пойдзе гаворка, ён быў сціплым

ВАСІЛЬ стаіць на ўзгорку. Перад ім маленькая нямецкая вёсачка. Вясна. У бярэзніку заліваюцца птушкі, Павебра — нібы мёд у сотах, пшчотнае і салодкае. За плячыма — тры гадзіны: нясцёрпная спэка і лютыя халады, крывавы баі, пыл і гразь, пакуты і смерць. А цяпер на зямлі і вясна і мір. Здавалася б, Васілю толькі радавацца, што дажыў да гэтага дня. Але не, нешта мучыць яго...

«Праз гадзіну выступаем, — гучыць у Васілевых вушах голас лейтэнанта. — Недае тут непадалёку прытаілася банда. Мабыць, недабітыя фашысты, якія адмаўляюцца здавацца. Але мы ім зададзیم дыхту. А табе трэба ўладкаваць дзяўчынку дзе-небудзь тут. Узяць яе з сабой мы не можам».

Так загадаў лейтэнант. Васіль паправіў рэмень, абцягнуў гімнасцёрку і пайшоў. І вось ён цяпер стаіць тут, на ўзгорку, глядзіць на разбураную вёсачку, якая замкнулася на ўсе засаўкі і не хоча ведаць ні вясны, ні міру.

«Эх, таварыш лейтэнант! — разважае Васіль. — Які цяжар узваліў ты на мае плечы!»

Васіль ідзе далей. Трэба спяшацца. І так змарнаваў цэлых дзесяць хвілін. Цяпер у яго застаецца ўсяго пяцьдзесят хвілін. За гэты час можна справіцца з цэлай ротай фашыстаў. Эх, чаго б толькі не зрабіў Васіль за гэтыя пяцьдзесят хвілін! Знайшоў бы нават коней, калі б было патрэбна. Прыстрэліў бы дзіка для палявой кухні. Нават бліндаж збудоваў бы ды ішчэ выклаў бы з чырвоных каменчыкаў серп і молат.

Але цяпер яму трэба дзе-небудзь уладкаваць нямецкую дзяўчынку. Ад адной думкі пра гэта яго спіна макрае. Усяго толькі за пяцьдзесят хвілін! Як справіцца? Можна, проста пайсці і сказаць: «Вось вам дзіця, бярыце яго і ніякіх пярэчанняў!» Але хіба можна так гаварыць людзям. Не, нельга.

«Эх, — думае Васіль, — ведаць бы нямецкую мову. Тады б усё было куды прасцей». Знайшлі мы гэтае птушаня, — сказаў бы ён тады гэтым людзям, — каля дарогі знайшлі, у скрутачку. Паблізу ні душы, не маглі ж мы яго пакінуць. Але наперадзе ў нас новы бой. Ды і рукі ў нас агрубелі, як жалеза сталі, нам і дакрануцца боязна да гэтай малечы. Вазьміце яе, людзі, патрымайце, пакуль не вернецца маці, бо толькі ж дзень прайшоў пасля вайны, а калі маці не вернецца, — выхавайце яе, зрабіце з яе добрага чалавек! Толькі зірніце на яе! Ей яшчэ і двух гадоў няма. Такая яна бездапаможная...

Але Васіль не ведае нямецкай мовы, каб сказаць усё гэта. Яму вядомы толькі асобныя словы, якім навучыла яго вайна і нянавісць да фашыстаў, і яны гэтыя ж грубыя, як і яго рукі. Бездапаможна глядзіць ён на пустыя сядзібы, пазачыненыя вароты і шчыльна пазанавешаныя вокны, за якімі хаваюцца немцы. «Нічога ў мяне не атрымаецца, — думае Васіль, — нічога...»

Першы дом злева. Тынк на сценах асыпаўся, тырцаць шэрыя патрэсканыя бэлькі. Дах літаральна пасечаны снараднымі асколкамі. Абвісла матляецца дрэўляны калодзежны журавель. Пад сцяной ляжаць «бядняцкія дровы» — рознае ламачча, хваёвыя сукі, з большага перавязаныя саломай. Сад зарос быльнягом і пустазеллем.

«Не, — думае Васіль, — далей. Гэты дом для Веранічкі (так сабе ён назваў дзяўчынку) не падыходзіць. У такой галечы яна загіне».

Наступны дом — адны руіны. Абшугленыя сцены, над грудай чарапіцы — аголены комін, выбітыя, абгарэлыя вокны.

Трэці — пад вялізнай разгалістай ліпай. І на ім засталіся сляды вайны. Але нечыя клапатлівыя рукі ўжо прыкляліся тут: уцалелай чарапіцай пазатыканы дзіркі ў даху, падмечена брукаваная сцэжка ад варот да дзвярэй.

Васіль спыняецца. Можна, сюды? Перш чым ён паспявае прыняць рашэнне, да яго даносіцца добра знаёмы, і такі блізкі, ледзь улоўны шолас — гэта карова ў хляве жуе жвачку. Чуваць, як ціха падзынькае ланцуг. О-ох! Васіль гадзінамі б стаў і слухаў гэтыя гукі. Яны ўсём не падобныя на свіст кулі і скавытанне снарадаў. Здаецца, нібыта ты ўжо дома.

Васіль з цяжкасцю адганяе ўспаміны. Час не чакае! Ды і ўдава, здаецца, менавіта тут. Малако ж ужо напэўна знойдзецца. Васіль нагой адчыняе брамку, барабаны ў дзверы. Насуперак яго чаканню яе адразу ж адчыняюць. На парозе — прысадысты стары з хітраватымі вочкамі. Відзець, ён крадком назіраў з-пад шторы за салдатам.

— Добры дзень, таварыш, — гаворыць ён і адыходзіць убок, даючы Васілю прайсці.

«Глядзі ты, чым далей, тым лепш», — думае Васіль. Ён стараецца ступаць асцярожна, здымае пілотку, але першы не ўваходзіць — ён жа не ў сябе дома.

— Праходзь, таварыш, праходзь, — мякка падпіхвае яго наперад стары.

Васіль прысядае на рог табурэткі. Ён не ведае, з чаго пачаць.

— Мільх? — пытае ён. — Ты — мільх?

— Няма малака, — жаласліва ные селянін, — каровы няма, свінні няма, гусей таксама няма. Адзін кот. Вайна ўсё капут.

Васіль на нейкае імгненне нямае, толькі кроў гулка стуквае ў скронях... Ён рэзка ўстае з табурэткі, адным рыўком адсоўвае занавеску і наском бота ня-

Ёахім НОВАТНЫ

ВЕРАНІЧКА

моцна дакранаецца да гаршчкі з жоўтай, густой смятанай; потым бярэ каструлю, што стаіць побач, і вывальвае на стол камяк яшчэ не згуслага тварогу.

— А гэта што? А гэта? — крычыць Васіль. — Ад катв ўсё, такі..

Стары адыходзіць. Удаваную гасцінасць як ветрам змяло з яго твару. Запінаючыся, ён выціскае:

— Вайна нехарашо, таварыш, нехарашо.

«Ах, ты... — думае Васіль, — ты хаваешся за вайну! Яшчэ хочаш ашукаць мяне».

Ён цяжка ступаючы, выходзіць з дома. Ля варот спыняецца, азіраецца яшчэ раз. «Шкада, — думае ён, — дом добры і малако ёсць, вось толькі людзі... Такія людзі — атрута для Веранічкі».

Яшчэ тры дамы. Як блізнікі, падобныя адзін на адзін, шчытамі на дарогу. Васіль праходзіць міма. Ён не ведае, ці варта яму ступаць у іх.

За дамамі агароджаны сад. Пупышкі на вішнях і грушах ужо набраклі і гаркава пахнуць. Васіль спыняецца. Які пах!.. На нейкі момант ён заплушчвае вочы. І ясна бачыць перад сабой Веранічку, — вось яна рве вішні, набівае імі поўны рот, потым адну за адной выплёўвае костачкі.

Больш ён не вытрымлівае. Прэч летуценні, хутчэй у дом! Васіль падываецца па сходах, стуквае ў цяжкія дубовыя дзверы. Ніхто не адчыняе. Васіль стуквае зноў — цішыня! Тады ён, не вытрымаўшы, з усёй сілы груквае ў дзверы кулаком. Адгукніцеся, добрыя людзі! Час не церпіць, а справа вельмі важная! Нікога. Але не.. З-за дзвярэй спачатку чуюцца ледзь улоўны шэпт, потым прэрэзлівы спалохонны плач дзіцяці, чуюцца другі голас, відаць, голас маці; яна нешта шэпча. Потым зноў усё заціхае.

«За гэтымі дзвярыма яшчэ жыве вайна... — думае

Васіль. — Я ж павінен паспрабаваць загаварыць голасам міру, добра...»

— Адчыніце, — крычыць ён. — Дзіця ў бядзе, людзі, дапамажыце! — пачакаўшы, дадае, — вайна капут!

Але ніхто не адчыняе. Зноў заплакала дзіця, рэзка, віскліва завыва жанчына. Нейкі яшчэ гук даносіцца да Васіля. Ён ужо выразна чуе злоснае рыканне, потым хрыплы брэх.

— Хасо! — чуюцца грубы голас немаладой жанчыны.

Не паспеў Васіль апамятацца, як затрымцела разбітая шкліна і вялізны сабака, захліпваючыся ад лютасці хрыплым брэхам, прама праз акно выскачыў на двор. З разяўленай акрываўленай зяпай ашалелы звер накідаецца на Васіля. Васіль адшпурвае яго і кідаецца да варот, але аўчарка ўліваецца ў рукаў яго гімнасцёркі; Васіль адчувае, як сабачья зяпа пякуча сціскаецца, налоўчаным рухам дамагаючыся дабрацца да горла. Але Васіль моцна б'е выжла ботам, даб'ягае да варот, імгненна праціскаецца ў вузкую шыліну ў браме, і ўсім цяжарам наваліваецца на яе знадворку.

Прайшло ўсяго толькі некалькі секунд. Васіль хацеў прынесці ў гэты дом мір, а цяпер неравовым халодным рухам дастае пісталет, наводзіць яго на разяўшанага сабаку і, перарывіста дыхаючы, чакае моманту, каб спустыць курок і не прамакнуцьца.

Васіль не страляе. Ззаду ў яго нехта моцна лаецца. Васіль не разумее, але ўпэўнены, што лаянка датычыцца яго. Прыціліцца як след ён ужо не можа. А страляць наўздагад — не ў яго звычцы. Ён засоўвае пісталет у кішэню.

«Сабака — ён і ёсць сабака, — разважае Васіль, супакойваючы сябе. — Паводзіць сябе так, як яго навучылі. Дзе ўжо яму там ведаць, хто прыходзіць з добрым, а хто з блэгім намерам, калі нават людзі тут не здольны на гэта. Хто ведае, колькі яшчэ разоў даслепоць вішні, перш чым гэтым людзям можна будзе са спакойным сумленнем даверыць выхаванне малага дзіцяці».

Гнеў у Васіля праходзіць. Ён азіраецца і бачыць на дарозе старую жанчыну, прыгорбленую, у завязанай пад барадой хустцы, з маршчынамі каля вачэй і рота...

Старая заўважыла Васілю падраны рукаў і ўжо не адпускае яго, цягне за сабой; міма трох дамоў, што шчытамі на дарогу, міма дома пад ліпай, міма той абгарэлай руіны да першага дома злева...

І вось ён, Васіль, сядзіць у зялёнай майцы, пажаўцелай ад поту, і пацірае голыя мускулістыя рукі. Ці помніць ён яшчэ загад лейтэнанта? Бо час жа не церпіць! Кожнае шво, якое бабуля робіць на падраным рукаве, цягнецца добрай паўхвіліны. Час ад часу яна адрываецца ад работы: трэба выгнаць з хаты курэй ці папалохаць худую казу, што ўсунула ў акно барадзую мызачку. А тут яшчэ дзеці. Адно, другое, трэцяе — так і пасыпаліся з-пад стала. Старэйшы, гадоў пад пяць, настаўіўшы на незнаёмага кій, крычыць: «Пуф!» — і бабулі зноў трэба адрывацца ад шыва, каб шлёпнуць занадта жвавага стралка, гдабравец у яго кій, зламаць ад калена і шпурнуць у печ. На ўсё гэта ідуць каштоўныя хвіліны. Але Васіль не заўважае гэтага.

Ён сядзіць моўчкі, а думкі яго далёка-далёка. Можна, у маленстве, у яго бабулі ў беларускай вёсачцы. Ён бачыць: вось яна сядзіць і лагае, вось праганяе курэй, з дабрагой шлёпае дзіцяй, клапоціцца аб міры і спакоі ў хаце. І яму прыгадваюцца тыя бабулі, што выходжвалі параненых салдат, забываючыся пра сябе, пакуль не валіліся з ног. І тыя, якія, маючы пэтрэбу ў доглядзе самі, працавалі на палях, вырошчвалі хлеб для фронту, а самі да хлеба амаль не дакраналіся і ўсё ж не слабелі. І тыя, маленькія, зморшчаныя бабулькі, што хавалі ў сябе дома людзей, якіх вышуквалі фашысты. Цэлымі ночамі яны калыцеліся ад страху, але ўсё ж не адмаўляліся ад сваіх добрых учынкаў. Ах, бабулі, бабулі! Васілю хацелася абняць іх усіх, усіх, і гэтую старую немку, што латае яму гімнасцёрку. Вядома, дзірку ў даху яна не можа залатаць, а ўжо пра тое, каб у садзе перакапаць, не можа быць і гаворкі. Але затое ў гэты цяжкі час яна клапоціцца аб трох малых дзецях.

Васіль падывае галаву. Так, ім то ўжо можна даверыцца, гэтым бабулям з ласкавымі маршчынкамі каля вачэй. Яны самі, без прымусу, робяць, калі трэба, добрае чалавеку...

Гімнасцёрка залатана. Васіль устае, стукнуўшыся галавой аб бальсу на столі, усміхаецца. Бярэ гімнасцёрку, але не дзякуе. Пакуль што не дзякуе. Таму што ён хутка вернецца. З хлебам і салам і з Веранічкай.

Пераклад з нямецкай Мікола НАВІЦКІ.

настаўнікам Пагарэльскага народнага вучылішча недазе ў Мінскай губерні. З Мінска, дакладней — з канцэлярыі губернатара, па розных народных вучылішчах губерні была паслана тады афіцыйная папера з просьбай абследаваць і апісаць помнікі старыны, якія знаходзіліся ў акрузе той ці іншай навукальнай установы. Адгукнуліся на гэты заклік далёка не ўсе з тых, да наго ён быў звярнуць. Сведчаць пра гэта адна-два, якія захаваліся. Адно спасылаліся на тое, што балюцкая мясцовасць не дазваляе правесці навуковае апісанне помнікаў, іншыя проста адлісваліся: «На нашай тэрыторыі помнікаў старыны не знойдзена». Зусім іначай падышоў да справы на-

стаўнік Адам Багдановіч, які ўжо меў у гэтым часу пэўны краязнаўчы вопыт. Яго глыбока цікавіла мінулае кожнай мясціны, куды трапляў. Ён узрадаваўся магчымасці быць прантычна карысным. Магчыма, ужо тады, у Пагарэльцах, мроілася яму задума вялікай краязнаўчай работы «Мова зямлі»...

«У межах Пагарэльскай воласці, — піша Адам Ягоравіч, — знаходзіцца толькі земляныя насыпы, якія называюць курганамі і гарадзішчамі, паходжанне якіх паводле расказаў старажылаў адносіцца да шведскай вайны і вайны 1812 года. Пры вёсцы Цэль, на тэрыторыі воласці, ёсць умацаванне, падобнае на

старадаўняе гарадзішча. Есць на ім вал. Мясцовае паданне сцвярджае, што умацаванне было ўзведзена ў час шведскай кампаніі. Такое ж гарадзішча намі выяўлена непадалёк ад вёскі Цергута, але не на адкрытым полі, а ў лесе. Гарадзішча абнесена валам, а лес вакол вырастае мабыць пазней».

Адам Ягоравіч расказвае ў гэтым данясенні, што яму самому давялося прайсці нямаля верстаў, каб на месцах далёкага мінулага пазнаёміцца з помнікамі, апісаць іх. Памагалі яму ў гэтай рабоце і школьнікі. Іх ён здолеў зацікавіць краязнаўствам, які пазней зацікавіў і свайго сына Максіма,

Далей Адам Ягоравіч піша пра «шведскія гарадзішчы», падрабязна апісвае шэраг курганоў. Не жадаючы ўводзіць будучыя даследчыкаў у зман якімі-небудзь домысламі, ён падкрэслівае: «аб паходжанні вышэй памянёных курганоў ніякіх верагодных звестак у Пагарэльскай воласці ў цяперашні час няма».

Данясенне Багдановіча, памечанае 29 лістапада 1882 года, зацікавіла мінскіх археолагаў і увайшло ў агульнае апісанне помнікаў старыны Мінскай губерні. Яно, праўда, загубілася, а можа і зусім не было выдадзена.

Яшчэ адзін цікавы дакумент... У жніўні 1896 года паблізу вёскі Сту-

дзёнікі земляраралкі ачышчалі русла Бярэзіны, Студзёнка — вядомае месца пераправы напалеонаўскіх войскаў. Разам з лясном земляраралкі паднялі з дна ракі, як наведманне барысаўскіх павятовай спраўні, «салдацкія шаўні, афіцэрскія шаблі, ружэйныя рулі, крамянёвыя замкі, казачыя піні рознай велічыні, сярэбраныя замечныя манеты, кафейнік, медныя чайнікі, страймы і іншыя прад-

меты». На адной шаблі, несумненна ўкрадзенай акупантамі ў Маскве, быў надпіс імператрыцы Енацэрыны. Усе гэтыя знаходкі былі накіраваны ў Пецярбург у адрас Артылерыйскага музея...

Я расказаў толькі пра дзве справы з Гістарычнага архіва рэспублікі, якія маюць дачыненне да цінавых фантаў з мінулага Беларусі.

Яфім САДОУСКІ.

АФАРЫЗМЫ

Олдржых ФІШАР.

Многія не ведаюць нічога, але суццяшаюць сябе тым, што чалавек не можа ведаць усё.

Жыццё такое кароткае, што трэба дзякаваць нудзе — яна прадоўжвае яго нам.

Калі жанчына губляе галаву, гэта не азначае, што ёй не спатрэбіцца новы капялюш!

Некаторых людзей мы хаалім, бо яны нас не асуджаюць; некаторых, наадварот, асуджам, бо яны нас не хваляць.

На шляху да кар'еры многія надаюць больш увагі чужым сілам, чым сваім слабасцям.

Афарыст — чалавек, які не ведае іншага спосабу стаць смешным.

Каханне — ціхае. Гук і голас яно набывае ў шлюбе.

Каханне раўнівага, што жыццё харага.

На жаль, толькі людзеды прымаюць чалавека такім, якім ён ёсць.

Езаф ДЗУРКА.

Настолькі ўвайшла ў сваю прафесію судзіла, што асудзіла і вачэрну, якую прыгатаваў кланатлівы муж.

Ян БЯЗОУШКА.

Плэў пятае праз дзесятае — за пятнаццаць кроў у гадзіну.

Самыя норыя свае справы ўмелі падаваць у фарбах.

Канец сходу — пачатак крытыкі.

Езаф ПОЛАЧАК.

Смела ўступіў на новую дарогу, бо перад тым выслалі на разведку сваю жонку.

Хаця пазнаемліся на канцэрце, але ў шлюбе да яду не дайшлі.

І з першага паверху можна глядзець на людзей звысоку.

Сядзець можа і высокапастаўлены.

Мілан КЕНДА.

Нарэшце нехта папрасіў яе рукі: каб зняць адбіткі пальцаў.

Здольны работнік і ў рабочы час разгадае хаця б адзін красворд.

Жыццё духоўнай асобы не варт аўтаматычна атосамліваць з духоўным жыццём.

Станіслаў КІЦБЕРГЕР.

Кожны павінен перажыць адно нячаснае каханне. Звычайна на ім жэняцца.

У нас дзве катэгорыі сяброў. Адны могуць быць нам карыснымі, а іншыя памылкова думаюць, што могуць мець узытак з нас.

З чэшкай і славацкай пераклаў А. МАЖЭНКА.

СТЫЧКА

...Ён ужо амаль ляжаў на лапках. Мне заставалася толькі дацснуць і... Але нейкім няўлоўным рухам ён усё-такі выслізнуў з маіх рук. І зноў — ужо ў каторы раз! — куляй споўз з дывана. Давялося літаральна за ногі ўсцягваць яго назад. І зноў усё пачалося спачатку...

Мы паглядзелі адзін аднаму ў вочы. Ён спакойна ўсміхнуўся і працягнуў мне рукі. Не, я не вытрымаю гэтага! Ідзе ўжо пятая хвіліна стычкі, а ў мяне нічога не атрымліваецца! Я стаміўся, пот засцілае мне вочы, цяжка дыхаць. Ён зноў працягнуў да мяне рукі. «Калі не дасць сябе абхапіць — канец».

мільганула думка. Ён на хвіліну расслабіўся. Я абхапіў яго за шыю і правёў падсечку. Ён стаў на мост і... зноў выслізнуў! Ішла восьмая хвіліна...

Дзевятая хвіліна... Вось-вось фінал! Я праводжу «млын». Ён... выслізгае!

Дзесятая хвіліна. Я праводжу «нельсан». Ён... спаўзае з дывана.

Дваццаць трэцяя хвіліна. З апошніх сіл іду наперад... Удалося схопіць яго за ногі! Рэзка падймаю рукі ўгору, абхоплюю яго талю. Усё! Перамога.

Мне, нарэшце, удалося надзець паўзункі на свайго дзевяцімесячнага сына.

С. ВАЙЦКЕВІЧ

ДОБРАЕ ВИХОВАНИЕ

— Ты зусім не цікавішся нашым дзіцем, — сказала пані Антоля свайму мужу. — А яго ж трэба выхоўваць. Вучыць ветлівасці. Раз ты гэтым не займаешся, дык з сённяшняга дня выхаваннем Мацюся займуся я сама. Наш сын павінен быць ветлівым. Галоўнае — педагогічны падыход.

Праз некалькі дзён пан Адам чую з суседняга пакою:

— Мама, дай мне яшчэ шакаладку.

— Як трэба папрасіць, Мацюсь?

— Калі ласка.

— Што — «Калі ласка»?

— Дай мне, калі ласка, шакаладку.

— Каго ты просіш?

— Маму.

— Якую маму?

— Дарагую маму.

— Цяпер скажы ўсё харашэннае яшчэ раз.

— Дарагая мама, дай мне, калі ласка, яшчэ адну шакаладку.

— Як табе не сорамна! Ты ж з'еў ужо тры! Няўжо табе мала?

Пан Адам уздыхнуў і, здаецца, крыху засумняўся ў педагогічных талентах сваёй жонкі.

З польскай мовы пераклаў У. Л. СТРУМІЛА.

Станіслаў ШУШКЕВІЧ.

Мікола ВЯРШЫНІН.

НА РАДАСЦЬ МЫШАМ З ВЫШПАДХАЛІМАЖ

Хоць вывозце самазвалам — Усюды кніг яго навалам. Пыл асеў, зацвіла плесня На яго чужоўных песнях... І на радасць тым жа мышам Ён штодня ўсё піша, піша...

Павел ШЫБУТ

МИАХОДЗЬ

Паспяшыш — людзей насмяшыш. Таму ён лічыў за лепшае адставаць.

Свой шлях у літаратуру ён пачаў са скаргаў.

Ружу на сэрца не кладзі ўколе.

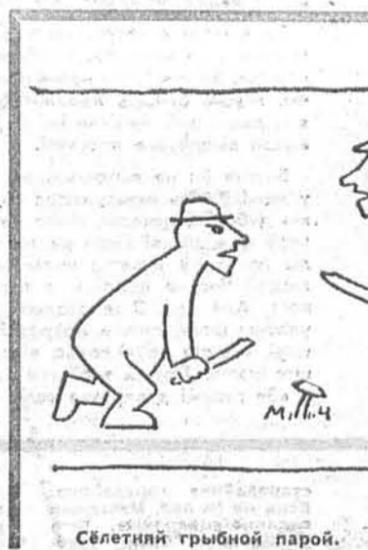
Сумленне яго не мучыла: ён мучыў сумленне.

Некаторыя і ў пекле рай знойдуць.

Калі б не было аслоў, дык на кім бы некаторыя выяжджалі?

Ногі кормяць не толькі ваўна, але і сучаснага рыбака.

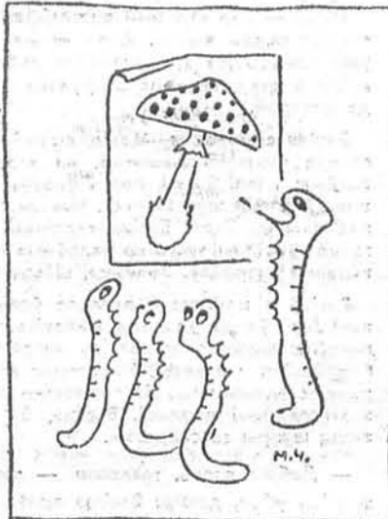
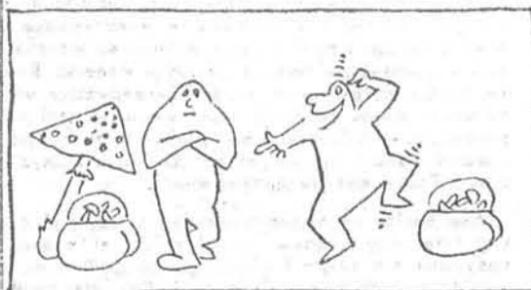
Даклад начальнік скончыў і пытае: — Магчыма, думку іншую хто мае! Вось вы, скажыце проста пры народзе... — Так, маю, але... з ёю я не згодзен...

Сблетніў грыбной парой.

ГРЫБЫ, ГРЫБЫ...

Мал. М. ЧАРНЯЎСКАГА.

Гэтага грыба не чапайце. Яго нават людзі не ядуць.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правалення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарні выдавецтва ЦН КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукатпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНИКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛОБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.